

T.C.
BAŞBAKANLIK
GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

T.C. BAŞBAKANLIK GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI DOKÜMANASYON MERKEZİ	
YER NO	16-D
DEMİRBAŞ NO	3365

**ŞIRNAK İLİ ULUDERE İLÇESİ KÖYLERİ
ALAN ARAŞTIRMASI
YÖNETİCİ ÖZETİ**

GEREKÇE

Şırnak ili Uludere ilçesine bağlı 6 köyde katılımcı kırsal değerlendirme teknikleri kullanılarak sosyal, ekonomik ve ekolojik yapıyı dikkate alan bir araştırma çalışması yapılmıştır. Farklı disiplinlerden oluşan bir ekip tarafından yürütülen araştırma sırasında valilik, ilgili kamu kuruluşları ve yerel yönetimle görüşmeler yapılmış, onların görüş ve önerileri değerlendirilmiş birlikte köy seçimi yapılmıştır. 6 köyde köylülerle birlikte geniş katılımlı toplantılar yapılmış, köylerin mevcut durumu, sorun ve öncelikleri birlikte tartışılmıştır. Ayrıca her köyde kadın gruplarıyla ayrı ayrı toplantılar yapılmış, kadınların köy kalkınmasına ve kendilerine yönelik beklenti ve isteklerinin öğrenilmesine çalışılmıştır.

Araştırma raporunda ayrıntılı olarak belirtildiği gibi son on beş yıldır devam eden terör olayları köylerdeki haneleri ekonomik yönden önemli ölçüde geriletmiştir. Geçmişte sınır ticareti ve hayvancılık temel geçim kapısı olmasına karşılık sınır ticaretinin kapanması ve yayla yasağı nedeniyle hanelerin kaynak tabanları zayıflamıştır. Öyle ki bu süreçte hanelerin sahip olduğu hayvan varlığı %70 civarında azalmıştır. Dağlık ve yamaç arazilerde kurulu olan köylerde toprak varlığı yok denecek kadar azdır. Son derece sınırlı olan ekilebilir tarım arazilerinde kuruda genellikle buğday ve arpa, suluda yonca ve mısır ekimi yapılmaktadır. Bununla beraber sayısı azalsa da hayvancılık hanelerin kaynak tabanı içinde önemini korumuştur. Bölge halkının temel geçim kaynağı yaylacılığa dayalı küçükbaş hayvancılıktır. Korucu köylerinde koruculuktan elde edilen gelir birincil ya da ikincil derecede temel geçim kaynağını oluşturmaktadır. Araştırma kapsamındaki köylerde zengin bağ alanları ve ceviz ağaçları bulunmakla beraber üzümde pazar olanağı bulunamadığından, cevizde ise bakım yapılmadığından haneler için önemli bir nakit girişi olmamaktadır. Köylerde az da olsa iptidai arıcılık yapılmaktadır. Gülyazı köyünde 2'si atıl durumda 3 alabalık havuzu vardır. Bazı köylerde örtü altı sebzeçilik çok az da olsa yapılmaktadır. Köylerde son on beş yıldır ulaşım, yol, su, elektrik, telefon vb. alt yapı hizmetlerinde ve eğitim hizmetlerinde önemli ölçüde iyileşme olmuş; buna karşılık köylüler ekonomik yönden ciddi kayıplara uğramışlardır. Araştırma raporunda köylerin mevcut durumu, sosyal yapısı, geçim kaynakları, üretim biçimleri, kaynak tabanları, sorun ve önceliklerine ilişkin ayrıntılı bilgiler yer almıştır.

ARAŞTIRMA ALANI

Araştırma kapsamındaki 6 köyde toplam hane sayısı 897, toplam nüfus 6105'tir.

TABLO- 1. Hane Sayısı, Nüfus, Ortalama Hane Büyüklüğü

KÖYLER	Hane Sayısı	Nüfus	Ort. Hane Büyüklüğü
Yemişli	260	2230	8,6
Gülyazı	400	2255	5,6
Ortasu	102	790	7,7
İnceler	40	200	5,0
Bağlıca	60	310	5,2
Ballı	35	320	9,1
TOPLAM	897	6105	6,8

Not. Yukarıdaki tablo köylülerden alınan bilgilere dayalı olarak hazırlanmıştır.

ÇERÇEVE PLAN

Araştırma raporunda köylere ilişkin alan profili çıkarılmış ve köylere ilişkin mevcut durum, temel sorun ve öncelikler değerlendirilmiş ve konu başlıkları altında çerçeve plan oluşturulmuştur. Aşağıda proje kapsamında ele alınması gereken konular hakkında özet bir çerçeve sunulmaktadır.

i) Altyapı Hizmetleri

Köylerde son on beş yıldır altyapı hizmetlerinde önemli ölçüde gelişme olmuştur. Yolların büyük bir kısmı asfalttır. İçme suyu gereksinimi önemli ölçüde karşılanmıştır. İsteyen haneler tesis döşeyerek evlerine su getirebilmektedir. Telefon ve elektrige ulaşılmıştır. Sulamanın büyük ölçüde toprak arklarla yapılması su kayıplarına neden olmaktadır. Kanalizasyon olmadığı için tuvalet atıkları çevre kirliliğine neden olmaktadır.

Gülyazı köyünde yeni yapılan elektrik motorlu depodan gelen suyun mikropolu olduğu, deponun 50 m. mesafedeki kaynak suyuna taşınması gerektiği köylülerce dile getirilmiştir. Gülyazı'dan gelen suyu kullanan Ortasu köyü de benzer şikayette bulunmuştur. Konunun teknik yönden incelenerek soruna çözüm getirilmesi gerekmektedir. Ballı köyünde ise eskimiş ve kırılmış olan içme suyu borularından gelen suyun temiz olmaması nedeniyle boruların değiştirilmesi ve ayrıca köyü anayola bağlayan yolun asfaltlanması gereklidir. Ballı köyünde yıkık durumdaki konutların onarımı için maddi desteğe ihtiyaç bulunmaktadır.

ii) Sağlık

Askeri kuruluşlar köylülerin sağlık sorunlarında ilk başvurdukları yer olmaktadır. Askeri birliklerde köylüler doktora muayene olabilmekte, zaman zaman ilaç yardımı alabilmektedirler. Bunun haricinde köylerde sağlık hizmetine ulaşabilmek oldukça zor olmaktadır. Gülyazı köyündeki sağlık ocağında ve Yemişli köyündeki sağlık evinde sağlık elemanı bulunmamaktadır. Köylerde özellikle aile planlaması konusunda talep edilen yayım hizmeti değerlendirilerek projeye sağlık boyutu dahil edilmelidir. Bu çerçevede ilgili kamu kuruluşları ile ve ulusal sivil toplum kuruluşları ile birlikte köylerde aile ve toplum sağlığı konusunda yayım çalışmaları yürütülmelidir. Projede sürekliliğin sağlanabilmesi için sağlık gönüllüleri yetiştirilmesine önem verilmelidir. Bu kapsamda ilgili kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklaşa çalışmalar yürütülmelidir. Uludere ilçe merkezindeki mevcut ÇATOM ve Gülyazı köyünde açılması planlanan ÇATOM aracılığıyla köylere sağlık hizmetlerinin daha etkin ulaştırılması yönünde çalışılmalıdır. Şırnak Merkez ÇATOM ve Şırnak Cizre ÇATOM bünyesindeki gezici sağlık araçları mevcut olup bu araçlarla mahalle ve köylere sağlık hizmeti götürülmektedir. Bu hizmetten proje kapsamındaki köylerin de yararlanması sağlanmalı ve yapılacak bir program dahilinde haftanın belirli günlerinde gezici sağlık araçlarıyla köylere hizmet götürülmelidir.

iii) Eğitim

Yemişli ve Gülyazı köylerinde temel ilköğretim okulları bulunmaktadır. Gülyazı köyündeki okulun liseye çevrilmesi önerilmekte/düşünülmektedir. İnceler köyü öğrencileri Bağlıca köyündeki okulda 5. sınıfa kadar okuyup daha sonra Uludere ya da Şenoba YİBO'ya gönderilmektedir. Balı köyündeki ilkokul harap durumda olduğu için prefabrik binada, Ortasu köyünde ise eski/yıkılabilir bir okulda 5. sınıfa kadar eğitim yapılmaktadır. Balı köyündeki okulun onarılarak eski haline getirilmesi, Ortasu köyündeki okul için ise yerinde tespit yapılması gereklidir.

Köylerde kız ve erkek çocukların YİBO'ya gönderilmesi konusunda kamu kuruluşları tarafından düzenli olarak çalışmalar yürütülmektedir. Bu konuda önemli mesafeler alındığı gözlenmiştir. Ancak bir çocuğun YİBO'da okutulması aileye 10-15 Milyon TL civarında bir yük getirdiğinden özellikle fakir çocuklar için burs olanağı sağlanması konusu üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Ayrıca temel eğitimden sonra okula devam edilemeyişi öğrenciler üzerinde hayal kırıklığı yaratmaktadır. Diğer taraftan az sayıdaki üniversite mezunları da iş bulamamaktadır. Bu nedenlerle teknik liselerin yaygınlaştırılarak meslek kazandırıcı eğitime ağırlık verilmesine çalışılmalıdır. Lisede okuyan öğrenciler için de burs vb. olanaklar yaratılmalıdır. Proje kapsamında öğrencilere burs vb. olanaklar yaratılabilmesi için ilgili kuruluşlarla ortaklaşa çalışmalar yapılmalıdır. Teknik liselerin yaygınlaştırılması konusunda ulusal düzeyde karar vericilerle birlikte ortak politika üretilmesi ve uygulanabilmesi için çalışmalar yürütülmelidir.

Köylerde özellikle kadınlar arasında okuma-yazma oranı çok düşüktür. Okuma-yazma kurslarındaki eğitimcilerin erkek olması nedeniyle kadınların katılımı az olmaktadır. Bu nedenle eğitimcilerin bayan olmasına özen gösterilmesi kurslara kadınların katılımını artıracaktır. Köylerde dönüşümlü olarak her yıl bir köye olmak üzere kilimcilik kursları düzenlenmekte, bu tür kurslar genç kızların bir araya gelmesini kolaylaştırdığı için talep edilmektedir. Genç erkeklerle yapılan görüşmelerde arıcılık, budama-bakım, ilaçlama vb. konularda teknik destek talep edilmiştir.

Uludere ilçesi'nde mevcut olan bir ÇATOM'a ilaveten gerekli kaynak ve destek sağlanabilirse- Gülyazı köyünde de bir ÇATOM açılması planlanmıştır. ÇATOM'lar aracılığıyla genç kız ve kadınlara ulaşılacak, onların sosyal ve ekonomik yönden iyileştirilmesi sağlanacaktır.

iv) Örgütlenme

Köylerde sosyal yapı aşiretlere dayanmaktadır. Aşiret ve kabile reisleri doğal lider konumundadır. Muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri de köyün sosyal yapısında etkileyici konumdadırlar. Yürütülecek kalkınma projelerinde köylerin mevcut yapılarından hareketle yerel örgütlenmelerin güçlendirilmesi yönünde çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Projelerin planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarında katılımcı yaklaşımın benimsenmesi, yerel topluluğun çalışmalara katılımının sağlanması, yerel örgütlerin oluşturulması ve güçlendirilmesi yönünde yapılacak çalışmalar projelerin sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda insan kaynaklarının geliştirilmesi yönünde kapasite geliştirme çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Bu amaçla köylerde toplantılar yapılmalı, teknik konularda uygulamalı olarak yayım çalışmalarına ağırlık verilmeli, bölge ve bölge dışı geziler yapılarak köylülerin zirai uygulamaları yerinde görmeleri sağlanmalıdır.

v) Hayvancılık

Köylerde tarım ve tarım dışı faaliyetler için kaynaklar sınırlıdır. Geçmişte sınır ticareti başlıca geçim kaynağı olmasına karşılık bu yolun kapanması bölge ekonomisini sektire uğratmıştır. Arazinin dağlık, ekilebilir alanların sınırlı olması yöre halkını temel gereksinimlerini karşılayabilmek için hayvancılığa yöneltmiştir. Ancak terör nedeniyle yaylaya çıkışın yasaklanması hayvancılığı da olumsuz yönde etkilemiş bu süreçte hayvan varlığı %70 oranında azalmıştır. Bununla beraber hanelerin sınırlı gelirleri içinde keçi, koyun ve az miktarda sığır varlığı önemli bir yer tutmaktadır. Yemişli, Gülyazı ve Ortasu köylerinde toplam hanelerin yarısında koruculuk maaşı alınmaktadır. Bu köylerde koruculuk maaşı önemli bir gelir kaynağı olmakla beraber, araştırma kapsamındaki 6 köyde de köylülerin temel geçim uğraşı küçükbaş hayvancılıktır. Yaylada otlatmanın yasaklanmasıyla az da olsa büyükbaş hayvancılığa yönelik başlamıştır. Yine aynı nedenle imkanlar elverdiğince keçi yerine koyun besleme tercih edilmektedir. Köylerde hane başına 10-15 koyun/keçi, 1 sığır varlığı mevcuttur. Gülyazı hariç tüm köylerde hanelerin %80'inin hayvanı vardır. Gülyazı köyüne sonradan yerleştirilen 150 hanenin hayvanlarının olmadığı söylenmiştir. Bölgedeki sığır, koyun ve keçi ırkları genetik potansiyeli düşük yerli ırktan oluşmaktadır. Gerek küçük, gerekse büyükbaş hayvanlar için yem destek temeli oldukça sınırlıdır. Başlıca yem kaynağı meralardır ve bunlar genellikle orman olarak tanımlanan alanlar içinde yer almaktadır. Fabrika yemi kullanımı hiç yoktur. Dane yem kullanımı ise son derece sınırlıdır. Hayvanlarda iç ve dış parazitler mücadele ile aşılamalar hemen hemen hiç yapılmamaktadır. Barınak koşulları iyi olmayıp, havalandırma yetersizdir. Kış ayları yaklaştığında besleme gücü ve nakit gereksinimi nedeniyle oğlak ve kuzu satışı yapılmaktadır. Hem hayvancılığın hanelerin tümüne yakınının kaynak tabanını oluşturması, hem de hayvancılıkta bakım ve besleme koşullarının iyi olmayışı ve genetik özelliklerden dolayı verimin düşük olması nedenleriyle hayvancılığın iyileştirilmesi yönünde çalışmalara gereksinim bulunmaktadır. Köylerde yürütülecek hayvancılığı geliştirme programları bütün hanelerin büyük bir yüzdesini etkileyecek, hanelerin gelir düzeyini önemli ölçüde artıracaktır. Bu nedenle geliştirilecek program ve

Projelerde hayvancılık temel ve öncelikli konu olarak ele alınmalıdır. Köylerde seçilmiş hanelere hayvan dağıtılması hem köy içinde hem de köyler arasında kıskançlık ve çekememezlik konusu olabilmekte, anlaşmazlık yaratabilmekte ve ihtilaflara neden olabilmektedir. Ayrıca hayvan dağıtımı çalışmalarının da yem desteği ile paralel olarak planlanması gerekmektedir. Bu şekilde planlanmış olsa dahi dağıtılan hayvanlar için tahsis edilen yem bazı durumlarda diğer hayvanlar için de kullanılabilir. Bu çerçevede başlangıç olarak hanelerin çoğunluğunu içine alabilecek, hane gelirlerinde doğrudan gelir artışı yaratabilecek, etkisi kısa zamanda görülebilecek aşağıda belirtilen üç temel konunun öncelikli olarak ele alınması önerilmektedir:

- Hayvan Hastalıkları İle Mücadele
- Barınak İyileştirme
- Yem Bitkileri Üretimi (Yonca, fiğ, korunga vb.)
-
- Yem destek temelli hayvan sağlığına yönelik çalışmalar sonucunda hayvanların et ve süt veriminde artış olacak ve bu da doğrudan hanenin kaynak tabanına yansıyacaktır. Bu üç temel konu paralelinde sürü yönetimi temelli besi programları, damızlık materyalin elde tutulması, melezleme, meralarda otlatma düzeni/sürdürülebilir doğal kaynak yönetimi vb. konularda hayvancılığın geliştirilmesi yönünde programların entegre ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalı ve uygulanmalıdır.

vi) Bağcılık

Bağ alanlarında yetişen üzümler yöre köylülerince değerlendirilememekte, ürünün nakde dönüşümü az olmaktadır. Diğer taraftan domuzlar tarafından ürünün telef edilmesi de ciddi bir sorun olmaktadır. Ürünün büyük bir kısmı da pazar şansı az olduğu için elde kalmaktadır. Bağcılığın geliştirilmesine yönelik bakım, ıslah ve geliştirme çalışmalarının pazarlama olanaklarının geliştirilmesi çabaları ile eşgüdümlü olarak yürütülmesi gerekmektedir. Yamaçlarda/sırtlarda/orman alanlarında yüksek meyilli arazilerdeki bağlar erozyonu önlemede de etkili olduğundan doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı açısından da önem taşımaktadır. Diğer taraftan bağlarda ilaçlama yapılmamakta ve kimyasal gübre kullanılmamaktadır. Yani doğal üretim yapılmaktadır. Dünya pazarında organik tarımsal ürünlere önemli talep artışı olmaktadır. Uludere köylerindeki üzümün doğal ürün olma özelliğinin pazar şansını yükseltebilir olduğu önemle dikkate alınarak organik ürün pazarında yer alma yönünde çalışmalar ve üretim konuları üzerinde önemle durulmalıdır. Bu çerçevede Gülyazı köylülerinin talep ettiği şarap fabrikası üzerinde fizibilite çalışması yapılmalı, Midyat'taki şarap fabrikasının yeniden üretime başlaması konusu değerlendirilmelidir.

vii) Ceviz

Ceviz ağaçlarında hem iyi bakım yapılmamakta hem de kaçak kesimle ceviz ağaçları yok edilmektedir. Cevizde pazar sorunu yaşanmamakta ancak verim düşük olmaktadır. İyi bir ceviz ağacından 200-300 kg. verim alınabilmektedir. Bu durumda 10 ceviz ağacından sağlanacak 2-3 Milyar TL satış geliri haneler için önemli bir nakit girişi olabilmektedir. Buna karşılık budama, alt temizliği, ilaçlama yapılmadığından verim 40 kg.'a kadar düşebilmekte, ayrıca kalitesiz ve kurtlu olmaktadır. Ceviz

viii) Sebze ve Meyvecilik

İnceler, Bağlıca ve Ballı köyleri mikro klima özelliği gösterdiğinden bu üç köy örtü altı sebzeçilik konusunda uygun alanlar olarak görülmektedir. Uygulama projelerinde başlangıç olarak demir aksan yerine ahşap aksan kullanılması ve 200 m² yerine 100 m² büyüklüğünde yüksek plastik tünellerde daha düşük/daha az maliyetle örtü altı sebzeçiliğin geliştirilmesine çalışılmalıdır. Yatırım ve işletme maliyetlerinin düşük olduğu basit teknoloji kullanımı ile hem haneler için anlamlı bir gelir sağlanabilecek ve hem de diğer hanelerin kendi girişim ve olanaklarıyla tekrarlayabilecekleri bir model oluşturabilecektir. Bu şekilde daha çok sayıda üretici bu olanaktan yararlanabilecektir.

Örnek uygulamaların yayım hizmetleri ile paralel olarak yürütülmesi projenin özellikle ilk yılları için çok önemlidir. Başarısız örnek uygulamalar köylülerde hayal kırıklığı yaratmakta ve onların motivasyonunu azaltmaktadır. O yüzden örnek olarak yapılan çalışmalarda başarısızlık şansını minimize etmek gerekmektedir. Yani örnek projeler "ya tutarsa!" mantığı içinde değil de detaylı bir analiz sonucunda başlatılmalıdır. Bu nedenle projelerde teknik girdi temininin yanı sıra uygulamalı ve teorik eğitim çalışmalarının da paralel olması gerekli görülmektedir. Bu bağlamda sebzeçilikte tohum temini, gübreleme, fide yetiştirme, şarttırma teknikleri, sulama vb. konularda yayım çalışmaları sistematik olarak yürütülmelidir. Meyvecilikte özellikle örnek meyve bahçesi tesis etmek isteyenlere uygulamalı olarak bakım, budama, ilaçlama teknikleri vb. konularda eğitim verilmelidir.

ix) Arıcılık

Köylerde mevcut koloni varlığının korunması ve geliştirilmesi yönünde yürütülecek çalışmalarda kolonilerde ırk seçimi, hastalıklar vb. konularda titizlikle durularak kovan dağıtımı yapılmalı, kışa hazırlık, bakım, besleme, hastalıklar vb. konularda periyodik uygulamalı eğitim yapılmalı, hastalıklara zamanında müdahale edilmelidir.

x) Tatlı Su Balıkçılığı

Gülyazı'da tesis edilen 3 alabalık üretim tesisinden 2'si atıl durumda olup 1'inde üretime devam edilmektedir. Bu üretici konu hakkında bilgili ve istekli olmasına karşılık pazar sorunu nedeniyle balıklara vermesi gereken yem miktarını %50 oranında azalttığını söylemiştir. Üreticinin yavru yetiştirme havuzu olmadığından yavru balık satın alınarak üretim yapılmaktadır. Alabalık üretimi pazar olanağı bulunulduğunda karlı bir üretim olmakla beraber yörede köylülerin balık tüketim alışkanlıkları olmadığı için pazar sıkıntısı yaşanmaktadır. Karlı bir üretim olan alabalık işletmeciliğinde pazar sorunu aşıldığında mevcut havuzlarda da üretim yapılabilecek, gerek duyulduğunda yeni havuzlar ilavesiyle üretim kapasitesi artırılabilir.

Xi) Doğal Kaynakların Korunması ve Geliştirilmesi

Köylüler biyolojik çeşitlilikten yararlanma yollarını bilmekte ve kullanmaktadırlar. Mahlep, soğanlı bitkiler toplanarak tüccara satılmakta, helis otu, meşe yaprağı vb. bitkiler hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Meralarda serbest olatma yapılarak yenilenebilir kaynaklar tüketilmektedir. Yabani bitkiler ve hayvanlar birçok tarımsal sistemin ayrılmaz parçaları durumundadır. Yabani çeşitler yiyecek güvenliğinin sağlanması ve yaşamın sürmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle yürütülecek projelerde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için ekonomik, toplumsal ve ekolojik boyut bir arada ele alınmalıdır Köylülerle geniş katılımlı toplantılar yapılarak olatma düzeninin oluşturulmasına çalışılmalıdır. Soğanlı bitkilerin yok olmasını önlemek için söküm alanlarının azaltılmasına yönelik rotasyon sistemi, söküm tekniğine yönelik eğitim, dinlendirme, elek altı soğanların yeniden kazandırılması vb. konular köylülerle birlikte tartışılarak doğal hayatın korunmasına yönelik çalışmalar yürütülmelidir.

T.C.
BAŞBAKANLIK
GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

ŞIRNAK İLİ ULUDERE İLÇESİ KÖYLERİ
KATILIMCI KIRSAL KALKINMA TEMELLİ
ALAN ARAŞTIRMASI

RAPOR: Nilüfer DERSAN, Aygül FAZLIOĞLU

SAHA EKİBİ

Adalet BUDAK *Ekonomist*
Aygül FAZLIOĞLU *Sosyolog*
Hakan KABATAŞ *Ziraat Teknisyeni*
Nilüfer DERSAN *Ekonomist*
Perihan Erener *Şırnak ÇATOM Saha Sorumlusu*
Şeyhmuz Yılmaz *Sosyolog*
Tülin İŞLER *Ziraat Mühendisi*

Ankara, Haziran 2002

	Sayfa No:
GİRİŞ	3
1.GENEL BİLGİLER	4-6
1.1. Coğrafi Konum ve Tarihçe	4
1.2. İklim ve Topografya	4
1.3. Genel Bakış	6
2.NÜFUS, HANE VE GÖÇ DURUMU	6-7
3.SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPI	8-11
3.1. Sosyal Yapı	8
3.2. Hane Büyüklüğü ve Evlilik	9
3.3. Liderlik, Birliklilik ve Örgütlenme	10
4.ALT YAPI VE HİZMETLER	11-18
4.1. Ulaşım	1
4.2. İçme Suyu ve Kanalizasyon	12
4.3. Elektrik ve Haberleşme	13
4.4. Sağlık	13
4.5. Eğitim ve Sosyal Güvence	14
4.6. Diğer Hizmetler	17
4.7. Konut Durumu	17
4.8. Çevreyle İlişkiler	18
4.9. Kamu Kuruluşlarıyla İlişkiler	18
5.TEMEL GEÇİM KAYNAKLAR	119
6.MEVSİMLİK GÖÇ/İŞÇİLİK	20
7.TARIMSAL DURUM	21-35
7.1. Arazi Varlığı	21
7.2. Bitkisel Üretim	22
7.2.1. Tarla Bitkileri	22
7.2.1.1. Arazi Kullanımı ve Verimlilik	22
7.2.1.2. Teknoloji, Sulama ve Bakım	24
7.2.2. Bahçe Bitkileri	26
7.2.2.1. Sebzeçilik	26

7.2.2.2.	Meyvecilik	27
7.2.2.2.1.	Bağ	27
7.2.2.2.2.	Ceviz	28
7.3.	Hayvancılık	29
7.3.1.	Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık	29
7.3.1.1.	Hayvan Varlığı	29
7.3.1.2.	Barnak ve Hastalıklar	30
7.3.1.3.	Meralardan Yararlanma Biçimi ve Düzeyi	30
7.3.1.4.	Hayvancılık Takvimi	31
7.3.1.5.	Ürün Değerlendirme	33
7.3.1.6.	Görüş ve Öneriler	34
7.3.2.	Arıcılık	34
7.3.3.	Tatlı Su Balıkçılığı	35
8.	ORMAN VARLIĞI VE DOĞAL KAYNAKLAR	36
8.1.	Orman Varlığı ve Su Kaynakları	36
8.2.	Yaban Hayatı ve Avcılık	37
8.3.	Ormandan Odun ve Odun Dışı Yararlanma	37
9.	DİĞER GELİR KAYNAKLARI	37
9.1.	Kömür Ocağı	37
9.2.	Kum Toplama	38
9.3.	Kesim	38
9.4.	Doğrudan Gelir Desteği	38
10.	REFAH GÖSTERGELERİ VE OLUMLU/OLUMSUZ DEĞİŞMELER	39-40
10.1.	Zenginlik ve Fakirlik Göstergeleri	39
10.2.	Son On Beş Yılda Kötüleşen ve İyileşen Konular	39
11.	KÖYLÜLERE GÖRE SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	40-43
12.	İLÇE TARIM MÜDÜRLÜĞÜ'NE GÖRE SORUNLAR VE ÖNERİLER	43
13.	DEĞERLENDİRME/ÇERÇEVE PLAN	44-48

GİRİŞ

Bu araştırma katılımcı kırsal değerlendirme teknikleri kullanılarak yapılmıştır. Alan çalışması öncesi Uludere ilçesi ve köylerine ilişkin mevcut bilgiler/kaynaklar yerinde toplanarak değerlendirilmiş ve müteakiben araştırılması gereken konulara ilişkin "Köy Bilgi Formu" hazırlanmıştır. Çeşitli disiplinlerden oluşturulan çalışma ekibi, alan araştırması öncesi bir araya gelerek çalışmanın amacı, yöntemi konusunda bilgilendirilmişler ve kendi aralarında görev dağılımı yapmışlardır. Bu çerçevede önce hep birlikte Şırnak Valiliği ziyaret edilerek Valilikten ilçenin sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bilgi alınmış, konuya ilişkin görüş ve önerileri öğrenilmiştir. Daha sonra Uludere İlçesi'ne gidilerek Kaymakamlık, Belediye Başkanlığı, Sağlık Merkezi, Tarım, Halk Eğitim vb. kuruluşlara zincirleme ziyaretler yapılmış, ilçe ve ilçeye bağlı köylerin sorunları, sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bilgi alınmıştır. İlçe Tarım Müdürlüğü çalışmaya yakın ilgi göstermiş ve alan araştırmasının başından sonuna dek bir ziraat teknisyeni çalışma ekibine dahil edilmiştir. Ayrıca Ortasu ve İnceler köyündeki çalışma sırasında İlçe Tarım Müdürü bizzat ziyarette bulunarak araştırmaya destek vermiştir. Gülyazı Tabur Komutanlığı da ziyaret edilmiş, bakış açıları ve değerlendirmeleri hakkında bilgilendirilmiştir. Çalışma esnasında gerek Valilik ve Kaymakamlık ve gerekse Tabur Komutanlığı düzeyinde ilgi, destek ve kolaylık görülmüştür. Araştırma yapılacak 6 köyün seçimi kuruluşlarla yapılan görüşmelerde onlarla birlikte yapılmıştır. Köylere yapılacak ziyaret tarihi ve saati İlçe Tarım Müdürlüğü ile belirlenmiş ve onlar tarafından köylere bir gün önceden araştırma yapılacağına dair bilgi ulaştırılmıştır. Köy ziyaretlerinde köylülerle mümkün olduğunca geniş katılımlı toplantı düzenlenmiş, köyün sorun ve öncelikleri hakkında kendilerinden bilgi alınmıştır. Tanışma ve sohbet toplantılarından sonra çalışma ekibinden 3 kişi ayrılarak kadınlarla ayrı toplantılar yapmış ve kadınlar yönünden köyün ve kadınların sorunlarının öğrenilmesine çalışılmıştır. Ekipte yöreden bir kişi olan ÇATOM saha sorumlusunun yer alması, köylülerle ilişkide canlandırıcı olmuştur. Grupları bir kişi tarafından köy toplantıları, köylerin konut durumu, hayvan varlığı, bitki örtüsü, toprak ve su kaynakları vb. konularda fotoğraflar çekilmiştir. Erkeklerle ve kadınlarla ayrı ayrı gruplar halinde yapılan toplantılar sonrası köyün içinde köylülerle birlikte gezilmiş; konutlar, hayvan barınakları, su kaynakları, hayvan varlığı, arazi kullanımı, alabalık tesisi vb. yerinde görülmüş ve köylülerle birlikte değerlendirilmiştir. İlçe Tarım Müdürlüğü'nden bir ziraat teknisyeninin ekipte yer alması kolaylaştırıcı ve yol gösterici olmuştur.

Bu araştırma raporu köylülerden alınan bilgilere dayalı olarak yazılmış, köylüler tarafından verilen sayısal bilgiler raporda yer almıştır. Raporda mümkün olduğunca yorum yapılmamaya çalışılmış, bir anlamda fotoğrafın verilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle de köylülerin ve yer yer kamu kuruluşlarının bakış açıları, yorumlayış biçimleri, değerlendirmeleri aktarılmıştır.

Raporun son bölümünde köylülerle ve ilgili kuruluşlarla yapılan görüşmelerin değerlendirilmesi yapılarak çerçeve plan sunulmuştur. Bu araştırma 6 köye ilişkin ekonomik, toplumsal ve ekolojik boyutu gözetilen bir proje hazırlamak amacıyla yapılmıştır.

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Coğrafi Konum ve Tarihçe

Şırnak ili topraklarının yüzölçümünün 3/4'ü Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve kalan 1/4'ü ise Doğu Anadolu Bölgesi içinde kalır; Dicle Havzasında yer alır. İlin toplam alanı 7.172 km²'dir. İl batıda Mardin, kuzeyde Siirt, kuzeydoğuda Hakkari illeri ile güneyde Irak ve Suriye devletleri ile çevrilidir.

Uludere ilçesinin tarihi milattan önceki yıllara dayanır. Tarihi seyri içinde Urartular, Medler, Persler, İskender, Roma, Arsaklılar ve Sasanilerin egemenliği görülür. 1054 yılından itibaren Türkmenlerin tarih sahnesine çıktığı bilinmektedir. 1142'de İmadettin Zengin'in ve 1260 yılında Hulagu'nun Hakkari yöresini ele geçirmesini izleyen yılların kargaşalığı, yöre beylerinin 1349'da Karakoyunlulara bağlanmayı kabul etmeleri ile durulmuştur. 1386'da Timur ve 1502'den itibaren Safevi hakimiyeti altında yaşayan Uludere, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı İmparatorluğuna bağlanarak bütün il beyleri gibi içişlerinde serbest bırakılmıştır. Aşiret Beyleri kendi egemenlik haklarını korumak, Osmanlı toprak sisteminin dışında bir sistemle yönetilmek ve seferlere asker yollamak şartıyla İmparatorluğun egemenliğinde Cumhuriyete kadar kalmışlardır. Cumhuriyetin ilanından sonra bucak haline getirilerek Beytüşşebap ilçesine bağlanan Uludere 1957 yılında ilçe olmuş, 1990 yılında ise Şırnak iline bağlanmıştır. Uludere'nin il merkezine uzaklığı 48 km.'dir. Yüzölçümü 825 km² olan Uludere, Irak ile 56 km sınıra sahiptir. İlçenin doğusunda Hakkari ili Çukurca ilçesi, batısında Şırnak ili Silopi ilçesi, kuzeyinde Beytüşşebap ilçesi, güneyinde ise Irak toprakları bulunmaktadır.

1.2. İklim ve Topografya

İklim genellikle karasal olup yaz ayları sıcak ve kurak, kış ayları ise soğuk ve yağışlıdır. Araştırma kapsamındaki 6 köyün denizden yüksekliği 950-1200 metre arasındadır. 3 köyde (İnceler, Bağlıca ve Ballı) mikro klima iklim özelliği görülmekte, diğer 3 köyde ise (Gülyazı, Ortasu ve Yemişli) iklim koşulları daha sert geçmektedir.

TABLO 1. Köylere Göre Rakım

KÖY ADI	RAKIM (m) ^a
Yemişli	1150
Gülyazı	1200
Ortasu	1050
İnceler	950
Bağlıca	950
Ballı	1100

Batı ve güney kesimindeki bazı düzlükler dışında, ilin büyük bölümü akarsular tarafından derince yanılarak plato alanlarına dönüştürülmüştür. Araştırma kapsamındaki 6 köyden 4'ü olan Gülyazı, Yemişli, Ortasu ve Ballı köyleri dere kenarında kurulmuş yerleşimlerdir. Uludere köylerinde tarıma elverişli arazinin %90-95'i yamaçtadır. Toprak yapısı killi tınlı, çakıllı ve az kireçlidir. Toprak, genelde organik madde açısından fakir olup 4. ve 5. sınıf arazi niteliğindedir.

1.3. Genel Bakış

Uludere, Beytüşşebap, Şırnak ve Güçlükönak dağ grubu olarak anılır. Arazi kırık, dağlık ve engebeldir. Tarım arazisi olarak tanımlanabilecek toprak varlığı yok denecek kadar azdır. Bölge halkının temel geçim kaynağı yaylacılığa dayalı küçükbaş hayvancılıktır. Ancak terör nedeniyle yaylaya gidişin yasaklanması ve köylerin boşalması sonucu hayvancılık çok gerilemiştir. Terör öncesi koyun karşılığı elektronik eşya alımına dayalı sınır ticareti bölgenin en önemli geçim kaynağı olmasına karşılık 1990 yılından sonra sınır ticaretinin yasaklanmasıyla bölge halkının gelir kapısı kapanmıştır. Terörden önce sınır ticareti/kaçakçılığı yapan ve mevcut durumda da koruculuk yapan ilçe halkı üretimden kopmuş, "üretim kabiliyetini" yitirmiştir. 5.000'i asker 35.000 nüfuslu ilçede 2200 köy korucusu vardır. "Geçici Köy Koruculuğu" ilçe nüfusunun %80'i için en önemli gelir kaynağı haline gelmiştir. Haneler için başlıca uğraş hayvancılık olup ilçede hane içi tüketim ve yem bitkileri üretimine yönelik sınırlı ölçüde tarımsal faaliyet yapılmaktadır. Bunun yanında esnaflık, amelelik ve kamu kurumlarında memuriyet diğer geçim kaynakları arasında yer almaktadır. Uludere'de geçmiş yıllardan kalma 2500 parça civarında bağ alanı (80 ha) ve 10.000'den fazla ceviz ağacı bulunmaktadır. Ancak pazara götürülen üzüm miktarı çok az olup ürünün büyük kısmı heba olmaktadır. Cevizde ise alt bakımı ve budama yapılmadığından verim düşük olmakta ve ayrıca ceviz ağaçlarında kaçak kesim yapılmaktadır.

2. NÜFUS, HANE VE GÖÇ DURUMU

Uludere Belediyesi 1973 yılında kurulmuştur. İlçeye bağlı üç belde (Hilal, Uzungeçit ve Şenoba) ve 12 köy bulunmaktadır. 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre merkez ilçe nüfusu 11.000, ilçeye bağlı köyler ve bu köylere bağlı mezarlarla birlikte ilçe nüfusu yaklaşık 36.000 kadardır.

Araştırma kapsamına giren köylerde nüfus ve hane sayısı bakımından en büyük köy 400 haneli Gülyazı'dır. Gülyazı köyünün nüfusu askerle birlikte 3644, asker hariç 2255'tir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi Gülyazı, Yemişli ve Ortasu köyleri hane sayısı ve nüfus itibarıyla diğer köylere göre büyüktür.

TABLO 2. Hane Sayısı, Nüfus, Ortalama Hane Büyüklüğü

KÖYLER	Hane Sayısı	Nüfus	Ort. Hane Büyüklüğü
Yemişli	260	2230	8,6
Gülyazı	400	2255	5,6
Ortasu	102	790	7,7
İnceler	40	200	5,0
Bağlıca	60	310	5,2
Ballı	35	320	9,1
TOPLAM	897	6105	6,8

Gülyazı ve Yemişli hariç diğer köylerden Kuzey Irak, Cizre, Silopi, Van ve büyük kent merkezlerine göç olmuştur. Bununla beraber son iki yıldır özellikle İnceler ve Ballı köylerinde köye dönüş başlamıştır.

Aşağıda köyler arası ve köy dışı göçe ilişkin bilgi verilmiştir:

- Yemişli:** 60 haneli Yekmal mezrası köyün hemen yakınındadır. Köyden son yıllarda 10 hanenin İstanbul'a göç ederek yerleştiği söylenmiştir. Köylüler köy dışına fazla göç olmadığını söylemiştir.
- Gülyazı:** Köye 3 km. mesafedeki Pinişe mezrası ile 2 km. mesafedeki Kaniş mezrası boşaltılmıştır. Ortasu köyüne bağlı Alancık ve Tarlabası mezzalarında yaşayan 86 hane 1994-95 yıllarında Gülyazı köyüne yerleştirilmiştir. Bu hanelerin yonca/buğday ekimi ve hasat yapmak için köylerine gitmelerine izin verilmektedir. Bu nedenle geçim kaynakları çok kıt olup, hemen hemen yalnızca koruculuktan elde edilen gelirle yaşamlarını sürdürmektedirler. Köylüler Gülyazı köyünden dışarıya göç olmadığını, köylerinden yalnızca iki hanenin Gaziantep iline göç ederek konfeksiyon dükkanı açtıklarını söylemiştir.
- Ortasu:** Köyün Alancık ve Tarlabası mezzalarında yaşayanlar 1992 yılında Gülyazı köyüne göç etmiştir. 18 haneli Mergamiron mezrası ise Ortasu köyüne göç etmiş; ancak bu hanelere konut yardımı yapılmamıştır. Köyden son yıllarda 20'si Cizre ve Silopi, kalanı Mersin, Adana, İstanbul ve Ankara'ya olmak üzere 30 hane göç etmiştir. Köyden göç eden hanelerden geriye dönüşün az sayıda olduğu, köyden göç etmeyi planlayan hanelerin de koruculuktan sağlanan gelir nedeniyle köyde kaldığı ifade edilmiştir.
- İnceler:** Köy eskiden 80 hane olup, 1993 yılında terör nedeniyle köyden 50 hane Irak'a, 30 hane İstanbul'a göç etmiştir. 1996 yılında ise eski köylerine 1.5-2 km. uzaklıktaki yeni yerleşime konut yardımı yapılarak yerleştirilmişlerdir. Irak'a göç eden 50 hanenin 30'u geri dönmüştür.
- Bağlica:** Köyün 10 haneli Kalemli mezrası köye 1.5 km. mesafededir. Köyden 70 hane çoğunluğu İstanbul'da işçilik, seyyar satıcılık, kapıcılık yapmak üzere göç etmiş, 1 hane de Almanya'ya yerleşmiştir.
- Ballı:** Terör öncesi 75 hane olan köyden 1989 ve 1994 yılları arasında hanelerin çoğu göç etmiş, köyde 10 hane kalmıştır. 1993 yılında köy boşaltılmış, 1994 yılında itibaren yeniden köye dönüş başlamıştır. Halen 35 hanenin yaşadığı köyde evlerin çoğu harap ve yıkık durumdadır. Cizre, Mersin, Van ve Kuzey Irak'a göç eden hanelerden 25'i son iki yıldır yeniden köye yerleşmiştir. 3 hane daha köye dönmek istemekte, ancak maddi yetersizliklerden dolayı taşınmamaktadır.¹

¹Not: Ballı köyünde yapılan görüşme sırasında Işıkveren köylüleri, köylerine halen yerleşim izni verilmediğini, terör nedeniyle göç etmiş olan 85 hanenin 70'inin köylerine geri dönmek için resmi makamlara başvuruda bulduklarını söylemiştir. Ayrıca kendi köyleri boş olduğu için Taşdelen köylülerinin kendi topraklarını ihlal ettiği, kapı, pencere almak için evlerini yıktıkları, cevizlerini, üzümlemlerini topladıkları, meralarından yararlandıkları yönünde serzenişte bulunmuşlardır.

3. SOSYAL ve KÜLTÜREL YAPI

3.1. Sosyal Yapı

Uludere ilçesinde sosyal yapı aşiretlere dayanmaktadır. İlçede iki ana aşiret bulunmaktadır:

- Guyan Aşireti (12 köy ve 3 belde)
- Kaşuran Aşireti (Ortaköy ve Andaç köyleri)

Merkez ilçe ve köylerin büyük çoğunluğu Guyan aşiretindedir. Guyan aşireti üç kardeş tarafından kurulmuş olup aşirete bağlı ili ana kol olan Derşivi ve Rıpinyeti kolları sonradan alt kollara ayrılmıştır. Derşivi'nin kolları Mendigan ve Rebengan'dır. Rıpinyeti aşiretinin kolları ise Klaban, Hilal ve Rıpın'dır. Belirtilen bu kollar da zaman içinde 5-10 alt kola bölünmüştür. İlçede eskiden Rebengan'lardan olan nüfus daha fazla iken şimdiki durumda Mendigan daha fazla olmuştur. Mendigan aşiretinin lideri Mehmet Ceviz Yemişli köyünün eski muhtarıdır. İlçe Belediye Başkanı Rebengan'ların reisi, Rıpinyeti aşiretinin reisi Şenoba köyünde Korucubaşı Hazım Babat'ın babasıdır. Guyan aşiretinden olan köylerin bağlı buldukları kollara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Mendigan:	Dağdibi, Yemişli, Gülyazı, Ortasu, Ortabağ ve Taşdelen
Rebengan:	Bulakbaşı, Küçükçay, Ödül, Özelli, Ballı, Işıkveren, Uzungeçit'in bir kısmı
Klaban:	Uludere Merkez, İnceler, Bağlıca
Hilal:	Hilal, Şenoba
Rıpın:	Yeşilyuva, Kalemli

Yukarıda adı geçen bu aşiret kolları da kendi içinde 5-10 alt kola ayrılmıştır. Kaşuran aşiretinden olan Ortaköy ve Andaç köyleri Hakkari ili Çukurca köyleri ile bağlantılıdır. Doğan ve Onbudak köyleri süryani köyler olup meskun değildir. Akduman köyü terör nedeniyle 1994 yılında göç etmiş, köylülerin çoğu Kuzey Irak'a yerleşmiştir. Araştırma kapsamındaki 6 köyün tarihçesine ilişkin köylülerden aşağıdaki bilgiler alınmıştır:

Yemişli; Gülyazı ve Ortasu Köyleri

Yemişli; Gülyazı ve Ortasu köylüleri Guyan aşiretinin Mendigan kolundandır. Yemişli ve Gülyazı köylerinde köylüler, bu köylere çevre köylerden 1920'li yıllarda gelerek yerleşmiştir. Yemişli'de köylüler 1923 yılında Ortabağ'dan gelerek köye yerleştiklerini söylemiştir. Yemişli köyü eski muhtarı da Guyan aşiretinin reisi, Yemişli, Gülyazı ve Ortasu korucu köyleri olup hanelerin yarısında koruculuk maaşı alınmaktadır.

İnceler Köyü

Köy halkı Guyan'ların Klaban kolundandır. İnceler köyü 1993 yılında terörden dolayı göç etmek zorunda kalarak boşaltılmış, 1996 yılında ise güvenlik nedeniyle eski köylerine 1.5-2 km uzaklıktaki yeni yerleşime yerleştirilmişlerdir. Köylüler eski yerleşimlerinin 300 yıllık bir geçmişi olduğunu söylemiştir.

Bağlıca Köyü

Köy halkı Guyanların Klaban kolundandır. Köyün en az 200 yıllık geçmişi bulunmaktadır.

Ballı Köyü

Köy halkı Guyan aşiretinin Rebengan kolundan olup köylüler cumhuriyetten önce Uludere ilçesinden gelerek bu köye yerleşmiştir. Köy 1993 yılında terör nedeniyle boşaltılmış, 1994 yılından itibaren köye dönüş başlamıştır. Köyde evlerin çoğu halen harap ve yıkaktır.

Altı köyden beşinin adı otuz yıl kadar önce değiştirilmiş olup eski adları aşağıda belirtilmiştir:

Yemişli:	Merge
Gülyazı:	Böceh (Anlamının "söyle" olduğu belirtilmiştir.)
Ortasu:	Rubuzik
İnceler:	İnceler
Bağlıca:	Kadun (Anlamı "samanlık" olup, çok buğday yetiştiği için bu ad verilmiştir)
Ballı:	Şivet

3.2. Hane Büyüklüğü ve Evlilik

Ortalama hane büyüklüğü Ballı, Yemişli ve Ortasu köylerinde 8-9 arasındadır. Diğer üç köyde ise ortalama hane büyüklüğü 5-6 arasındadır. Hanelerde ortalama çocuk sayısı 6-7 civarında olup 16-17 çocuğu olan haneler mevcuttur. Köylerde hanelerin %10-15'inde iki kadınla evlilik vardır. Örneğin Gülyazı köyünde bir kişinin üç kadınla evli olduğu söylenmiştir. Birden fazla kadınla evli erkek sayısı Gülyazı'da 31, Yemişli'de 30, Ortasu 6, İnceler 6, Bağlıca 5, Ballı 3 olarak söylenmiştir. Gençler çok eşli evliliğin "*rekabet ve hava atma için*" yapıldığını söylemiştir. Gülyazı Alay Komutanlığı'nda yapılan görüşmede "*16 Ağustos 2001'den sonra ikinci evliliği yapanları koruculuktan çıkarıyoruz ve bu şekilde birden fazla kadınla evliliğin önüne geçmeye çalışıyoruz.*" denilmiştir. Evliliklerin %20-30'u berdel evliliğidir. Yemişli köyü hariç tüm köylerde başlık parası alınmaktadır. Başlık parası 2-4 milyar TL civarındadır. Ayrıca geline 2 milyar TL tutarında altın takılmakta, 2 Milyar TL civarında da düğün ve ev eşyası için harcanmaktadır. Bu durumda erkek çocuğunu evlendirmek için en az 5-6 Milyar TL gerekli olmaktadır. Oğlan evi tarafından yapılan ve iki gün süren düğüne tüm köy halkı davetli olmakta ve düğünlerde yemek verilmektedir. Eğer akrabalık yoksa düğünlere genellikle kız evi katılmamaktadır. İnceler köyünde maddi imkansızlıklar nedeniyle son dört yıldır evlenme olmadığı söylenmiştir.

Ortasu köyünde köylüler son yapılan düğün için aşağıda belirtilen harcamaların yapıldığını ve toplam masrafın 7 Milyar TL'yi bulduğunu söylenmiştir:

MASRAFLAR	Milyon TL
Başlık	1.500
Altın	2.600
Giyim	670
Erzak	780
Mobilya	1.500
TOPLAM	7.050

Evliliklerde evlenecek kızların rızasının alındığı ve onlara danışıldığı söylenmiştir. Berdel usulü evlilik daha az maddi külfet getirdiği için aileler tarafından tercih edilmektedir. Erkek çocuk evlendirildiğinde oğlan evi tarafından ev açılmazsa ayrı bir oda verilmektedir. Çoğunlukla yeni evlenenler önce oğlan evinde oturmakta daha sonra maddi imkanlar elverdiğinde ayrı ev açmaktadırlar.

Köylerde hane reisi olan kadın oranı Ballı ve Bağlıca köylerinde fazla olup Gülyazı'da 15, Yemişli'de 10, Ortasu'da 6, İnceler'de 4, Bağlıca'da 8, Ballı'da 8 kadının hane reisi olduğu söylenmiştir. Bu kadınlardan bir kısmı 65 yaş üstü için verilen 60 milyon TL tutarındaki kimsesizlik maaşı almakta, bir kısmı da köylülerin yardımıyla geçinmeye çalışmakta ve aralarında çok zor durumda olanlar da bulunmaktadır. Erkekler göre kadınların en önemli sorunları sağlık sorunları ve fazla çocuklu olmalarıdır. Kadınların bir kısmı ise sorunlarının okumamak olduğunu belirtmiş ve kararları erkeklerin verdiğini, özgür olmadıklarını, köy dışına hiç çıkmayan kadınların olduğunu söylemişlerdir. Köylerde kadınlar genellikle mirastan pay almamaktadır. Kadınlar köyde parası olanın zengin, çok çocuklu olanın fakir olduğunu söylemiştir.

3.3. Liderlik, Birliklilik ve Örgütlenme

Toplumsal ilişkilerde aşiret türü örgütlenme yapısı belirleyicidir. Tüm köylerde köylüler kendilerini aşiret bağı içinde tanımlamaktadır. Köy içinde muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından çözülemeyen sorunlar için ve ayrıca farklı köylerde aynı aşiret kolu içinde olan anlaşmazlık konularının çözümü için köy muhtarı/köylüler tarafından aşiret kolu reisine başvurulmaktadır. Aynı aşiret içinde olan sorunların çözümü ya aşiret kolu reisleri arasında çözülmekte ya da aşiret reisine başvurularak sorun çözümlenmektedir. Aşiret tarafından alınan kararlar bağlayıcı olmakta karara herkes tarafından riayet edilmektedir. İlçe Belediye Başkanı ile yapılan görüşmede ise aşiret reislerinin 1984 yılına kadar etkili ve yetkin olduğu, bu yıla kadar köylülerin "aşiret reisinin hizmetkari" bir anlamda "kölesi" oldukları ifade edilmiş; terörle birlikte "astığı astık, kestiği kestik" olan aşiret reislerinin otoritelerini yitirdiği, itibarlarını kaybettikleri söylenmiştir.

Terör nedeniyle yapılan yer değiştirme/yeniden yerleştirmeden dolayı köy içlerine yeni girişlerin olması da köylüler arasında tartışmalara neden olabilmekte, bu sorunların çözümünde de aşiret etkili olmaktadır. Olası/devam eden kan davalarının çözümünde de aşiretler söz sahibidir. Aşiretler arasında çözülemeyen bir sorunun çözülmesi konusunda bir örnek Gülyazı köyünde köylüler tarafından aşağıdaki gibi anlatılmıştır:

"15 yıl önce Uludere'den Beytüşşebap ilçesine koyun almaya giden bir kişi hırsızlık amacıyla öldürülüp suya atılmış. Ölen kişinin kardeşi intikam almak için Beytüşşebap yolunda üç masum insanı öldürmüştü. Bunun üzerine Uludere'deki Guyan aşiretiyle Beytüşşebap'taki Jirkiler arasında başlayan ve yıllar süren kan davası geçen yıl tümen komutanının girişimi ve her iki tarafla da görüşmesiyle sona erdirilmiştir.

Terör nedeniyle 1994-95 yıllarında Ortasu köyüne bağlı Alancık ve Tarlabası mezarlarından Gülyazı köyüne yerleştirilen 86 hanenin geçim kaynaklarının kıt olması, kültür farklılığı vb. nedenlerden dolayı köy içinde sürtüşme ve anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Köylerde köy içinde olan sorunların çözümünde mahalle sorumluları/sözcüleri de görev almaktadır. Örneğin Gülyazı köyü muhtarı köyde 9 mahalle olduğu, her mahalle de bulunan sözcüler aracılığıyla mahalleler arasındaki sorunların çözümlendiği/çözümlenmeye çalışıldığı ifade edilmiştir.

Köylerde cami, yol yapımı, su kanallarının onarımı, içme suyu döşenmesi vb. işler için köylüler zaman zaman ortaklaşa çalışmaktadır. Gülyazı köyünde verilen bir örnekte bu yıl içinde müteahhit tarafından 100 Milyar TL harcanmasına karşılık yarım bırakılan okul inşaatının albayın müdahalesiyle asker ve köylü tarafından ortaklaşa tamamlandığı anlatılmıştır. Köylerde bazı haneler tarafından çobanlık sırayla/ortaklaşa yapılmaktadır.

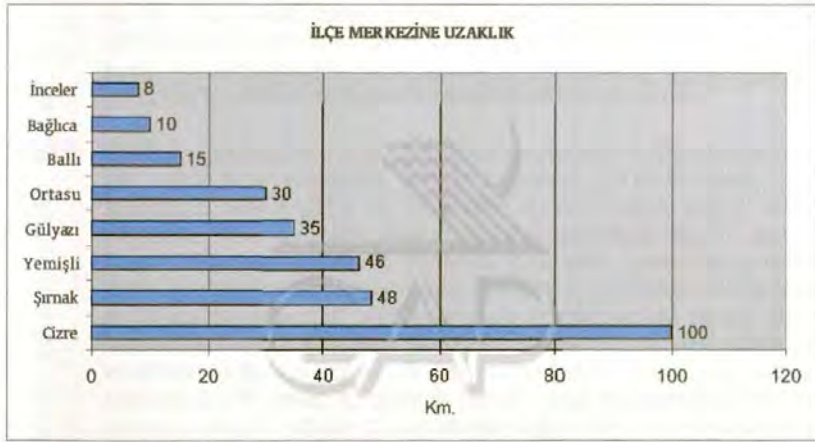

Bağlıca ve Ballı hariç diğer köylerde köylüler komşu köylerle aralarında sorun yaşanmadığını söylemiştir. Bağlıca'da kendi orman arazilerindeki ağaçları kestikleri için Hilal köyü ile sorunlar olduğu; Ballı'da Taşdelen köyü ile ağaç kesimi ve hayvan otlatma nedeniyle sınır ihlali yaşandığı ve bu durumun da anlaşmazlık konusu olduğu ifade edilmiştir. Yeniden yerleştirilen İnceler'de ise Irak'tan gelen iki aile arasında çatışma yaşandığı söylenmiştir.

Köylerde bugüne kadar kooperatif vb. bir örgütlenme olmamıştır. Son zamanlarda İlçe Tarım Müdürlüğü'nün desteğiyle Gülyazı, Ortasu ve Ortaköy köylerini içine alan Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin kuruluş hazırlıkları başlatılmış olup çalışmalarına devam edilmektedir. Gülyazı köyünde ayrıca diğer köylerden bağımsız olarak kooperatif kurma yönünde çalışmalar yürütülmektedir.

4. ALT YAPI VE HİZMETLER

4.1. Ulaşım

Uludere ilçesinin Şırnak il merkezine uzaklığı 48 km., Cizre ilçesine olan uzaklığı ise 100 km.dir. 6 köy içinde ilçe merkezine en uzak olan Yemişli köyü olup köyün ilçeye olan uzaklığı 46 km.dir. Diğer köylerin ilçe merkezine olan uzaklıkları ise Gülyazı 35, Ortasu 30, Ballı 15, Bağlıca 10, İnceler 8 km.dir. Tüm köyler Irak sınırına çok yakın olmakla beraber Yemişli köyü sınıra bitişik bir yerleşimdir. Ballı hariç tüm köyleri ilçeye bağlayan yolun tamamı asfalttır. Ballı köyünde ise yolun 6 km. kadarı stabilize edilmiştir.

Ballı hariç tüm köylerde Uludere, Şırnak ve Cizre'ye sabah ve akşam minibüs vardır. Ballı köyünün yolu asfalt olmadığı için minibüs uğramamaktadır. Ballı köyünden ilçeye gidiş-dönüş taksi ücreti ise 20 Milyon TL'dir. Köylüler ilçe merkezine gitmek için taksi tutmak zorunda olduklarını ve bu durumun da kendileri için önemli maddi külfet getirdiğini söylemişler ve köylerini ilçeye bağlayan yolun asfaltlanmasını talep etmişlerdir.

Köy minibüslerinin gidiş-dönüş minibüs ücreti köyün uzaklığına göre değişmektedir. Köylerden Uludere'ye 2- 4 Milyon TL, Şırnak'a 6-8 Milyon TL arasında gidilip gelmektedir. Cizre'ye gidiş-dönüş minibüs ücreti ise tüm köylerden 10 Milyon TL'dir.

4.2. İçme Suyu ve Kanalizasyon

İçme Suyu

Araştırma kapsamındaki köylerin tamamında şebeke suyu mevcuttur. Yeni yerleşim olan İnceler köyünde, evlerin tümünde; diğer köylerde ise yarısında/üçte birinde evlerde içme suyu mevcuttur. Ballı köyünde içme suyu boruları kırık olduğu için su mikropudur. Gülyazı köyünde ise son yapılan deponun yanlış yere konulduğu ve bu nedenle depodan gelen suyun mikropulu olduğu söylenmiştir. Köylüler çok az bir masrafla deponun 50 m. yakınındaki kaynak suyunun olduğu yere taşınması durumunda 5 hattan su verilen köyde bu hattan da temiz içme suyu akabileceğini ifade etmiştir. Bu hattan Ortasu köyüne de su verildiğinden bu durumda Ortasu köyünün de temiz içme suyuna kavuşabileceği belirtilmiştir.

Köylerde içme suyunun durumuna ilişkin ayrıntılı bilgiler aşağıda verilmiştir:

Yemişli: Köyde iki yıl öncesine kadar su, köy içindeki 3-4 çeşmeden alınmakta/kullanılmakta idi. Köyün içme suyu şebekesi ŞIRGEV tarafından iki yıl önce yaptırılmış, köylüler kendi olanaklarıyla evlerine su getirmişler. Köyün hemen yakınındaki Bişeler pınarından gelen içme suyu temiz ve mikropsuzdur. Yaz aylarında su azaldığından köyde hanelerin yarısı köy içindeki çeşmelerden su taşımakta/kullanılmaktadır.

Gülyazı: Köyde on yıl kadar önce döşenmiş üç hat varken yeni döşenenlerle birlikte hat sayısı beşe ulaşmıştır. Köyde hanelerin 2/3'ünde şebeke suyu mevcuttur. Köyde yazın su azalmakla beraber suyun yeterli olduğu köylülerce ifade edilmiştir. Gülyazı köylüleri tarafından Dağdibi, Yemişli, Ortasu, Ortabağ ve Gülyazı köylerini içine alan içme suyu şebekesi yapımının Köy Hizmetleri tarafından 400 Milyar TL'ye ihale edildiği ifade edilmiştir. Buna karşılık Dağdibi köyünün boruları açıkta olduğu için su gelmediği, Gülyazı köyünde ise köylülerin ikazına rağmen müteahhit tarafından mikropulu suyun olduğu yere 50 Milyar TL civarında kaynak aktarılacak 150 tonluk bir elektrik motorlu depo yapıldığı belirtilmiştir. Deponun yeri 2-3 Milyar TL harcanarak değiştirilir ve mevcut deponun hemen 50 metre yakınındaki kaynak suyundan su alınırsa temiz içme suyuna kavuşmak mümkün olacaktır. Ayrıca su tazyikli olmasına rağmen müteahhit tarafından ucuz olması nedeniyle ince borular döşenmiştir. Köylüler tarafından belirtildiğine göre açılıştan Kaymakam tarafından suyun sonuna kadar açılması istendiği halde boruların patlamaması için müteahhit tarafından su açtırılmamıştır. Köylüler bu durumu müteahhitlik hizmetlerinin doğru ve yerinde yapıldığı şeklinde ifade etmişler ve "Devlet veriyor ama kontrol yok!" demişlerdir.

Ortasu: Köyde her evde içme suyu tesisi olduğu ancak Gülyazı köyünden gelen suya yağmur suyu karıştığından suyun temiz içme suyu olmadığı, yaz aylarında da suyun azaldığı köylülerce belirtilmiştir.

İnceler: Yeniden yerleşim olduğu için evlerin tümünde şebeke suyu mevcut olup suyun temiz olduğu söylenmiştir.

Bağlıca: Köyde evlerde şebeke suyu mevcut olmakla beraber köylüler yaz aylarında suyun çok azaldığını, suyun kireçli olmakla beraber temiz içme suyu olduğunu söylemişlerdir.

Ballı: Köyde şebeke suyu boruları eski ve kırık olduğu için suya lağım suyu karışmaktadır. Köy içinde yapılan gezi sırasında da su boruların çok eskimiş olduğu ve kirli suyun karıştığı tespit edilmiştir. Köylüler bu durumun köyde hastalıklara neden olduğunu ifade etmiş ve su borularının yenilenmesini talep etmişlerdir. Su mikroplu olduğu için köyde erkekler tarafından eşek/katırla su taşındığı ifade edilmiştir.

Kanalizasyon

Köylerin hiçbirinde kanalizasyon olmadığı için tuvaletler fosseptik çukuru kazılarak kullanılmaktadır. İnceler hariç köylerde hanelerin yarıya yakınında tuvalet bulunmamaktadır. Bu durumda tuvalet ya ortak olarak kullanılmakta ya da ahır/dere kenarları kullanılmaktadır. Fosseptik çukurların dolması ve sızma yapması toprakta ve suda kirlenmeye neden olmaktadır. Yemişli köyünde çukurlar dolduğunda boşalması için askerden yardım istenmekte ve asker tarafından getirilen araç yardımıyla çukurlar boşaltılmaktadır. Ortasu köyünde köylüler konutların eğimli arazide kurulmalarından dolayı fosseptik çukurlarının dolmadığını söylemiştir. Köylerde genellikle fosseptik çukurlar yaz aylarında kuruduğunda kürekle alınarak köy dışına atılmaktadır.

Köy içi atıklar ya evlerde toplanarak köyün dışına götürülmekte ya da dere kenarına bırakılmaktadır. Çöplerin dere kenarına/köy içine/köy dışına atılması görsel ve çevresel kirlenme yaratmaktadır. Köylüler, fosseptik çukurlarındaki sızmalardan ve tuvaleti olmayan evlerin bir kısmında tuvalet ihtiyacının açıkta giderilmesinden ötürü özellikle yaz aylarında karasinek ve sivrisineğin fazla oluşundan, bulaşıcı hastalıklardaki artıştan şikayet etmişlerdir.

4.3. Elektrik ve Haberleşme

İlçeye bağlı tüm köylerde elektrik mevcuttur. İlçeye bağlı 12 köy ve 3 beldenin tamamında telefon şebeke ve santrali mevcuttur.

Bağlıca köyüne elektrik 1974 yılında,, Yemişli, Gülyazı, Ortasu ve Ballica köylerine 1986 yılında gelmiştir. İnceler köyü yeni yerleşim olduğu için bu köye elektrik yeniden yerleşimle birlikte 1996 yılında bağlanmıştır. Özellikle Gülyazı köyünde köylüler kış aylarında sık sık bazen on gün süren elektrik kesintisinin olduğunu belirtmişlerdir. Bağlıca köyünde de köylüler her gün kısa süreli elektrik kesintisi olduğunu ifade etmiştir.

Köylerde telefon santrali son 5-6 yıl içinde kurulmuştur. Köylerde hanelerin yarısından fazlasının evlerinde telefon bulunmaktadır. Cep telefonu çekmediği için kullanılmamaktadır. Özellikle Yemişli ve Ortasu köylerinde köylüler telefon faturalarının yüksekliğinden şikayetçi olmuş, hanelerin çoğunda faturalar ödenemediğinden telefonlarının kapatıldığı belirtilmiştir.

4.4. Sağlık

Uludere İlçe Merkezinde 1, Uzungeçit beldesinde 1, Şenoba beldesinde 1, Ortabağ köyünde 1, Gülyazı köyünde 1, Hilal köyünde 1 olmak üzere toplam 6 sağlık ocağı bulunmaktadır. Yemişli ve Andaç köylerinde ise birer sağlık evi mevcuttur. İlçe merkezinde 3 pratisyen doktor, Şenoba, Ortabağ ve Uzungeçit beldelerinde de 1'er pratisyen doktor görevlidir. Son yıllarda yapımı tamamlanan Gülyazı ve Hilal köylerinde sağlık elemanı yoktur. Yemişli köyünde 1976 yılında yapılan sağlık evinde bugüne kadar hiç sağlık elemanı görevlendirilmemiştir.

Araştırma kapsamındaki tüm köylerde köylüler sağlık sorunları olduğunda askeri birliklere başvurumaktadırlar. Birliklerdeki doktorlar tarafından köylüler muayene edilmekte, reçete yazılmakta, çok fakirlere ilaç verilmekte, gerek görülenlerin hastaneye sevkı yapılmaktadır. Gülyazı'da köylüler; "Doğum yapmak üzere olan bir kadın askeri helikopterle Şırnak'a götürüldü. Şırnak'ta askeri doktorun müdahalesiyle kadın kurtuldu. Askeriyeye çok şey borçluyuz" demişlerdir. Yemişli'de köylüler, bugüne kadar köylerine bir kez doktor geldiğini hatırladıklarını söylemişler ve "Sağlık, ilaç, doktor, her derdimize asker yardımcı oluyor, askerden başka kimse bize yanımıza uğramıyor." demişlerdir. İnceler, Bağlıca ve Ballı köylerinde köylüler, Bağlıca tabur komutanlığında hafta içi her gün iki saat askeri doktor tarafından hizmet verildiğini, gerek olursa ilçe merkezindeki sağlık ocağına da gittiklerini söylemişlerdir. Köylere yılda birkaç kez çocuk aşılamaları için sağlık ekibinin geldiği köylülerce ifade edilmiştir.

Gülyazı köyünde köylüler aile planlaması konusunda yayım hizmeti talep etmişler ve "Fakirliğin nedeni fazla çocuk" demişlerdir. Gülyazı tabur komutanlığında yapılan görüşmelerde ise kadınların kendilerine "Biz çocuk yapmayı biliyoruz ama yapmamayı bilmiyoruz, aile planlamasını bilmiyoruz." dedikleri söylenmiştir.

Araştırma kapsamındaki 6 köyde özürsüz sayısının fazla olmadığı az da olsa zeka özürsüz, kör, gece körlüğü, felçli kişilerin olduğu köylüler tarafından ifade edilmiştir. Köylerde en sık görülen hastalıklar bronşit, guatr, sarılık, kadın hastalıkları, yüksek tansiyon, kalp vb. hastalıklardır. Ballı köyünde köylüler mikrop lu sudan kaynaklanan ishal, böbrek hastalıkları ve guatrdan şikayetçi olmuşlardır.

4.5. Eğitim ve Sosyal Güvence

TABLO 3. Okul, Derslik, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı

KÖYLER	İlkokul Yapım Yılı	Temel İlkö. Ok. Yapım Yılı	Derslik Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Yemişli	1953	1998	8	9	530
Gülyazı	1952	2001	8	11	700
Ortasu	1978	-	3	3	150
İnceler	-	-	-	-	-
Bağlıca	1969	-	1	2	120
Ballı	1995 (seyyar)	-	1	1	40
TOPLAM	5	2	20	25	1540

TABLO 4. Korucu ve Sosyal Güvencesi Olan Kişi Sayısı

KÖYLER	KORUCU SAYISI	SOSYAL GÜVENCESİ OLAN KİŞİ SAYISI
Yemişli	130	21 şehit yakını
Gülyazı	220	12 şehit yakını, 1-2 bağ-kur
Ortasu	60	6 şehit yakını
İnceler	7	
Bağlıca	-	8 sosyal güvenceli 1 kimsesizlik maaşı
Ballı	5	
TOPLAM	422	48-49 Kişi

Araştırma kapsamındaki köylerden Yemişli ve Gülyazı köylerinde temel ilköğretim okulu bulunmaktadır. Gülyazı köyünde inşaatı yeni tamamlanan ilköğretim okulunun liseye çevrilmesi düşünülmektedir. İnceler hariç diğer köylerde öğrencilerin beşinci sınıfa kadar eğitime devam edebildikleri köy ilkokulları mevcuttur. Beşinci sınıf ve sonrası temel eğitim için çoğunlukla Şenoba ve Kümçatı YİBO'lara gidilmektedir. Köylerde Uludere ya da Şırnak'ta ev kiralamak suretiyle lise eğitimine devam eden az sayıda olsa öğrenci bulunmaktadır. Gerek köylülerle ve gerekse kamu kuruluşlarıyla yapılan görüşmelerde Uludere ilçesi köylerinde kamu tarafından ilköğretimin ciddi bir şekilde ele alındığı ve çocukların YİBO'larda okutulabilmesi için sürekli duyuru yapıldığı yolunda izlenim edinilmiştir. Köy dışına giderek yatılı bir okulda okumanın çocukların dış dünyayla kurdukları iletişimi artırdığı, umut ve isteklerinin de farklılaştığı gözlenmiştir. Ortasu'da YİBO'da okuyan 5. sınıf öğrencisi bir kız çocuğu "Köyde çok dedikodu oluyor. Pantolon giymeme bile karşıyorlar. Okuyup hemşire olmak istiyorum, hastaları iyileştirmek istiyorum." demiştir. Benzer şekilde Gülyazı'da YİBO'yu bitirmiş bir genç kız "Burada yapacak bir iş yok. Okuyup hemşire ya da polis olmak istiyorum. Ama liseye gidemiyorum, köyde açılan kilim kursuna devam ediyorum." diyerek üzüntüsünü dile getirmiştir. Ancak YİBO'da okuyan bir çocuğun aileye aylık maliyeti ayda 10-15 Milyon TL'yi bulmakta, bu nedenle aileler çocuklarını YİBO'da okutmakta zorlanmaktadırlar. Çocukları liseye göndermek ise ev kiralamayı da gerektirdiğinden aile için çok önemli bir maddi külfet oluşturmaktadır. Bu nedenle de yoksul ailelerin çocuklarının okuyabilmesi için onlara burs vb. fırsat yaratılması yolunda çabaların artırılmasına; kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının desteklerinin mümkün olduğunca fazla sağlanmasına gereklilik bulunmaktadır.

Köylüler ihtiyaç duyduklarında yeşil kart çıkarttıklarını, bu konuda zorlukla karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir.

Köylere ilişkin eğitim ve sosyal güvence konularındaki bilgiler aşağıda özetlenmiştir:

Yemişli: Köy ilkokulu 1953 yılında yapılmıştır. 1998 yılında yapılan temel ilköğretim okulunda 8 derslik ve 9 öğretmen mevcuttur. Okula devam eden öğrenci sayısı 530'dur. Köyde erkeklerin %70'i, kadınların ise ancak %5'i okur-yazardır. Okur-yazar erkeklerin yarıya yakını ilkokulu bitirmemiştir. Köyde 20 kadar ilkököl mezunu kadın vardır. Köyde 5-6 kişi lise mezunudur. 3-4 kişi üniversite mezunu (işsiz), 4-5 kişi de üniversitede okumaktadır. Köyde son 2-3 yıldır okuma-yazma kursu açılmış olmakla beraber öğretmen bayan olmadığından kadınlar kurslara katılmamaktadır. Geçen yıl düzenlenen kursa köyden 60-70 erkek katılmıştır. Yemişli'de geçen yıl düzenlenen ve bir yıl süren kilimcilik kursuna ise 10-15 genç kız katılmıştır. Yemişli köyünde 130 kişi korucu maaşı almaktadır. Köyde gazilikten dolayı emekli maaşlı alanlar bulunmaktadır. Köy 21 şehit vermiştir. Şehit yakınları da dul ve yetim maaşlı almaktadır. Köyde diğer sigorta kurumlarından maaşlı/emekli olmadığı söylenmiştir.

Gülyazı: Köyün ilkokulu 1952 yılında yapılmıştır. 2001 yılında yapılan yeni ilk öğretim okulunda 8 derslik ve 4'ü bayan 11 öğretmen mevcuttur. İlköğretim okulunun liseye çevrilmesi düşünülmektedir. Köyde ilköğretim okuluna devam eden öğrenci sayısı 700 civarındadır. Köyde genç kızlar hariç kadınların çoğu okuma-yazma bilmemektedir. Erkeklerin ise %90'ı okur-yazardır. Köyden liseye giden öğrenci sayısı 53'tür. Yatılı ilköğretim Bölge Okullarında (YİBO) okuyan öğrencilerden 5-6'sı kız öğrencidir. Köyde 2-3 kişi üniversite mezunudur. 3 kişi de üniversite öğrencisidir. Köyde iki ay önce açılan kilim kursuna 10 genç kız katılmaktadır.

Kurs daha önce Yemişli köyünde eğitim veren eğitici tarafından verilmektedir. Genç kızlar köylerde bu tür kursların kendileri için çok yararlı olduğunu ancak daha çok kişinin katılımını sağlayıcı değişik programlar olmasını arzuladıklarını söylemişlerdir. Ayrıca genç kızlar 8 yıllık temel eğitimden sonra okula devam edip meslek sahibi olmak istediklerini ancak buna olanak olmadığı için çaresizliklerini dile getirmişlerdir. Köylülerle yapılan görüşmede köyde 220 kişinin koruculuk maaşı aldığı ifade edilmiştir. 12 korucu gazi veya şehit olmuştur. Gazi olanlar ile şehit yakınları emekli maaşı almaktadır. Köyde 1-2 kişi de bağ-kur'ludur.

Ortasu: Köyde 1978 yılında yapılmış eski, yıkılabilir durumda bir ilkokul mevcuttur. İlkokulda 3 derslik ve 3 öğretmen bulunmaktadır. İlkokula devam eden öğrenci sayısı 63 kız, 87 erkek olmak üzere 150'dir. 5. sınıftan itibaren öğrenciler YİBO'ya gönderilmektedir. YİBO'da okuyan 5'i kız 15'i erkek 20 öğrenci bulunmaktadır. Köyde ortaokul mezunu 5-6 kişi, lise mezunu 15-20 kişi, üniversite mezunu ise 2 kişi vardır. Köyde okuma yazma kursu açılmaktadır. Halen devam eden kursa 30 kişi katılmaktadır. Ortasu köyünde 60 korucu bulunmaktadır. Köyde 6 korucu gazi veya şehit olmuştur. Gazi ve şehit yakınları emekli maaşı almaktadır.

İnceler. 1996 yılından itibaren yeniden yerleştirilen İnceler köyünde okul olmadığından öğrenciler Bağlıca köyündeki ilkokula gitmektedirler. Beşinci sınıftan sonra YİBO'larda okuyan 10 kız, 40 erkek olmak üzere toplam 50 öğrenci vardır. Köyde üç ay süreli düzenlenen okuma-yazma kursuna 18 kadın katılmıştır. Köyde lise için Bağlıca köyünde olduğu gibi Uludere'ye gidilmektedir. Köyde 7 korucu bulunmaktadır.

Bağlıca: Köyde 1969 yılında yapılmış tek derslikli ve 2 öğretmenli bir ilkokul mevcuttur. Okuldaki öğrenci sayısı yarısı kız ve yarısı erkek olmak üzere 120'dir. Öğrenciler 5. sınıfı okumak için Şenoba YİBO'ya gönderilmektedir. Halen YİBO'ya devam eden 11 öğrencinin 5'i kız 6'si erkektir. Köyden Uludere'de ev kiralamak suretiyle lise eğitimine devam eden az sayıda öğrenci vardır. Köyde 4 yıl önce (1998) okuma-yazma kursu düzenlenmiştir. Köyde beş yıl önce kilimcilik kursu düzenlenmiş olup, kurs 2-3 yıl kadar devam etmiştir. Köyde 2 SSK'lı, 3 Bağ-Kur'lu, 2 Emekli Sandığı olmak üzere toplam 7 sosyal güvenceli kişi/aile bulunmaktadır. Köyde 2 kimsesiz 65 yaş üstü kadın yaşlılık maaşı, 1 kadın da kocasından emekli maaşı almaktadır.

Ballı: Köydeki ilkokul binasının pencere ve kapıları olmadığı ve harap olduğu için 1995 yılından bu yana eğitim seyyar prefabrik okulda verilmektedir. Okulda tek öğretmen tarafından tek derslikte 15 kız, 25 erkek olmak üzere toplam 40 öğrenciye beşinci sınıfa kadar eğitim verilmektedir. Köylüler prefabrik binanın yazın sıcak kışın soğuk olduğunu söylemişler ve eski köy ilkokulu binasının onarılmasını talep etmişlerdir. Köy ilkokulu binasının kapı ve pencerelerinin olmadığı ancak duvar ve çatısının sağlam olduğu görülmüştür. 5'i kız 7'si erkek toplam 12 öğrenci YİBO'larda eğitim görmektedir. Kumçatı'da YİBO'larda okuyan bir çocuğun aileye aylık maliyeti 10-15 milyon TL olmaktadır. Bu paranın bulunması köylüler için zor olmaktadır. Köyden 1 erkek öğrenci Şırnak lisesinde okumaktadır. Köyde kadınların %50'si, erkeklerin %90'ı okur-yazardır. Kadınların %40'ı, erkeklerin %80'i ilkokul mezunudur. Köyde 80'li yıllarda arıcılık ve halı-kilim kursu açılmıştır. Köyde korucu sayısı 5'tir.

4.6. Diğer Hizmetler

TABLO 5. Köy Odası, Cami, Bakkal vb.

KÖYLER	Köy Odası	Cami ve İmam	Bakkal	Diğer
Yemişli	-	+	+	Değirmen + Hızır + Demirci
Gülyazı	-	+	+	Değirmen + Hızır + Kahve
Ortasu	-	+	+	-
İnceler	-	-	+	-
Bağlıca	-	+	+	-
Ballı	-	(Harap/İmam Yok)	+	-

Köylerin hiçbirinde köy odası yoktur. İnceler köyü hariç köylerin hepsinde camii vardır. Ballı köyü hariç tüm camilerde atanmış imam bulunmaktadır. Ballı köyündeki cami harap durumdadır. Ballı köyünde köylüler ölülerini imam olmadan defnetmek zorunda kaldıklarını söylemişlerdir. Yemişli Uludere hattındaki yol boyunca birkaç lokanta mevcuttur. Bağlıca, İnceler ve Ballı köylerinde 1'er bakkal, Ortasu, Yemişli ve Gülyazı köylerinde ise köy büyüklüğüne göre 5-15 arasında değişen sayıda bakkal mevcuttur. Yemişli ve Gülyazı köylerinde değirmen ve hızır atölyesi mevcuttur. Yemişli köyünde demirci vardır. Gülyazı'da 3 kahve olup diğer köylerin hiçbirinde kahve yoktur. Gülyazı köyünde harap durumda 2 kilise mevcuttur. Gülyazı'da 4, Yemişli'de 2 diğer köylerde 1'er mezarlık bulunmaktadır.

4.7. Konut Durumu

Köylerde evlerin çoğunun duvarları büyük taşlarla örülmüş olup bu duvarların (yirmi yıl öncesine kadar var olan) çok eskiden yerel ustalar tarafından yapıldığı söylenmiştir. Evlerin tavanı tahta direklerle döşenmiş, üzeri toprak damla örtülmüştür. Yeni yapılan evlerde briket göze çarpmaktadır. Evlerin tümü demir kapılı olup pencereler demir parmaklıktır. Parmaklık ve kapılar yeşil renklidir. Görece daha iyi durumdaki evler iki oda bir salon şeklinde olup evin bir tarafında mutfak, diğer tarafında iç içe banyo ve tuvalet yer almakta, ahır/ağıl ise evin yakınında bulunmaktadır. Bu tip evlerde ebeveyn yatak odası ve misafir odası büfesi ile buzdolabı, bazılarında tam otomatik olmak üzere çamaşır makinesi bulunmaktadır. Mobilya, halı vb. ev eşyasının çoğu Irak'tan getirilmiştir. Evlerin bir kısmında ise ahır/ağıllar evin altında, banyo evin girişinde ve dışarıdadır. Çok fakir evlerde bile yerin tamamı halı ile döşenmiş olup evlerin hepsinde yer minderlerinde oturulmaktadır. Evlerin tümüne yakınında televizyon bulunmaktadır. Ballı köyünde 10-15 hanede, 80-100 Milyon TL olan çanak anten alınmadığı için televizyon olmadığı söylenmiştir. Evlerin yarısında tuvalet bulunmamaktadır. Bu durumlarda tuvalet ya ortak olarak kullanılmakta, ya da ahır/ağıl, dere kenarı vb. yerler kullanılmaktadır. Yeniden yerleştirilen İnceler köyünde tüm hanelere, Gülyazı köyüne yerleştirilen 150 haneye konut yardımı yapılmıştır. Tuğla ve çimento kullanılarak yapılan bu evlerin damı betonla kaplanmıştır. Ortasu köyüne yerleştirilen 18 haneye ise konut yardımı yapılmamış, köylüler kendi olanaklarıyla evlerini yapmışlardır.

4.8. Çevreyle İlişkiler

Köylülerin sağlık sorunları için başvurdukları ilk kademe merkez tabur komutanlıkları olmaktadır. Özellikle ilçe merkezine yakın olan İnceler, Bağlıca ve Ballı köylerinde Uludere Sağlık Merkezine de gidilmektedirler. Tüm köylerde önemli sağlık sorunları için hastaneye başvurulması gerektiğinde Cizre, Şırnak ve Diyarbakır'a gidilmektedir.

Köylüler günlük gereksinimlerini köy içindeki bakkallardan çoğunlukla veresiye olarak temin edebilmektedir. Bakkallarda giyecek, ayakkabı, sabun, deterjan, çocuk maması, tavuk eti, kola, tütün, bakliyat, salça, yağ, kuruyemiş, kartpostal dahil pek çok şey bulunabilmektedir. İlçe merkezine yakın olan İnceler, Bağlıca ve Ballı köylerinde alışveriş için ikinci kademe merkez Uludere ilçesi olmaktadır. İlçe merkezine uzak olan diğer üç köyde ise alışveriş için Hakkari ili Çukurca ilçesine de gidilmektedir. Kış hazırlığı, düğün vb. alışverişler için tüm köylerde Cizre ve Şırnak'a gidilmektedir. Ekonomik koşullar elverdiğinde alışveriş için en çok tercih edilen merkez Cizre'dir. Köylüler eskiden alışveriş için Irak'a gittiklerini, ancak son yıllarda sınır ticaretinin yasaklanması nedeniyle gidemediklerini belirtmişlerdir.

Tüm köylerde idari işler için il ve ilçe merkezine gidilmektedir.

4.9. Kamu Kuruluşlarıyla İlişkiler

Özellikle Yemişli, Gülyazı ve Ortasu köylüleri köylüye en yakın ve en faydalı kamu kuruluşu olarak askeri gördüklerini söylemişlerdir. Köylüler, askeriye'nin kendilerine her konuda ve tüm sorunlarının çözümünde özellikle doktor ve ilaç, ayrıca hayvan hastalıkları konularında yardımcı olduğunu söylemiş, Gülyazı köylüleri "askeriye'nin doktoru olmasa buradaki halkın çoğu ölüyor gider" demişlerdir. Yemişli'de köylüler köye daha önce yalnızca çocuk aşıları için geldiğini, bir sefer de doktorun gelip ilaç yazdığını, bunun dışında elektrik ve telefon ücretlerinin tahsili dışında hiçbir kamu kuruluşu yetkilisinin köye uğramadığı yönünde serzenişte bulunmuşlardır. Diğer köylerde ise köylüler zaman zaman kaymakam, ilçe tarım müdürlüğü ve sağlık ekiplerinin de köylerini ziyaret ettiğini ifade etmişlerdir.

Yemişli köyünde, köylüler özellikle telefon faturalarının yüksekliğinden şikayetçi olmuş, 8 aylık gelen yüklü faturaları ödeyemedikleri için köylülerin çoğunun telefonlarının kapatıldığını söylemişlerdir. Yemişli'de köylülere göre en zararlı kamu kuruluşu ise faturaların yüksekliği nedeniyle TEDAŞ ve TELEKOM olmaktadır. Ortasu hariç diğer köylerde bu yönde bir yakınma olmamıştır.

Köylülerin kendilerine yararlı gördükleri kamu kuruluşlarıyla kurdukları ilişki aşağıda şematize edilmiştir.

Not: Çizginin kalınlığı önem derecesini göstermektedir.

5. TEMEL GEÇİM KAYNAKLARI

Bağlica ve Ballı hariç diğer köylerde köylüler temel geçim kaynaklarının sınır ticareti olduğunu söylemişlerdir. Her ne kadar ifade edilmemiş olsa da bu köylerde de sınır ticaretinin geçmişte birincil geçim kaynağı olduğu söylenebilir. Geçmişte köylerde sınır ticaretinden sonraki ikincil geçim kaynağı mera hayvancılığına dayalı küçükbaş hayvancılıktır. Mera yasağı devam etse de köylerde hayvancılık başka geçim alanı olmadığından önemini korumaktadır. Gülyazı köyünde köylüler eskiden küçükbaş hayvancılık yaparken şimdi yayla yasağının devam etmesinden dolayı büyükbaş hayvancılığa yöneldiklerini söylemişlerdir.

Yemişli, Gülyazı ve Ortasu köylerinde hanelerin yarısında koruculuk maaşı alınmaktadır. Bu nedenle bu köylerde koruculuktan elde edilen gelir önemli bir gelir kaynağıdır. Köylerde eskiden bağcılık ve çiftçiliğin de az da olsa gelir kaynağı olduğu ifade edilmiş; bağcılık, buğday ve bahçe tarımı da yan gelir kaynakları olarak belirtilmiştir. Aşağıda köylülerle yapılan görüşmelere dayalı olarak köylerdeki temel geçim kaynakları sıralaması geçmiş ve bugün itibarıyla verilmiştir:

	GEÇMİŞTE		BUGÜN
YEMİŞLİ	1. Sınır Ticareti 2. Hayvancılık 3. Bağcılık	→	1. Koruculuk 2. Hayvancılık 3. Bağcılık
GÜLYAZI	1. Sınır Ticareti 2. Hayvancılık	→	1. Hayvancılık 2. Koruculuk
ORTASU	1. Sınır Ticareti 2. Hayvancılık	→	1. Koruculuk 2. Hayvancılık
İNCELER	1. Sınır Ticareti 2. Hayvancılık 3. Buğday Tarımı	→	1. Hayvancılık 2. Buğday Tarımı 3. Bağ / Bahçe
BAĞLICA	1. Hayvancılık 2. Tarımsal Üretim 3. Bağcılık	→	1. Bağcılık 2. Hayvancılık 3. Tarımsal Üretim
BALLI	1. Hayvancılık 2. Çiftçilik	→	1. Hayvancılık 2. Çiftçilik

6. MEVSİMLİK GÖÇ/İŞÇİLİK

TABLO 6. Mevsimlik Göç/İşçilik

KÖYLER	KİŞİ SAYISI	GİDİLEN YER	YAPILAN İŞ
Yemişli	8-10 Genç	İstanbul	İnşaat
Gülyazı	20-30 Genç	Silopi	Pamuk İşçiliği
Ortasu	-	-	-
İnceler	Köye dönüşler başlamış		
Bağlıca	70 hane sürekli yerleşim için göç etmiş		
Ballı	25 hane geri dönmüş, 3 hane köye dönmek istemekte.		

Araştırma kapsamındaki köylerde mevsimlik işçiliğe katılımın yaygın olmadığı belirlenmiştir. Bunun bir nedeni korucu köylerinde korucu olmalarından dolayı köy dışına çıkamamak; bir diğer nedeni ise gidilen yerlerde iş ve kalacak yer bulamamanın getireceği sıkıntılardan korkmak olarak ifade edilmiştir.

Yemişli: Köy gençleri köyden her yıl 8-10 kişinin inşaat işlerinde çalışmak üzere İstanbul'a gittiğini, üç aylık çalışma süresince toplam 1.8 Milyar TL kazandıklarını ancak bu paranın ancak 500 Milyonunu köyelerine geri getirebildiklerini söylemişlerdir. Gençler İstanbul'da işi tanıdık vasıtasıyla bulduklarını, İstanbul'da en çok zorlandıkları konunun kira olduğunu ifade etmişlerdir.

Gülyazı: Köyde geçen yıl 20-30 kadar gencin pamuk işçiliği için Silopi'ye gittiği, ancak kazanılan paranın yeterli olmadığı, hatta borçlanarak geri döndüğü söylenmiştir.

Ortasu: Köyde köylüler tarafından hanelerin çoğunda korucu olduğundan mevsimlik işçilik için çalışmaya gidilmediği/gidilemediği belirtilmiştir.

İnceler: Yeniden yerleştirilen İnceler köyünde köye dönüşlerin başlamış olup mevsimlik işçilik için göç olmadığı söylenmiştir.

Bağlıca: Son yıllarda 70 hanenin köy dışına sürekli yerleşim amacıyla göç ettiği, Bağlıca köyünde mevsimlik işçilik için göç olmadığı ifade edilmiştir.

Ballı: Terörün bitmesi nedeniyle 25 hanenin geri dönüş yaptığı, 3 hanenin de geri dönüş yapmak istediği köyde mevsimlik işçiliğe katılım olmadığı, bunun nedeninin ise gidilen yerlerde karşılaşılan zorluklar olduğu söylenmiştir.

7. TARIMSAL DURUM

7.1. Arazi Varlığı

TABLO 7. Arazi Varlığı

KÖYLER	Ort. Arazi Varlığı (da)	Topraksız Hane Sayısı	En Fazla Arazi Varlığı (da)	Ortakçı Hane Sayısı
Yemişli	10-15	25-30	50	-
Gülyazı	7-8	150	100	150
Ortasu	10-15	15	70	20
İnceler	15-20	15	100	20
Bağlıca	20	15	100-150	10
Ballı	25-30	6	130	-

Yemişli: Köyde hane başına ortalama arazi varlığı 10-15 dekar civarındadır. 25-30 civarında hanenin hiç toprağı yoktur. En fazla arazi varlığı 50 dekadır. 15-20 hanenin arazi varlığı 30-40 dekadır. Hanelerin %60-70'i ortak olarak arazilerini ekip biçmektedir. Köyde araziler 5-6 parçalı olup, ekilebilir arazinin yarısı suludur.

Gülyazı: Köyde hane başına ortalama arazi varlığı 7-8 dekar olup bu arazinin 2-3 dekarı sulu arazidir. Köyde 150 hanenin hiç toprağı yoktur. En büyük arazi varlığı 100 dekadır. Köyde 150 hane ortaklık yapmaktadır. Köyde araziler ortalama olarak 2-3 parçalı olup en büyük arazi 65 dekadır.

Ortasu: Hane başına ortalama arazi varlığı 10-15 dönüm olup bu arazinin bir kaç dekarı sulu arazidir. 15 hanenin hiç toprağı yoktur. Hanelerin yarısının arazi varlığı 25-30 dekadır. 10 hanenin yalnızca 4-5 dekar arazi varlığı vardır. En fazla arazisi olanın toprak varlığı 70 dekar civarındadır. Köyde 20 hane ortaklık yapmaktadır. Köyde eskiden toprak alım satımı olmasına karşılık son yıllarda yapılmamaktadır.

İnceler: Ortalama arazi varlığı 15-20 dekar olup bu arazinin %40'ı suludur. 15 hanenin hiç toprağı yoktur. En fazla arazi varlığı olanın arazi büyüklüğü 100 dekar civarındadır. Köyde 20 hane ortaklık yapmaktadır.

Bağlıca: Ortalama arazi varlığı 20 dekar olup bu arazinin 1/4'ü sulu arazidir. Topraksız hane sayısı 15'tir. Köyde 1 dekar sulu arazi 5 milyar lira civarındadır. "Para tutmaz" diye ifade edilen 1 dekar kuru arazi ise ancak 250-500 milyon lira etmektedir. Köyde en fazla arazisi olanın arazi varlığı 100-150 dekadır. 10 hane ortaklık yapmaktadır. Köyde araziler ortalama olarak 4-5 parçalıdır.

Ballı: Hane başına arazi varlığı 25-30 dekar olup bu arazinin %60'ı sulu arazidir. Köyde toprağı olmayan hane sayısı 6'dır. En büyük arazi varlığı 130 dönüm civarındadır. Köyde toprak alım satımı yoktur. Köylüler geçim sıkıntısı nedeniyle başlık parası olarak nakit yerine arazi verildiğini söylemiştir. 1 dönüm sulu arazi 20 dönüm kuruya tekabül etmektedir. Ortaklık yapan hane yoktur. Araziler 3-4 parçalıdır.

7.2. Bitkisel Üretim

7.2.1. Tarla Bitkileri

7.2.1.1. Arazi Kullanımı ve Verimlilik

Köylüler toprak kaynakları kıt ve verimsiz olduğundan bitkisel üretimi geçim kaynağı olarak görmemekte ve bilinçli bir üretim yapmamaktadır. Köy içindeki/etrafındaki dere kenarındaki sulu alanlara öncelikle yonca ve ikincil olarak da buğday ekilişi yapılmaktadır. Köy dışındaki susuz ve eğimli arazilerde kuruda buğday ve arpa ekimi yapılmaktadır. Sertifikalı buğday tohumluğu çoğunlukla alınmamakta, ya bir önceki yılın buğday tohumu tohumluk olarak kullanılmakta ya da köy içinde birbirlerinden değişirme yapılarak ekim yapılmaktadır. Kullanılan buğday tohumu türleri Bahare, Miğezile, Hevedi ve Suyare vb (yöresel isimler) olduğu söylenmiştir. Arpada ise beyaz arpa tohumu kullanılmaktadır.

Köylerin çoğunda geçmiş yıllardan kalma fiğ, mısır, kara mercimek, ekmeklik buğday üretimine devam edilmektedir. Fiğ ekilişi yem bitkisi amaçlı yapılmamakta, fiğ aile tüketimi için çorba yapımında kullanılmaktadır. Son yıllarda yayla yasağı nedeniyle yem bitkileri açığını kapatmak için çeltik, mısır, susam ve fiğ yerine yonca ekilişi ağırlık kazanmaktadır. Çeltikten ayrıca sivrisinek ve hastalık nedeniyle de vazgeçilmiştir. Köylerde çoğunlukla arazi nadasa bırakılmamakta ve ikinci ürün ekilişi yapılmamaktadır. Zaman zaman taşkınlar nedeniyle tarlaları sel götürmektedir.

Buğday ve Arpa Üretimi:

Köylerde çoğunlukla traktörün girebildiği yamaç olmayan arazilerde sürüm traktörle, giremediği yerlerde hayvanla yapılmaktadır. Traktör kirasının saati 12.5-15 milyon TL olup 1 saatte 1 dönüm arazi sürülebilmektedir. Köylülerin bir kısmı traktör/mazot parasının yüksekliği nedeniyle, toprak işlemeyi hayvanla yapmaktadır. Ekim serpm şeklinde elle, iklim koşullarına bağlı olarak Ekim ve Kasım aylarının ortasında yapılmaktadır. Ekimde dönüme 30-36 kg/da. arasında buğday tohumu, 30 kg/da arpa tohumu kullanılmaktadır. Ekimden sonra tohumun üzeri hayvan yardımıyla tapanla kapatılmaktadır. Buğday-arpa ekili alanlarda yağışın yeterli olmadığı zamanlarda sulama imkanı olan yerlerde sapa kalkma, başaklanma ve süt olum dönemlerinde sulama yapılmaktadır. Ayrıca kışa çimlenmiş olarak girilmesini sağlamak için yağış alınmazsa ekim sonrası sulama yapılmaktadır. Ancak genelde sulanabilir arazi kıt olduğundan buğday kuruda yetiştirilmektedir. Bölgede hasat Haziran ayında başlayıp Temmuz ayına kadar devam etmektedir. Biçim tırpan veya orakla yapıp biçim tamamlandıktan sonra anız yapılmamaktadır. Buğday ve arpada önemli verim kaybına neden olmasına karşılık yabancı ot mücadelesi yapılmamaktadır. Buğday ve arpada 1/8-1/10 (240-360 kg) verim alınmaktadır. Özellikle İnceler, Bağlıca ve Ballı köylerinde buğday tarlalarının domuzlar tarafından telef edilmekte bu da hasat miktarını azaltmaktadır. Köylerde hane tüketimi için kullanılan buğday ihtiyacı karşılamamakta, dışardan un satın alınmaktadır.

Yonca Üretimi

Bölgede genellikle sulu koşullarda yetiştirilen yonca ekimi yapılacak alanlarda toprak işleme traktör ya da hayvanlarla, tohum ekimi ise serpm şeklinde elle yapılmaktadır. Tohumun üzeri hayvan yardımıyla tapanla kapatılmaktadır. Yonca tohumu ekimine genellikle Nisan ayında başlanıp 4-5 kg/da tohum kullanılmaktadır. Yonca yetiştirilen alanların bir kısmında gübre kullanılmakta, zirai mücadele ise yapılmamaktadır. Köylüler daha çok yöreye adapte olmuş

yerli tohum tercih etmekte bazı yıllarda da ilçe tarım tarafından yonca tohumluğu bedelsiz olarak çiftçilere verilmektedir. Bölgede sarı çiçekli yoncunun saplarının daha sert, daha besleyici olması ve hayvanlar tarafından daha çok sevilmesi nedeniyle yoğun olarak ekilip adi yoncaya göre daha çok tercih edilmektedir. Bu nedenle köylüler ilçe tarım tarafından verilen yonca tohumluğu yerine kendi tohumlarını ettiklerini söylemişlerdir. Yoncada sulamalara Mayıs ayının ilk haftasında başlanmakta Ekim ayı ortalarında sulamaya son verilmektedir. Genel olarak Mayıs ayında 10 gün arayla 3 su, Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında 15 gün arayla 2 su ve Ekim ayında 1 su verilmektedir. Yonca 3-5 yılda bir ekilip 3-5 kez biçilmektedir. Biçimler tırpan ve orakla yapılmaktadır. 1 biçimde 750 kg/da yaş ot (250 kg/da kuru ot) alınmaktadır. Ara ekimi yapılan ve iyi bakılan bir yoncalık arazinin 10 yıl kullanılabilirdiği söylenmiştir. Yoncadan sonra buğday/arpa ekimi yapılmakta, sonra yeniden yonca ekimi yapılmaktadır.

Köylere göre arazi kullanımı ve verimlilik konusunda köylülerden alınan bilgiler aşağıda belirtilmiştir:

TABLO 8. Arazi Kullanımı ve Verimlilik

KÖYLER	Arazi Kullanımı	Kullanılan Tohum ve Verimlilik
Yemişli	%50 Yonca, %50 buğday, arpa, mısır, fiğ	Yonca: 4-5 kg tohum/da., yılda 3-5 kez her biçimde 600-750 kg. yaş yonca
Gülyazı	%60 buğday, arpa, %30 yonca, %10 sebze	Buğday: 30-36 kg tohum/da, 1'e 8-10 (240-300 kg/da) verim
Ortasu	%80 buğday, %20 yonca	Arpa: 30-36 kg tohum/da, 1'e 12 (360 kg/da) verim
İnceler	%70 buğday, %30 yonca	
Bağhca	%60 buğday, %15 arpa, %75 yonca	
Ballı	%60 buğday, %10 arpa, %30 yonca	

Yemişli: Toplam arazinin yarısında suluda yonca, kalan yarısında sırasıyla buğday, arpa, mısır ve fiğ ekimi yapılmaktadır. 6-8 yıllık olarak ekimi yapılan yoncada dekara 4-5 kg. tohum atılmakta, yılda 3-4 mahsul olmak üzere dekar başına her biçimde 600-700 kg yaş yonca alınmaktadır. Buğdayda ise dekara 30-36 kg. tohum atılıp 1'e 8-10 (240-300 kg/dekar) civarında verim alınmaktadır. Arpada dekara 2 teneke tohum karşılığı 1'e 12 (360 kg.), mısırdaki ise 1 teneke karşılığı 40-50 teneke verim alınmaktadır. Tohum dışardan alınmamakta bir önceki yılın tohumu kullanılmaktadır. Köyde 20-30 yıl önce ekimi yapılan çeltikten hastalık ve sivrisinekten dolayı vazgeçilmiştir. Köyde geçmişte yapılan fiğ, mısır, kara mercimek, ekmeklik buğday üretimine devam edilmektedir. Köylüler fiğ tohumunun kendileri için çok değerli olduğunu, fiğ çorbası yaptıklarını, hayvan yemi olarak kullanmadıklarını söylemişlerdir.

Gülyazı: Köyde toplam arazinin %60'ında buğday ve arpa, %30'unda yonca, %10'unda sebze ve meyve ekimi yapılmaktadır. Satın alınan ve her yıl değiştirilen buğday tohumu dekara 2 teneke (16-17 kg/teneke, 2.5 milyon TL/teneke, yaklaşık 150 bin TL/kg) atılmakta, 1'e 8-10 civarında verim alınmaktadır. Yonca ekili arazinin üç yılda bir bakımı yapılırsa on yıl kullanılabilirdiği söylenmiştir. Gülyazı köyünde de pirinç ekiminden verim azlığı ve sivrisinek nedeniyle vazgeçilmiştir. Yemişli'de olduğu gibi fiğden çorba yaptıklarını yalnızca otunu hayvanlara yedirdiklerini söylemişlerdir.

Ortasu: Arazinin %80'inde buğday, %20'sinde yonca ekimi yapılmaktadır. Buğdayda verim 1'e 10 civarındadır. Eskiden mısır ekimi yaygınken yem bitkileri açığını kapatmak için son yıllarda mısırın yerini yonca almıştır.

İnceler: Arazinin %70'inde buğday, kalan %30'unda yonca ekimi yapılmaktadır. Buğday tarlaları ve bağ alanları domuz yataklarına yakın olduğu için ürün domuzlar tarafından telef edilmektedir. Bu nedenle buğdayda bu yıl ancak 1'e 5 verim alınabilmiştir. Yoncada üç biçim yapılmaktadır. Köyde eskiden mısır, susam ve pirinç ekimi yapılmaktayken son yıllarda yayla yasağının olması nedeniyle yonca ekimini çoğaltmışlardır. Çeltik ekiminden parasızlık nedeniyle vazgeçildiği söylenmiştir.

Bağlıca: Arazinin %60'ında buğday, %15'inde arpa, %25 inde yonca ekimi yapılmaktadır. Buğday ve arpada 1'e 10 verim alınmaktadır. Yoncada beş biçim yapılmakta dönüme 3 ton ot verimi alınmaktadır. Köylüler eskiden yapmış oldukları çeltik, mısır, susam ve fiğ ekiminden vazgeçtiklerini söylemişlerdir. Köyde geçmişte buğdaydan sonra mısır ekilişi yapıldığı ancak ikinci ürün ekilişinden suyun azalması nedeniyle vazgeçildiği ifade edilmiştir.

Ballı: Köyde arazinin %60'ında buğday, %30'unda yonca, %10'unda arpa ekimi yapılmaktadır. Buğdayda %40 suluda, %60'ı kuruda ekim yapılmaktadır. Domuzlar arpa ve mısıra daha çok dadandıkları için arpa ve mısır ekimi sınırlı tutulmaktadır. Domuzlar nedeniyle buğdayda verimin 1'e 5'in bile altına düştüğü söylenmiştir. Köyde eskiden yapılan susam, mısır ve mercimek ekiminden vazgeçilmiştir. Susamın çok kıymetli bir ürün olduğu söylenmiştir. Yeni ürün olarak yer fıstığı ekimini düşünmekte olduklarını ifade etmişlerdir.

7.2.1.2. Teknoloji, Sulama ve Bakım

Yemişli hariç tüm köylerde sulama toprak arklarla cazibeli sulama ile yapılmaktadır. Toprak arklarda su kayıpları olduğundan ve zaman zaman da arklar dolduğundan sulamada problemler yaşanmaktadır.

Köylerde tezek yapılmamakta dolayısıyla hayvan dışkısı doğal gübre olarak kullanılmaktadır. Kimyasal gübre az miktarda buğday, arpa ve yonca için kullanılmaktadır. Hemen hemen hiç zirai mücadele yapılmamaktadır.

Köylere göre tarım alet ve ekipman varlığı ile sulama arklarına ilişkin bilgiler aşağıda verilmektedir:

TABLO 9. Tarım Alet ve Ekipmanları ve Sulama

KÖYLER	TARIM ALET VE EKİPMANLARI	SULAMA
Yemişli	5 traktör, 2 kültivatör, 3 kanal açma pulluğu	Beton arklar
Gülyazı	2 traktör, 2 kültivatör, 2 kanal açma pulluğu, 1 harman makinesi (tinaz), 2 tapan	Beton + toprak arklar
Ortasu	2 traktör	Toprak arklar
İnceler	1 traktör, 1 patos	Toprak arklar
Bağlıca	Köyde 2 traktör, 2 kültivatör, 2 pulluk, 1 patos	Toprak + beton arklar
Ballı	Yok	Toprak arklar

Köylere göre bitkisel üretimde teknoloji, sulama ve bakım konularında açıklayıcı bilgiler aşağıda belirtilmiştir

- Yemişli:** Köyde 5 traktör, 2 kültivatör, 3 kanal açma pulluğu mevcuttur. Köye ilk traktör 1993 yılında girmiştir. Sürüm traktörle, ekim elle, hasat ise orak kullanılarak yapılmaktadır. Beton arklarla salma sulama yapılmakta, zaman zaman su sıkıntısı olmaktadır. Köyde kimyasal gübre yılda bir kez buğday ve arpa için kullanılmakta, zirai mücadele ilacı ise kullanılmamaktadır.
- Gülyazı:** Köyde 2 traktör, 2 kültivatör, 2 kanal açma pulluğu, 1 harman makinesi (tinaz), 2 tapan olduğu belirtilmiştir. Dört sulama kanalı olup cazibeli sistemle sulama yapılmaktadır. Valilik desteğiyle yapılan sulama kanalının 300 metresi beton, 700 metresi topraktır. Toplam 6 km. olan toprak kanallar sel geldiği zaman dolmaktadır. Bu nedenle de bu kanalların da beton hale getirilmesi talep edilmektedir. Köyün Pinişe mezrasında ise sulama yapılmamaktadır. Kimyasal gübrerin buğday ve yoncada kullanıldığı ve iki dönüme 50 kg. (13 milyon TL/50 kg) gübre atıldığı; zirai mücadele yapılmadığı söylenmiştir.
- Ortasu:** Köye ilk traktör 2001 yılında girmiştir. Köyde 2 traktör mevcuttur. Az miktarda bulunan kaynaklardan toprak arklarla taşınan su ile Haziran ayından itibaren sulama yapılmaktadır. Köylüler buğday tohumluğunu köy içinde birbirlerinden almaktadırlar. Ortasu köyünde de buğday ve yoncanın yanı sıra sebze ve meyve için de az miktarda kimyasal gübre kullanılmaktadır. Zirai mücadele ilacı kullanılmamaktadır.
- İnceler:** Köye ilk traktör 1998 yılında girmiş olup köyde 1 traktör, 1 patos vardır. Sulama toprak arklarla taşınarak cazibeli olarak yapılmaktadır. Köyde kimyasal gübre ve mücadele ilacı kullanılmamaktadır. Tohumluk olarak bir önceki yıl tohumu kullanılmaktadır.
- Bağlica:** Köye ilk traktör 2000 yılında girmiştir. Köyde 2 traktör, 2 kültivatör, 2 pulluk, 1 patos bulunmaktadır. Salma sulama ile sulama yapılmaktadır. Köylüler hidroelektrik santralının iki yıldır özel sektör tarafından işletildiğini, özel sektör tarafından da suyun az verildiğini söylemiştir. Köylüler 1 km. uzunluğundaki eski su kanalını heyalan götürdüğünü, gençlerin çoğunun da İstanbul'a yerleştiği için su kanalının tamirinin yapılmadığını ifade etmişlerdir. Köylüler "Üç inçlik boru olsa, sıralı sulama ile sorun çözülür" demişlerdir. Köyde kimyasal gübre buğday ve arpada 2 dönüme 50 kg, bahçede ise 4 dönüme 50 kg. olarak kullanılmaktadır. Köyde tohumluk dışardan alınmamakta, önceki yılın tohumu kullanılmaktadır.
- Ballı:** Köyde tarım alet ve ekipmanı olmadığı söylenmiştir. Köylülerin kendi imkanlarıyla yapmış oldukları toprak kanallarla cazibeli sulama yapılmaktadır. Kanallar tıkanıncada köylüler ortaklaşa olarak kazma kürek yardımıyla kanalları açmak için çalışmaktadır. Ancak üç yıldır kanallar kurumuş olduğundan sulama yapılamamaktadır. Köylüler kimyasal gübreyi zaman zaman yalnızca sebze için kullandıklarını, zirai mücadele yapmadıklarını söylemişlerdir. Traktör kırasının yüksekliği nedeniyle özellikle kuru arazide toprak hazırlığı yapmadan tohum serptiklerini ifade etmişlerdir. Traktör kiralayabildikleri durumlarda susuz arazide sonbaharda ekim sırasında; suluda ise biri Haziran ve Temmuz aylarında ekimden önce diğeri Kasım ve Aralık aylarında ekim sırasında olmak üzere iki kez sürüm yapılmaktadır. Haziran sonu, Temmuz ortasında tırpan ve orak kullanılarak biçim yapılarak ürün hasat edilmektedir. Anız yakılmamakta, otlar biçim sırasında toprağa karıştırılmaktadır. Traktör kırasının saati 12.5-15 milyon TL olup saatte 1

dönüm arazi sürülebilmektedir. Buğdayda her zaman sulama yapılmamakta sulama yapılırsa Mayıs ayı sonunda 10 gün arayla iki kez sulama yapılmaktadır. Yonca tohumu ekme için arazi Nisan ve Mayıs aylarında tohumluğa bırakıp biçilmemektedir. Yoncada 4 biçim yapılmakta, her biçimden sonra 3 kez 10'ar gün arayla sulama yapılmaktadır. İyi bakılan bir yoncalık araziden 10 yıl ürün alınabilmektedir. Yonca bir kez ekildikten sonra 5-6 yılda bir ilave yonca ekimi yapılarak arazinin kullanım süresi uzatılmaktadır. Yoncadan sonra buğday/arpa ekimi yapılmakta, daha sonra yeniden yoncaya devam edilmektedir. Köyde münavebeli mısır ekimi yapılmaktadır. Mısır ekilişi buğday sonrası ikinci ürün ve mısırdan sonra mısır olarak yapılmaktadır.

7.2.2. Bahçe Bitkileri

7.2.2.1. Sebzeçilik

Sebze ve meyvecilik ev önlerinde ve aile tüketimi için yapılmaktadır. Bahçe kenarlarında ise fazla gelişmeyen erik vb. bodur meyve ağaçları bulunmaktadır. Dere kenarlarında kavak ağaçları bulunmaktadır. Gülyazı'da alay komutanlığı tarafından yapılan yüksek plastik tünelde örtü altı sebzeçilik yapılmaktadır. İnceler köyünde kamu tarafından 2-3 yıl önce verilen yüksek plastik tünelde ise maddi imkansızlıklar nedeniyle ürün yetiştirilememektedir. Gülyazı ve Ballı köylerinde meyvecilik için potansiyel bulunduğu gözlenmiştir. Gülyazı ve Ballı köylerinde köylüler bilinçli meyvecilik yapmak istediklerini ancak bakım, budama ve ilaçlama konusunda bilgileri olmadıklarını söylemişler ve teknik destek talep etmişlerdir. İnceler, Bağlıca ve Ballı köyleri mikro-klima özelliği taşıdığı için örtü altı sebzeçiliği için uygun alanlar olarak değerlendirilmiştir.

Yemişli: Köyde birkaç kişi örtü altı sebzeçilik yapmaktadır. Diyarbakır'dan GAP tohumu getirilip domates, salatalık, biber, patlıcan ekimi yapılmaktadır.

Gülyazı: Köyde 2-3 yıldır armut, elma, kayısı, çilek türü meyvecilik başlatılmıştır. 2 hanenin meyve bahçesi vardır. Hanelerde ortalama 2-3 dönüm arazide sebzeçilik yapılmaktadır. Köyde alay komutanlığı tarafından örnek olarak yapılan 210 m²'lik yüksek plastik tünelde kış sebzeçiliğinden olumlu sonuç alınmadığı belirtilmiştir. Plastik tünelde şubat ayı başında erken ürün yetiştiriciliği amacıyla yeniden ekiliş yapılmıştır.

Ortasu: Köyde örtü altı sebzeçilik yapılmamıştır. Sadece ev önlerindeki bahçelerde aile tüketimi için sebze tarımı yapılmaktadır. Ayrıca az sayıda meyve ve dere önlerinde kavak ağaçları vardır.

İnceler: Köylüler GAP tarafından 2-3 sene önce verilen 210 m² büyüklüğünde yüksek plastik tünelin naylon örtüsü ince olduğundan dolayı kullanılamaz hale geldiğini, maddi nedenlerden dolayı da üretim yapamadıklarını söylemişlerdir.

Bağlıca: Köylüler, kendi çaplarında aile içi tüketim amacıyla sebzeçilik yaptıklarını ancak ürün değerlendirme/pazarlama olanağı olmadığı için daha geniş alanlarda sebzeçilik yapmadıklarını söylemişlerdir. Geçen yıl üretilen domatesten iyi verim aldıklarını, ancak asker dışında alıcı bulamadıklarını, salça fabrikası kurulursa daha fazla üretim yapabileceklerini ifade etmişlerdir. Köyde bahçe tarımında dönüme 12.5 kg. kimyasal gübre kullanıldığı söylenmiştir.

Ballı: Köy içinde ev önlerinde ve dere kenarlarında bahçe tarımı yapılmakta, meyve bahçeleri bulunmaktadır. Köylüler bakım, budama ve ilaçlama tekniklerini bilmedikleri için kalitenin ve verimin düşük olduğunu belirtmiş, tarımsal yayım hizmeti talep etmişlerdir.

TABLO 10. Sebzeçilik Takvimi

FAALİYETLER	A Y L A R											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
SEBZE ÜRETİMİ												
Bahçe Hazırlığı				+	+	Nisan ortası, Mayısın ilk haftasına kadar						
Ekim					+	Bahçe hazırlığından 1 hafta sonra						
Sulama					+	+	+	+	+	+	10-15 gün arayla	
Çapa					+	+	+	Ekimden 20 gün sonra başlanır, verime kadar 15-20 gün arayla 3 çapa yapılır.				
Hasat							+	+	+	+	+	
Ürün Değerlendirme	Ev ihtiyacı için kullanılıyor.											

7.2.2.2. Meyvecilik

7.2.2.2.1. Bağ

Yüksek meyilli arazilerde/sırtlarda/dağ yamaçlarında/orman arazisinde geçmiş yıllardan kalma susuz bağ alanları bulunmaktadır. Gülyazı, Yemişli ve Ortasu'da yetiştirilen üzümün yerel adı Zeregi'dir. Sarı renkli iri taneli olan Zeregi üzümü erkenci olup Ağustos ayı başında hasat yapılmaktadır. Bağlı, Bağlıca ve İnceler bağlarındaki üzümün yerel adı ise Katilnefs olup bu üzüm siyah renkli ve ufak tanelidir. Katilnefs üzümünün hasatı Sonbahar aylarında Eylül sonu ve Ekim ayı başlarında yapılmaktadır. Üzümde özellikle İnceler, Ballı ve Bağlıca köylerinde domuz sürülerinin çokluğu en büyük şikayet olarak gösterilmiştir. Köylüler domuz vurmamın yasak olduğunu ve bu nedenle de özellikle buğday ve bağ alanlarına musallat olan domuzlarla baş edemediklerini ve bu soruna acil çözüm bulunmasını talep etmişlerdir. Üzümde ilaçlama yapılmamaktadır. 1.5 dekar bağdan ortalama 200-250 teneke üzüm alınmaktadır. 8 dönüm bağ alanından 1 ton pekmez elde edildiği söylenmiştir. Üzümün satış fiyatı ortalaması 500 bin TL/kg. olmuştur. Bölgede geçmiş yıllardan kalma zengin bağ alanlarında gençleştirme ve bakım yönünden ıslah çalışmalarına gerek olmakla birlikte üzümde esas sorun pazar sıkıntısıdır. Bölgede hali hazırda üzümün pazar şansı yoktur. Üzümün bir kısmı askeri birlikler tarafından satın alınmakta, çoğu satılmamaktadır. Köylerde üzümün bir kısmı da pekmez yapılarak değerlendirilmektedir.

Köylerde bağ alanlarına ilişkin olarak aşağıdaki bilgiler verilmiştir:

Yemişli: Köyde en fazla bağı olanın bağ alanı 7-8 dönüm civarında olduğu söylenmiştir. Köyde üzüm satışından hane başına en fazla 500 Milyon-1 Milyar TL arası para kazanılabilmektedir.

Gülyazı: Köyde 15 hanenin bağ alanı mevcuttur.

Ortasu: Köyde 10 hanenin toplam 50-60 dekar bağ alanı mevcuttur.

İnceler: Köyün toplam bağ alanı 800 dönümdür.

Bağlıca: Hane başına ortalama 7-8 dönüm olmak üzere köyde toplam 200-300 dekar bağ alanı vardır.

Ballı: Köyde 9 hanenin toplam 50 dekar bağ alanı vardır.

7.2.2.2.2. Ceviz

Yemişli, Gülyazı ve Ortasu köylerinde 7500, Bağlıca ve Ballı köylerinde ise 300 civarında ceviz ağacı bulunmaktadır. İyi bir ceviz ağacından 200-300 kg. kabuklu ceviz alınabilmektedir. Cevizin tenekesi (7 kg) 8-10 Milyon TL'ye satılmaktadır. Köylerde budama, ilaçlama, alt temizliği yapılmamakta, bu da ceviz de verim ve kaliteyi düşürmektedir. Bir kamu görevlisi "*Geçmiş yıllarda bakılmış, dikilmiş, daha sonra bölge halkı, Allah bu sene verdi, bu sene vermedi, demektedir*" diyerek bölge halkının ceviz ağaçlarına olan bakışını açıklamıştır. Ayrıca köylülerde "*ceviz diken bir yıl içinde ölür*" şeklinde batıl inanç olması ceviz yetiştiriciliğini engellemektedir.

Köylülerin bir kısmı "*kaçak kesim peşinde*" olduğundan ceviz ağaçları kesilerek satılmaktadır. Ceviz kütükleri özellikle Siirt'li tüccarlar tarafından alınmaktadır. Bir ceviz ağacının kereste satış fiyatı ortalama 800 Milyon TL ile 1 Milyar TL arasındadır.

Köylere göre ceviz ağacı sayısı aşağıdadır:

TABLO 11. Ceviz Ağacı Varlığı

KÖYLER	Ağaç Sayısı
Yemişli	3000
Gülyazı	2000-2500
Ortasu	1800-2000
İnceler	150-200
Bağlıca	-
Ballı	100
TOPLAM	7050-7800

Yemişli: Köyde toplam 3000 ceviz ağacı mevcuttur. İyi bir ceviz ağacından 200-300 Kg. kabuklu ceviz alınabildiği söylenmiştir. Köylüler 1990 yılında köye gelen ve 1-1.5 ay kalan 75.000 civarında mültecinin köyün "*varını,yoğunu götürdüğünü*" bu arada ceviz ağaçlarının da kesildiğini söylemişlerdir.

Gülyazı: Köyde 2000-2500 civarında ceviz ağacı vardır. Hane başına ortalama 20 ceviz ağacı bulunmaktadır. Köylüler kış aylarında toprakta oluşan pupaların (ergin larva) ürüne zarar verdiğini söylemiştir. Ağaç başına ortalama verimin ancak 40 kg. civarında olabildiği ve ceviz kalitesinin de zararlılardan dolayı iyi olmadığı söylenmiştir.

Ortasu: Köyde 1800-2000 civarında ceviz ağacı mevcuttur. Ağaç başına ortalama 5-20 teneke (7 kg. teneke) verim alınmaktadır.

Bağlıca: Köydeki toplam ceviz ağacı sayısı 150-200 olup ağaçların çoğu mezradadır.

İnceler: Köyde ceviz ağacı olmadığı söylenmiştir.

Ballı: 10 hanenin toplam 100 ceviz ağacı olup hane başına ortalama ceviz ağacı sayısı 5-20 arasındadır.

7.3. Hayvancılık

7.3.1. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık

7.3.1.1. Hayvan Varlığı

Terörden dolayı sınır ticaretinin yasaklanması ve yayla yasağı nedeniyle hayvan varlığında geçmişe göre önemli sayıda azalma olmuştur. Köylerde özellikle koyun ve keçi varlığı %60-70 oranında azalmıştır. Mera hayvancılığının yapılamayışı nedeniyle küçükbaş hayvancılıktan büyükbaşa geçiş olmaktadır. Yörede yaygın ırk büyükbaşlarda Yerli Kara ve Doğu Anadolu Kırmızısı (DAK), koyunlarda Karakaş ve Dağlıç, keçilerde yerli kıl keçisidir. Köylerde hane başına ortalama 10-15 keçi/koyun, 1 inek vardır. Gülyazı köyünde hayvanı olmayan 150 hane olduğu söylenmiştir. Diğer köylerde hayvanı olmayan 5-15 arasında hane bulunmaktadır. Hayvan varlıklarındaki azalma kadınların ve erkeklerin iş yükünü de önemli ölçüde azaltmıştır.

Aşağıda köylere göre hayvan varlıkları hakkında bilgiler verilmiştir:

TABLO 12. Hayvan Varlığı

KÖYLER	Keçi Sayısı	Koyun Sayısı	Büyükbaş Hayvan Varlığı	Hane Başına Küçükbaş H. Varlığı	Hane Başına Büyükbaş Hayvan Varlığı	Hiç hayvanı Olmayan Hane Sayısı
Yemişli	2460	40	300	10-15	1	3-5
Gülyazı	500	500	750	7-8	1-2	150
Ortasu	550	50	-	10	-	15
İnceler	150	60	40	10	1	15
Bağlıca	500	100	40	10	1-2	10-15
Ballı	150	50	60-70	40	15	1
TOPLAM	4310	800	1190-1200			194-204

Yemişli: Köylüler terör öncesi hayvan varlığınının 10 bini bulunduğunu ancak son 10-15 yılda hayvan varlığınının giderek azaldığını söylemişlerdir. Köyde toplam küçükbaş hayvan varlığı 40'ı koyun, kalanı keçi olmak üzere 2500 civarındadır. Hanelerin bir kısmında en fazla 1 baş yerli inek vardır. Köyde hane başına ortalama hayvan varlığı 10-15 kadardır. Hanelerde en fazla 30, en az 3-5 küçükbaş hayvan mevcuttur. Hiç hayvanı olmayan 3-5 hane vardır.

Gülyazı: Köyde 15 yıl önce 3000'den fazla koyun ve keçi varken bu sayı 500 koyun, 500 keçi olmak üzere 1000 civarına düşmüştür. Köyde 2000 yılında 2 haneye 60 İvesi koyun verilmiştir. Mera hayvancılığının azalması nedeniyle köyde küçükbaştan büyükbaş hayvancılığa geçiş olmuştur. Köyde büyükbaş hayvan sayısı 750 kadardır. Köyde hane başına ortalama 7-8 küçükbaş, 1-2 büyükbaş hayvan varlığı mevcuttur. En fazla hayvanı olan hanede 30 koyun ve keçi, 5 inek vardır. Hiç hayvanı olmayan 150 hane vardır. Köyde yalnızca hayvancılıkla geçinen 2-3 hane bulunmaktadır.

Ortasu: Köyde geçmişte her hanenin ortalama 50 koyununun olduğunu ancak hayvan varlığınının çoğunluğu keçi olmak üzere 600'e düştüğünü söylemiştir. Ortalama hayvan varlığınının 10 keçi olduğu söylenmiştir. Köyde en fazla hayvan varlığı olanın 5 koyunu, 20 keçisi vardır. Köyde hiç hayvanı olmayan 15 hane vardır.

İnceler: Köyde 150 keçi ve iki ailede kamu tarafından verilen 60 İvesi koyun vardır. Bu hayvanların %80-90'ı sağlam olup ortalama 120 oğlak, 45 kuzu doğumu olmuştur. Bakım iyi olmadığından yavru kayıpları %30'u bulmaktadır. Köyde hane başına ortalama 1 büyükbaş hayvan vardır. Köyde hane başına ortalama hayvan varlığı 10 keçidir. En fazla hayvanı olanın 30-35 hayvanı vardır. Köyde hiç hayvanı olmayan 15 hane bulunmaktadır.

Bağlıca: Köyün geçmişte 1500-2000 hayvanının olduğu söylenmiştir. Köyde yaklaşık 500 keçi, 100 koyun, 40 büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Köyde hane başına ortalama hayvan varlığı 10'dur. En az hayvanı olanın 5, en fazla hayvanı olanın 60 koyun/keçisi bulunmaktadır. Köyde ortalama büyükbaş hayvan varlığı 1-2'dir. Köyde hiç hayvanı olmayan 10-15 hane vardır.

Ballı: Köyde eskiden 2000'den fazla koyun ve keçi olduğu söylenmiştir. Köyde 200 koyun ve keçi 60-70 inek vardır. Köyde en fazla hayvanı olanın 40 koyun/keçi, 3 ineği bulunmaktadır. Ortalama hayvan sayısı 15 koyun/keçidir.

7.3.1.2. Barnak ve Hastalıklar

Hayvan barnakları çoğunlukla ev önlerinde ya da bitişiğinde olup havalandırma yok denecek kadar azdır, pencereler küçüktür. Barnak dışında yemlik ve suluk olarak plastik bidon ve tahta oyuk kullanılmaktadır. Yeniden yerleşim olan İnceler köyünde ise hayvan barnakları briketle ve daha büyük olarak yapılmış olup yemlik ve suluklar barnak içindedir. Bununla beraber bu köyde de barnak havalandırması yetersizdir ve eğimli yapılmamıştır. Eğim olmadığından barnak temizliği de zor olmaktadır. Köylerde hayvancılık kârlı bir üretim olarak görülmediği için genellikle iç ve dış paraziter mücadele yapılmamaktadır. İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından bedelsiz olarak şap, antrax (şarbon), agalaksi (süt bozulması), enterotoksemi vb. aşılamalar yapılmaktadır. Tarım Müdürlüğü özellikle Irak'ta sığır vebası olması nedeniyle bulaşmayı önlemek için aşılama çalışmalarına önem vermektedir. Ancak köylüler, aşı sonrası 2-3 gün kadar süt azalması olduğu için hayvanlarını aşılatmada istekli olmamaktadır. Hayvanlarda en sık rastlanılan hastalıklar iç ve dış paraziter hastalıklar, şarbon, ot zehirlenmesi, süt bozulması, brucella olarak belirtilmiştir. Köylüler hasta hayvanı iyileştirmek için kulak kesimi yaptıklarını söylemiştir.

7.3.1.3. Meralardan Yararlanma Biçimi ve Düzeyi

Köylerde terörden/mayın korkusundan/yayla yasağından dolayı son 15 yıldır yaylaya gidilememektedir. Kışın dört ay boyunca hayvanlar köy içinde barnaklarda bakılmakta; havanın iyileşmesiyle birlikte çoban tutularak, ortaklaşa ya da sırayla sürü otlatması yapılmaktadır. Aşağıda köylere göre otlatma konusunda bilgi verilmiştir:

Yemişli: Terörden dolayı özellikle mayın korkusundan 10-15 yıldır yaylaya gidilememektedir. Havanın iyileşmesiyle birlikte ortaklaşa köy içinden ya da dışından çoban tutularak (200 Milyon TL/ay) 8 ay boyunca sürü otlatması yapılmaktadır. Köyde ortalama iki sürü oluşturulmakta; her sürü için 2-3 çoban tutulmaktadır.

Gülyazi: 15 yıldır yaylaya gidilmemektedir. Daha önceleri Mayıs ayında yaylaya çıkılmakta, Eylül ayı sonuna kadar olan dönemde kademeli bir şekilde tepelerden inilerek otlatma yapılmaktaydı. Mevcut durumda köyde çoban tutularak sürü otlatması yapılmaktadır. Bir çoban 300-400 küçükbaş hayvana bakabilmektedir. 7-8 aylık otlatma döneminde ortalama olarak büyükbaşlarda 15 Milyon TL, küçükbaşlarda 7-8 Milyon TL civarında ödeme yapılmaktadır.

Ortasu: Hayvanlar 5 ay boyunca çoban tutularak otlatılmaktadır. Hayvan başına 5 ayda küçükbaş için 5 Milyon TL, büyükbaş için 10 Milyon TL ödenmektedir.

İnceler: Köyde çoban tutulmamakta, köyde her gün iki kişi sırayla hayvanları otlatmaya gitmektedir.

Bağlıca: Köyde sürü otlatması ortaklaşa, çoban tutarak ya da nöbetleşe olarak yapılmaktadır. Hayvanlara ahırda 4 ay süreyle sabah ve akşam yem ve su verilmektedir. Hayvan beslemesinde yonca, arpa, meşe yaprağı, helis (az), buğday samanı kullanılmaktadır. Keçiler yaz kış dışarıda tutulmaktadır.

Ballı: Köyde otlatmayı hayvan sahibi olan 7 hane sırayla yapmaktadır. Otlatmanın yakın çevrede yapılmasına izin verilmiştir.

7.3.1.4. Hayvancılık Takvimi

Ot Toplama: Mayıs ayında helis otu toplamaya gidilmektedir. İnceler'de helis otu olmadığı için ot toplamaya gidilmemekte; Bağlıca'da ise helis otu az miktarda toplanabilmektedir. Sonbaharda meşe yaprağı toplanmaktadır. Biçime gelen boy veren otlar hayvan yemi olarak kullanılmak üzere toplanmaktadır. Ot toplamaya ortaklaşa olarak katırlarla gidilmektedir. Ot toplama işi 15 gün kadar sürmektedir. Ot patozu olmadığından biçimi çoğunlukla orak, az miktarda tırpan kullanılarak yapılmaktadır. Ot biçme erkekler tarafından yapılmaktadır.

Bağ Yapımı: Kesilen otlar bir hafta güneşte bırakılıp kurutulmakta, davarlarla harman yapılmakta, bağlanmakta ve torbaya konulmaktadır.

Taşıma: . Bağlanan otlar dağdan köye traktörle ya da katır sırtında Aralık ayından itibaren 1 ay süreyle taşınarak köye getirilmekte ve üstü kapalı bir yerde saklanmaktadır.

Hayvan Bakımı: Aralık, Ocak, Şubat ve Mart aylarında 4 ay süreyle hayvanlara ağıl/ahırda bakılmaktadır. Ancak keçiler çoğunlukla dışarıda tutulmaktadır. Günde 3 kez yemleme yapılmakta, genellikle önce barınakta saman ve az miktarda arpa verilmektedir. Daha sonra dışarı çıkarılan hayvanlara su ve yonca, meşe yaprağı, helis, kekul, yabani ot vb. karıştırılmış kaba yem verilmektedir. Hayvan bakımı genellikle erkekler tarafından yapılmakta bazen kadınlar da yardım etmektedir.

Koç Ayırma: Koç ayırma yapılmamaktadır. Ancak keçiler kışa dayanıklı olmadığından doğumun ilkbaharda olması için teke ayırma yapılmaktadır.

İnek Besleme: İnekler 15 Ekim'den itibaren Nisan ayına kadar beslemeye alınmaktadır.

Barınak Temizliği: Yılda iki kez olmak üzere birer gün Ekim ve Mart aylarında sonbahar ve ilkbahar temizliği yapılmaktadır. Barınak temizliğinde hayvan pislikleri dışarı atılmakta ve havalandırma yapılmaktadır.

Yavru Bakımı: Doğumlar, koyunlarda Ocak-Şubat aylarında, keçilerde Şubat-Mart aylarında olmaktadır. Keçilerde kısırılık oranı ve doğum kaybı %5-10 civarındadır. Kuzu ve oğlaklarda ölüm oranı %20, keçilerde %15 civarındadır. İnekler yılda bir kez yavru vermekte, doğumlar genellikle Nisan ve Mayıs aylarında olmaktadır. Yeni doğan koyun ve keçi yavruları 10 gün ana yanında tutulmaktadır. 10. günden sonra kuzu ve oğlaklar analarından ayrılma; Yemişli köyünde olduğu gibi bazı köylerde köy içindeki plastik çadırda ücret karşılığı bakılmaktadır. Nisan ayına kadar kuzu ve oğlaklar sabah ve akşam yarımşar saat ana yanında tutulmakta, ayrıca yavrulara günde 3 kez az miktarda yem verilmektedir.

Otlatma: Köylerde çoban tutularak/ortaklaşa/nöbetleşe sürüde serbest otlatma yapılmaktadır. Çoban tutulan köylerde çobanlar köy içinden tutulmaktadır. Hayvanlar çoban tarafından sabah 6-6.30civarında köyden alınıp, akşam 17.30-18.00 civarı otlatmadan getirilmektedir. Akşam köyde hayvanlara yalnızca su verilmekte; ayrıca haftada bir kez tuz verilmektedir. İnek otlatma Mayıs-Aralık ayları arasında 8 ay sürmekte, koyun ve keçiler ise 5 ay süreyle otlatmaya götürülmektedir. Otlatma döneminde çobanlara ortalama olarak hayvan başına koyun ve keçi için aylık 1 Milyon TL, sığır için ise 2 Milyon TL. ödeme yapılmaktadır. Koyun ve keçiler otlatmaya ilk çıkarıldığında koyunlar alışkın olmadıklarından fazla uzağa gidememekte, bu nedenle çobana verilmeye kadar ayrı sürü oluşturulmaktadır. Mayıs ayından itibaren çobana verildiğinde koyun ve keçiler bir arada otlatılmaktadır. Köylüler çobanların cahil olduklarını, münavebeli otlatma yapmadıklarından hayvanların ottan yeterince yararlanmadığını söylemişler ve "Cahil adam çoban oluyor. Çobanlar pek dikkatli olmuyor. Yaşlı koyunların geçtiği bölgeye koyunları salarsan, yaşlı hayvan otu eziyor. Ezilmiş oğlak yemiyor." demişlerdir.

Sağım: Nisan-Ekim ayları arasında 6 ay kadar sürmektedir. Günlük ortalama süt verimi yavrular büyüdükçe artmakta; koyun ve keçilerde ortalama 250-300 g, ineklerde ise 2-3 kg süt alınmaktadır. Süt sağımı Haziran ve Temmuz aylarında sabah ve akşam günde iki kez, diğer aylarda akşamları günde bir kez kadınlar tarafından yapılmaktadır. Kadınlar süt sağımı için Haziran ve Temmuz aylarında sabah 8-9 arasında gitmekte, akşam 4-5 arasında beriden dönmektedirler. Kadınlar iki ay süreyle, sağım için her gün ortalama 1.5 saat gidiş, 1.5 saat dönüş olmak 3 saat yol kat etmektedir. Sağıma bazen eşek/katır sırtında bazen de yürüyerek gidilmektedir. Süt sağımına topluca giden kadınlar ufak çocuklarını da yanlarında götürmektedirler. Kadınlar giderken çobanlar ve kendileri için yanlarında yiyecek götürmekte, dönüşte sağdıkları sütü taşımaktadırlar. Diğer aylarda sabah sağım yapılmamakta, hayvanlar akşam sürüden dönüşte kadınlar tarafından sağılmaktadır.

Süt Değerlendirme: Otlu peynir kadınlar tarafından Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında yapılmaktadır. Haziran ayından Eylül ayına kadar yağ toplanmaktadır. Ayrıca yoğurt ve çökelek peyniri yapılmaktadır.

Kırkım: Köylerin bazılarında koyun ve keçi kırkımı Haziran ve Temmuz ayında olmak üzere iki kez yapılmaktadır. İltihaplanma olmasın diye birinci kırkımdan bir ay sonra ikinci kırkım yapılmaktadır. Bir ay sonra da yıkama yapılmaktadır. Bazı köylerde ise Haziran ve Temmuz aylarında toplam bir ay süreyle yılda bir kez kırkım yapılmaktadır. Kuzu ve oğlaklar ise Temmuz ortasında yıkandıktan sonra kırılmaktadır. Koyunlarda yapağı kalitesi iyi olmadığından çoğunlukla koyun kırkımı yapılmamaktadır. Keçi kırkımı yapılmakta ancak yapağı da paraziter hastalıklardan dolayı kaliteli olmamaktadır.

Yıkama-Eğirme: Yün, Haziran ayında yıkanmaktadır. İhtiyaca ve zaman göre eğirme yapılmaktadır. Yapağı ve yün odun taşımada kullanılan halat, yemlik, yatak, yorgan, kilim vb. amaçlar için kadınlar tarafından değerlendirilmektedir.

Yaylaya Göç: Terör öncesi yedi ay süreyle yaylaya gidildiği söylenmiştir. Ancak son on beş yıldır terörden/mayın korkusundan/izin verilmediğinden yaylaya gidilmemektedir.

Kuzu Satışı: Oğlak ve kuzular köylüler için gelir olarak görülmektedir. Eylül ayında 1 ay süreyle oğlak ve kuzu satışı yapılmaktadır.

TABLO 13. Hayvancılık Faaliyetlerinin Aylara Dağılımı ve İşbölümü

FAALİYETLER	A Y L A R											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ÇAYIR OTU												
Çayır sulama	Yapılmıyor											
Ot biçimi, bağ yapımı						E	E	E				
Taşıma, ot depolama												E
Ot patôzü												
HAYVANCILIK												
Ağıl/ahırda bakım	E	E	E									E
Kuzu bakımı		E	E									
Otlatma				Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E
Sağım				K	K	K	K	K	K	K	K	
Süt ürünlerini değerlendir.				K	K	K	K	K	K			ilk 3 ay peynir, sonra yağ toplama
Mandıraya süt satımı	Yok											
Kırkım						E						
Yün yıkama eğirme						K						
Yaylaya göç	15 yıldır terörden dolayı göç edilmiyor.											
Ahır temizliği			E								E	
Tezek yapımı	Yok											

E: Erkek, K: Kadın, Ç: Çoban

7.3.1.5. Ürün Değerlendirme

Hayvanlar Kuzey Irak, Uludere, Şırnak ve Cizre'den köye gelen celepeler tarafından satın alınmaktadır. Köylerde dana, oğlak ve kuzuların erkekleri 6-8 aylık olduğunda satılmaktadır. Ortalama canlı hayvan satış fiyatı oğlak 30, kuzu 50-60, dana 100-150, inek 200-250, koyun 90-150, keçi ise 50-80 Milyon TL civarında olduğu söylenmiştir. Kış başlarında besleme ve bakım zorluğundan dolayı daha ucuz fiyatla satış yapılmaktadır. Mayıs-Haziran aylarında yapılan kırkım sonucu yapağının bir kısmı yıkanmadan seyyar satıcılara satılmaktadır. Süt kadınlar tarafından peynir, yoğurt ve yağ yapılarak aile içi tüketim için değerlendirilmekte, genellikle süt ve süt ürünleri satışı olmamaktadır. Çok az miktarda yapılan satış köy içinde çoğunlukla askere yapılmaktadır. İç ve dış paraziter hastalıkların fazlalığı ve barınak koşullarının iyi olmayışı nedeniyle yapağı ve yün verimi düşük olduğundan yılda bir kez Mayıs-Haziran aylarında yapılan kırkımda elde edilen yapağı ve yün hane içinde (kilim, çorap, yatak, halat vb.) kullanılmaktadır. Köylerde 1-2 yaşlı kadın tarafından kilim dokuması da yapılmaktadır. Köy içinde hanelerin çoğunda 4-5 tavuk varlığı mevcuttur.

TABLO 14. Hayvan ve Hayvan Ürünleri Ortalama Satış/Piyasa Fiyatı (Nisan 2002)

Hayvan Türü	Milyon TL/Baş	Hayvan Ürünü	Birim	Milyon TL
Oğlak	30	Süt	Kg	0.5-0.6
Kuzu	50-60	Peynir	Kg	2-2.5
Kuzu (14 Aylık)	100-110	Yağ	Kg	5
Dana	100-150	Deri	Kg	3
Keçi (Sütlü)	100	Saman	Ton	20
Keçi (Sonbahar)	50			
Damızlık Teke	150-160			
Kesimlik Teke	80-100			
Koyun	90-150			
İnek	200-250			

7.3.1.6. Hayvancılığa İlişkin Görüş ve Öneriler

İlçe Belediye Başkanı yerli koyun ırkı olan Hamdani'nin köylülerce sonbahara kadar süt verdiğinden tercih edildiğini, bu nedenle de İvesilerde laktasyon süresini uzatmak için İvesi koyunun yerli koçla çiftleştirildiğini söylemiştir. İvesi ırkın yöre koşulları için çok uygun olmadığı, ayak yapısı uygun olmadığından tepelere çıkmakta zorlandığı da söylenmiştir. Belediye Başkanı ilaveten "10 tane koyunu olanın göç etmesi mümkün değildir. 10 koyunu olan fakirdir ama durumu iyidir. Koyunları çoğaltmaya çalışır, ama gitmez" demiş ve yörede en önemli geçim kaynağının hayvancılık olduğunu vurgulamıştır.

Kamu kuruluşları ile yapılan görüşmelerde köylerde bedelsiz olarak dağıtılan İvesi'lerde yem desteği yapılmadığı için kışa doğru hayvanların satılmaya başlandığı söylenmiştir.

Köylülerin bazıları İvesi koyunların yaylaya dayanıklı olmadığını, yaylada otlatma yapılamadığında ise İvesi koyunları yerli koyuna tercih ettiklerini söylemişlerdir. Köylüler "İvesi yaylaya gidilirse dayanıklı değil, yaylaya gidilmezse daha iyi, İvesi kuzusunu besliyor, kış boyu yavrulama oluyor" demişlerdir.

Köylüler keçiden çok koyunu tercih ettiklerini, yayla yasağı kalktığında durumlarının iyileşeceğini söylemişler; "Koyun daha sağlıklı, keçi erken ölüyor; yayla serbest olsa koyun yetişmez. On bin koyun beslersin" demişlerdir.

Bazı köylerde özellikle Gülyazı'da besicilik yapmak isteyen köylüler vardır. Köylüler besicilik yapabilmek için uygun ahır yapımı, hastalıklarla mücadele, bakım ve besleme konularında finansal ve teknik destek talep etmişlerdir.

7.3.2. Arıcılık

Köylerde arıcılıkta geleneksel yöntem, sepet kullanılarak yapılan arıcılıktır. Koloni başına bal verimi ortalama 8-10 kg'dır. Gülyazı köyünde 1974 yılında hastalık nedeniyle köylerin tüm koloni varlığı yok olmuştur. İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından ilçede geçen yıl dağıtımı yapılan 1850 kovanın telef olduğu belirtilmiştir. Geçen yıl Yemişli köyünde tüm koloni varlığı yok olmuş Ortasu köyünde ise koloni varlığı azalmıştır. Köylüler kamu tarafından verilen arıların hastalıklı olduğunu ve hastalıklı kolonilerden kendi arılarına da hastalık bulaşarak koloni varlıklarının sönüğünü söylemişlerdir. Ayrıca ilk yıl verilen kolonilerde bal

alımı yapılmaması gerektiği halde kovanların balsız olarak verildiği bu nedenle arıların kuşa hazırlıksız girdikleri, aç kaldıkları söylenmiştir. Ballı köyünde geçmişte arıcılık yapıldığı, İnceler ve Bağlıca'da ise arıcılık yapılmadığı söylenmiştir. Köylere göre arıcılıkla ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir:

Yemişli: Köyde önceki yıllarda 20 hanede 60-70 ilkel (sepet) kovanda arıcılık yapılmakta olduğu ve kovan başına ortalama 8-10 kg kadar bal alındığı söylenmiştir. Köyde geçen yıl kamu tarafından 30 haneye 10'ar adet olmak üzere toplam 300 kovan verilmiştir. Kovanlar köylülere 45 Milyon TL peşini kalanı 4 yılda 100'er Milyon TL olarak ödenmek üzere dağıtılmıştır. Ancak köylünün ifadesiyle 2 km. bile uçamayan arılar hastalıklı oldukları bilinmesine rağmen köylülere dağıtılmış ve kovanlardaki varroa ve yavru çürüklüğü (nosema) hastalıkları köylünün mevcut kovanlarına da bulaştığından köyün tüm koloni varlığı yok olmuştur.

Gülyazı: Köyde 20 yıl önce arıcılıkla uğraşıldığı, 100 kovan varlığı olan hanelerin dahi bulunduğu, ancak 1974 yılındaki varroa salgınından sonra tüm koloni varlıklarının yok olduğu söylenmiştir. Köyde arıcılık yapmak isteyen en az 100 kişinin bulunduğu, köyde arıcılık için önemli bir potansiyel olduğu ifade edilmiştir.

Ortasu: Köyde arıcılık yapan 7 hanede 100 faal kovan bulunmaktadır. Geçen yıl Yemişli köyünde olduğu gibi 13 haneye 130 arılı koloni verilmiş ancak hastalık nedeniyle 50-60 koloni sönmüştür.

Ballı: Köylüler eskiden köylerinde arıcılık yapıldığını ve köylerinde arıcılık yapmaya istekli 1 kişinin bulunduğunu söylemişlerdir.

7.3.3. Tatlı Su Balıkçılığı

Uludere deresinde yabancı Barbus balığı bulunmaktadır. Ortalama ağırlığı 300 g. kadar olan balık köylüler tarafından tutulmaktadır. Uludere'de özellikle Gülyazı köyünde tatlı su balıkçılığına uygun geniş su kaynakları bulunmaktadır. Gülyazı'da Valilik tarafından verilen beton ve demir desteğiyle biri 1987 yılında, diğer ikisi 1998 yılında 3 beton havuz yapılmıştır. Bu beton havuzlardan 2'si atıl durumdadır. Köylüler üretime pazar sıkıntısından dolayı ara verilmek zorunda kaldığını söylemişlerdir. Eski muhtar olan örnek çiftçi Şahbaz Akdağ tarafından beton havuzlardan birinde üretime devam edilmektedir. Yavru yetiştirme havuzu bulunmadığından yavru lar Gaziantep İslahiye'den getirilmekte ve Pınar marka balık yemi kullanılmaktadır. 186 m² büyüklüğünde olan havuz 18.000 balık üretim kapasitelidir. Alabalıklar 250-300 g. büyüklüğe ulaştığında satışa sunulmaktadır. Üretici ortalama 10 gram yemin 8 gr. ete dönüştüğünü söylemiştir. Bu durumda 1 kg. canlı balık için 1250 gram yem gerekli olmaktadır. 30 kg. yem 38.5 milyon TL'ye alınmaktadır. Yani yemin kilogram bedeli 1283 TL'dir. Bu hesaplama göre 1 kg canlı balık elde etmek için toplam 1.600.000 TL tutarında yem gideri gereklidir. Yavru alımı, ölüm kaybı vb. giderler dikkate alındığında maliyet bir miktar daha yükselecektir. Alabalık ortalama satış fiyatı ise 2.5 Milyon TL/kg. civarındadır. Alabalık alıcısı genellikle asker ve memurlar olmasına rağmen talep yine de az olmaktadır. Üretici tarafından pazarlama konusundaki zorluklar dile getirilmiştir. Üretici bu nedenle balıklara %50 oranında az yem verdiğini, böylece balıkların hayatta kalmasını sağladığını söylemiştir. Köylüler talep olduğunda alabalık üretiminin kârlı bir uğraş olduğunu söylemişlerdir.

8. ORMAN VARLIĞI VE DOĞAL KAYNAKLAR

8.1. Orman Varlığı ve Su Kaynakları

Uludere ilçesindeki köylerin ağaç türü meşedir. Baltalık işletme sınıfı olarak işletilmektedir. Köylüler 1975 yılına kadar ormanda bol miktarda ağaç olduğunu, ancak kesim yapılmasından ve son 15 yıldır terör nedeniyle çıkan yangınlardan dolayı ormanın yok olmak üzere olduğunu söylemiştir. Bozuk baltalık ormanda mevcut ağaç türleri meşe, ceviz, menengiç (aşısız fıstık/sakız ağacı), yabani armut, badem, kavak, kuşburnu olarak belirtilmiştir. Meşe, ceviz ve kavak ağaçları büyük ölçüde azalmıştır. Yabani menengiç ağaçlarına kamu tarafından antep fıstığı aşılamaları yapılmaktadır. Ortasu köyünde de 900 ağaca 1800 göz aşı yapıldığı söylenmiştir. İnceler köyünde 1999 yılında sakız ağaçlarına aşılama çalışması yapılmış olup 300-400 göz aşının tuttuğu, Balı köyünde de 1980 yıllarında aşılama yapıldığı söylenmiştir. Ancak içlerinin boş olduğu, fıstıkların olgunlaşmadığı belirtilmiş; aşılardan yararlanmasını talep etmişlerdir.

Su kaynakları yönünden zengin olan Uludere İlçesi'nde su kaynaklarının adı, kaynak yeri, geçtiği yerleşimler, birleşilen kaynak ve kaynağın karıştığı yere ilişkin İlçe Tarım Müdürlüğü'nden alınan bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 15.Uludere İlçesi Su Kaynakları (*)

KAYNAK ADI	KAYNAK YERİ	GEÇTİĞİ KÖYLER	BİRLEŞTİĞİ KAYNAK	GİTTİĞİ YER
Mağara Pınarı	Uzungeçit Köyü	Uzungeçit'ten		
Geraşvan Deresi	civan	Beytüşşebap'a gidiyor.	İki dere birleşiyor.	Habur Çayı'na karışıyor.
Uludere Deresi	Bulakbaşı Köyü	Bulakbaşı Merkez	Bağlıca Köyü'nde Ortasu Deresi'ne karışıyor.	Şenoba'da Hezil Çayı'na karışıyor.
Ortaköy Deresi	Ortaköy Köyü	Ortaköy ve Andaç Köyü	İki dere birleşiyor.	Habur Çayı'na karışıyor.
Andaç Deresi	Andaç Köyü			
Habur Çayı	Beytüşşebap İlçesi	Dağdibi Köyü'ne bağlı Habur İl Mezrası	Müstakil Çay	Dicle Nehri'ne karışıyor.
Yemişli Deresi	Yemişli Köyü	Yemişli ve Dağdibi		
Dağdibi Deresi	Dağdibi Köyü	Yemişli ve Dağdibi	İki dere birleşiyor.	Habur Çayı'na karışıyor.
Ortasu Deresi	Gülyazı Köyü	Gülyazı-Ortasu-Taşdelen-İnceler-Bağlıca Köyleri	Çeşitli derelerle birleşiyor.	Hezil Çayı'na karışıyor.
Taşdelen Deresi	Taşdelen Köyü	Taşdelen Köyü		
Ortabağ Deresi	Ortabağ Köyü	Ortabağ Köyü	Hepsi Ortasu Deresi ile birleşiyor.	Hezil Çayı'na karışıyor.
Balı Deresi	Balı Köyü	Balı Köyü		
İşıkveren Deresi	İşıkveren Köyü	İşıkveren Köyü		
Bağlı Deresi	Bağlı Köyü	Bağlı Köyü		
Hilal Deresi	Akduman Köyü	Akduman ve Hilal Köyleri	Ortasu ile birleşiyor.	Hezil Çayı'na karışıyor.
Hezil Çatı	Beytüşşebap Civanı	Şenoba Beldesi	Çeşitli derelerle birleşiyor.	Dicle Nehri'ne karışıyor.
Onbudak Deresi	Onbudak Köyü	Onbudak ve Şenoba	Müstakil Dere	Hezil Çayı'na karışıyor.

(*) Şırnak İl Tarım Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır.

8.2. Yaban Hayatı ve Avcılık

Ormanda akbaba, kartal, atmaca, baykuş, vaşak (tek-tük), puğu, geyik, kurt, boz ayı, tilki, tavşan, sansar, sincap, dağ keçisi, keklük, domuz, kirpi, kaplumbağa, su çulluğu, ağaçkakan, akbaba, kartal, muhabbet kuşu, bülbül, kanarya yaşayan hayvanlar olarak belirtilmiştir. Köylüler ormanda 1955-1960 yıllarına kadar bol miktarda yabani geyik bulunduğunu, ancak son yıllarda çok azaldığını söylemişlerdir Köylüler dağ keçisi ve karganın da azaldığını söylemiştir. Ormanda artan türlerin domuz, kurt, çakal ve ayı olduğu ifade edilmiştir. Köylüler asker tarafından mayın ve güvenlik nedeniyle izin verilmediği için ava çıkamadığını belirtmiştir.

8.3. Ormandan Odun ve Odun Dışı Yararlanma

Köylerde, sonbaharda traktörle 3-5 kişi bir arada odun kesimine gidilmekte, ortaklaşa yapılan kesimde hane başına 4-5 traktör odun getirilmektedir. Ormanda toplam bir hafta çalışılmaktadır. Odun kesimi bir ay sürmektedir. Kesim, kırma, toplama ve taşıma erkeklerin işidir. Kesilen meşe köye yakın yerdeyse orada bırakılmakta, eğer uzaktaysa traktörle getirip evin yakınına ahır önlerine bırakılmaktadır. İhtiyaç oldukça ormana erkekler gitmektedir.

Yemişli köyünde köy gençleri tarafından mahlep toplanmaktadır. Mahlep 4-5 günde 1 kg. kadar toplanabilmektedir. Köyde toplam hane başına 1-2 kg. olmak üzere 20-25 kg. kurutulmuş mahlep toplanmış ve köye gelen tüccara 16-20 Milyon TL/kg bedel karşılığında satılmıştır. Köyde 40 hane tarafından toplanan yabani soğan, köye gelen tüccar tarafından 400.000 TL/kg. bedel üzerinden satın alınmıştır. Köyde ortalama hane başına 400-600 kg. olmak üzere 20 ton yabani soğan satışı yapılmış, hane başına ortalama 200-300 Milyon TL gelir elde edilmiştir. Yabani soğan toplama işi Ortasu köyü ile münavebeli olarak yapılmaktadır. Köylüler bununla beraber kaçak sökülüm yapıldığını söylemişlerdir.

Hayvancılık konusunda ayrıntılı olarak işlendiği gibi ilkbahar ve sonbaharda hayvanların kışlık kaba yem ihtiyaçları için ormandan helis, meşe yaprağı, kekul, yabani ot toplanmaktadır. Bunun yanı sıra ormandan fıstık, mantar, badem, kuşburnu, yaban armutu, yabani soğan, mahlep vb. ürünler de toplanmaktadır. Köylüler mahlep ve yabani soğanın azaldığını söylemiştir.

9. DİĞER GELİR KAYNAKLARI

Köylülerle yapılan görüşmelerde belirlenen diğer gelir kaynakları aşağıda belirtilmiştir:

9.1. Kömür Ocağı

Yemişli köyündeki yer üstü kömür ocaklarının ikisi çalıştırılmakta olup ocakların her birinde 6-7 kişi çalışmaktadır. Elde edilen kömür kalitesiz olup enerji değeri düşüktür.

Ortasu köyünde 4 tane kömür ocağı bulunmakla beraber ocaklar kömür kaliteli olduğu için çalıştırılmamaktadır. Ocakların bir kısmında toplam 15-20 kişi 8 Milyon TL yevmiye karşılığı kazma kürekle kömür çıkarmaktadır. Yıldız yaylasında olan kömür ocağına güvenlik nedeniyle iş makineleri giremediğinden çalıştırılmamaktadır. Kömürün tonunun köyde 15 Milyon TL, Cizre'de 20 Milyon TL olduğu söylenmiştir. Köylüler 4 ocakta toplam 100-200 kişinin çalışabileceğini söylemiştir.

9.2. Kum Toplama

İnceler köyünde 4-5 kişi traktörle yağmurla birlikte taşınan kumu toplayarak satmaktadırlar. 1 günde ortalama 2 traktör kum toplanabilmektedir. 1 traktör kum yerinde 5 Milyon TL'ye, ihtiyaç olan yere götürüldüğünde 10 Milyon TL'ye satılmaktadır.

9.3. Kesim

On yıl önce köylerde sıralı olarak Şenoba'ya münavebeli kesime gidilmiştir. Ortasu'da köylülerin bir kısmı son üç yıldır Şenoba'da müteahhite verilen kesim işinde çalışmakta olup geçen yıl 15 genç erkeğin yaz aylarında 3 ay süreyle günde 7 Milyon TL yevmiye karşılığında toplama ve yükleme işlerinde çalıştığı belirtilmiştir.

9.4. Doğrudan Gelir Desteği

İlçe Tarım Müdürlüğü ile yapılan görüşmelerde arazisini eken üreticiye 10 milyon TL/dekar olmak üzere verilen doğrudan gelir desteği için 2001 yılında 205 başvuru yapıldığı bunlardan 195'inin uygun bulunduğunu ifade edilmiştir. Toplam 6000 dekar civarındaki ekilen arazi için yaklaşık 60 Milyar TL ödeme yapılacak olup hane başına ortalama 300 Milyon TL gelir elde edilecektir. Ancak köylülerin "devlet arazilerimize el koyacak" düşüncesi ile bildirimde bulunmaktan çekindiği ifade edilmiştir. Dana besisi teşvik priminden ise şartları tutan üretici olmadığı için ilçede yararlanacak kişi olmadığı belirtilmiştir.

10. REFAH GÖSTERGELERİ VE OLUMLU/OLUMSUZ DEĞİŞİMLER

10.1. Zenginlik ve Fakirlik Göstergeleri

Köylerde genellikle durumu iyi olanlar "3-4 parça tarlası/arabası/traktörü/dükkanı/50-60 hayvanı/koruculuk maaşı/çalışma gücü olan" olarak tanımlanmıştır. Yemişli köyünde gençler "Köyde iki kadınla evli olan zengindir!" demiştir. Yemişli'de koyun ve maaşı olanlar, Ortasu'da ise bakkal dükkanı olanlar orta halli olarak tanımlanmıştır. Diğer taraftan arazisi/hayvanı/koruculuk maaşı/çalışma gücü olmayan ile dul/kimsesiz ve ihtiyar olanın fakir oldukları söylenmiştir. Bağlıca köyünde 10 çocuğu olan da fakir olarak tanımlanmıştır.

Gülyazı köyünde "Köyde bir hane 600 Milyon lira aylık nakit girişi ile geçinir. Koruculukta ilaç parası verilmediği için ilaç alamıyoruz. İş alanı yok. Fakirliğin en büyük nedeni fazla nüfus. Aile planlaması, doğum kontrolü yapılırsa nüfus artışı önlenir. Köyde aynı araziden 20 sene önce 100 hane beslenirken şimdi 400 hane besleniyor. Bir korucu maaşı ile idare olmaz. Bakkallar eskiden veresiye veriyorlardı. Şimdi veremiyorlar. Köye iş, aş, imkan sağlansın. Hayvancılıkla bu köy idare edemez. Sınır kapısı açılışın, iş kurulsun." şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir. Ortasu köyünde ise köylüler "Nüfusun %65'inin hiçbir şeyi yok" demişlerdir.

Köylülerle yapılan görüşmelerde köylülere göre zengin ve fakir tanımları aşağıda belirtilmiştir:

TABLO 14. Zenginlik ve Fakirlik Göstergeleri

KÖYLER	ZENGİN	ORTA HALLİ	FAKİR
Yemişli	- 3-4 tarlası olan - Arabası olan	- Koyun + Maaş	- Hiçbir şeyi olmayan
Gülyazı	- Fazla koyunu olan (50-100 koyun) - Dükkanı olan - Çalışma gücü olan		- Çalışma gücü olmayan - Arazisi/hayvanı olmayan - Koruculuk maaşı olmayan
Ortasu	- Arabası/traktörü olan	- Bakkal dükkanı	- Hiçbir şeyi olmayan (%65 böyle)
İnceler	- 50-60 Koyunu olan/dükkan olan		- Dul/ihtiyar olan, işi olmayan,
Bağlıca	- Maaşı olan/(60 hayvanı olan)		- 10 çocuğu olan
Balı	- Hayvanı olan		- Hayvanı Olmayan

Köylüler maddi durumları kötüleştiğinde akrabalarından borç almakta, koyun/keçi karşılığı birbirlerine borçlanmakta ve bakkaldan veresiye alışveriş yapmakta, bakkaldan borç para almaktadır.

Köylüler en çok hayvan varlıklarından artarsa ve kendilerine bir iş imkanı olursa ailenin ekonomik yönden rahatlayacağını söylemişlerdir.

10.2. Son On Beş Yılda Kötüleşen ve İyileşen Konular

Köylülerle yapılan görüşmelerde köylüler ekonomik yönden durumlarının kötüleşmesine en büyük etkenin terör olduğunu, terör dolayısıyla sınır ticareti yapamadıklarını ve yaylaya çıkamadıkları için de hayvan varlıklarının %70 oranında azaldığını söylemişlerdir.

Köylerde son yıllarda geçmişe göre iyileşen konular yol, su, telefon, okul vb. altyapı hizmetleri olarak ifade edilmiştir. Bunların dışında Yemişli'de birlik ve dayanışmanın olması, Gülyazı'da terörün azalması, Balı'da köye geri dönüşlerin başlaması, İnceler'de hayvancılığın iyiyeye gitmesi olumlu gelişmeler olarak belirtilmiştir. Köylere göre son on beş yılda değişimler aşağıdaki gibidir.

TABLO 15. Köylerde Kötüleşen ve İyileşen Konular

KÖYLER	SON 15 YILDA KÖTÜLEŞEN KONULAR	SON 15 YILDA İYİLEŞEN KONULAR
Yemişli	- Hayvancılık, mayın (Korkudan dağa gidilmiyor)	- Birlik ve dayanışma - Yolun asfaltlanması, telefon, içme suyu ve okul
Gülyazı	- Hayvancılık	- Terör azaldı, Televizyon, okul, su, telefon
Ortasu	- Tarım ve hayvancılık - Sınır ticareti	- Telefon, ulaşım, yol, su altyapı hizmetleri
İnceler	- Krizden sonra geçim	- "Hayvancılık iyiye gidiyor. Tarımda yardımcı olunursa, ilaçlama vb. yapırsa burası iyi olur."
Bağlıca	- Geçim	- Altyapı hizmetleri
Ballı	- Ekonomi, Hayvanlık	- Köye geri dönüşlerin başlaması

11. KÖYLÜLERE GÖRE SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Araştırma sırasında, geniş katılımlı olarak yapılan toplantıda köylülere kendilerine göre köyün en önemli sorunları ve çözüm önerileri sorulmuş ve köylere göre aşağıdaki yanıtlar alınmıştır:

Tablo 16. Köylülere Göre En Önemli Sorunlar ve Çözüm Önerileri

KÖYLER	SORUNLAR	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
YEMİŞLİ	<ul style="list-style-type: none"> Hayvancılık Sınır Ticareti Sağlık 	<ol style="list-style-type: none"> "Taşdelen'e verilen koyun bize de verilisin" (Yaralananlar hariç 21 şehit verilmiş) "Sınır/bavul ticareti serbest bırakılın." (2. Habur kapısı) Sağlık Evi için doktor ve hemşire
GÜLYAZI	<ul style="list-style-type: none"> Lise Hayvancılık (Tarımsal) Kalkınma) Sağlık Geçici koruculuğun düzenlenmesi (Emeklilik hakkı) 	<ol style="list-style-type: none"> İlköğretim okulunun liseye çevrilmesi Tarımsal konularda devlet desteği (%50 devlet, %50 vatandaş katkısı) Aile planlaması konularında yayım hizmeti
ORTASU	<ul style="list-style-type: none"> Geçim (İş) Hayvancılık (Koyun) Eğitim (Okul) Sağlık 	<ul style="list-style-type: none"> Kredili/geri ödemeli koyun verilmesi Habur gümrük kapısı açılın, sınır ticareti serbest olsun
İNCELER	<ul style="list-style-type: none"> Domuz 	<ul style="list-style-type: none"> Domuzlar bitecek, bağ ve bahçelerin etrafı dikenli telle sarılacak. (40 Milyar TL ile tarlaların etrafının dikenli telle simlenebileceği, birkaç yılda geri ödemeli tel verildiğinde köylünün bu işe hazır olduğu belirtilmiştir.) Tarımda ilaçlama yapılırsa, devlet kredi ile buğday verse, gübre kullanılsa ve ürünü domuzlar yemese köylünün durumu iyileşir denilmiştir.
BAĞLIÇA	<ul style="list-style-type: none"> Bağlara domuzların girmesi Su arkının bozukluğu Yaylaya izin verilmeyişi 	<ul style="list-style-type: none"> Domuzların ürünleri telef etmesine çözüm bulunması Su arkındaki sorunun giderilmesi Yaylada otlatma yasağının kalkması, koyun verilmesi Şarap fabrikası (Üzüm satışı için) -Salça fabrikası (Domates ekmeğe istiyorlar)
BALLI	<ul style="list-style-type: none"> Hayvancılık Sulama Kanalları Domuz Yol, Okul, Cami 	<ul style="list-style-type: none"> Domuzun bitmesi için devlet izin verse domuzlar sürü halinde geldiği için her gelişlerinde 20-25'i öldürülebilir.

Yukarıda belirtilen tabloda yer alan yanıtlar ve köylülerle yapılan toplantılarda elde edilen bilgi ve gözlemlere dayalı olarak köylere göre köylülerin en önemli sorunları ve çözüm önerileri aşağıda özetlenmektedir.

Yemişli: 260 haneli köyün kaynak tabanı koruculuk, hayvancılık ve bağcılıktır. Köyde 3000 civarında da ceviz ağacı bulunmaktadır. Geçmişte en önemli geçim kaynağı sınır ticareti ve hayvancılık olan köyde sınır ticaretinin yapılamamasının yanı sıra hayvan varlıklarının %60-70 azalması nedeniyle köylülerin istekleri kendilerine Taşdelen köyüne olduğu gibi koyun verilmesi ve sınır ticaretinin serbest bırakılması yönünde olmuştur. Köylüler terörden dolayı çok fazla mağdur olduklarını ve köyün yaralıları hariç 21 şehit verdiğini belirtmişler, kendilerini askeriye dışında düşünenin olmadığını ifade etmişlerdir. Kamu tarafından verilen kolonilerin hastalıklı olması nedeniyle kendi kolonilerinin de söndüğünü söylemişlerdir. Köylüler ayrıca köylerindeki sağlık evine doktor ve sağlık elemanı atanması, okuma-yazma kursunun bayan eğitimciler tarafından verilmesi yönünde isteklerde bulunmuşlardır.

Gülyazı: Köy 400 haneli olup, araştırma kapsamındaki en büyük yerleşimdir. Yemişli köyü gibi geçmişte kaynak tabanı sınır ticareti ve hayvancılığa dayalı olan köyde hayvancılık önemini yitirmiş olmasına rağmen başka kaynak olmadığından hayvancılık temel geçim kaynağı olarak sayılmaktadır. Bunun yanı sıra köyde hanelerin yarısını kapsayan koruculuktan elde edilen gelir haneler için en önemli gelir kaynağı olarak gösterilmektedir. Terör dolayısıyla Ortasu köyüne bağlı Alancık ve Tarlabası mezralarında yaşayan 86 hanenin 1994-95 yıllarında köye yerleştirilmesi, ve bu hanelerin de kendi topraklarını ekip biçmeye uzun yıllar gidememeleri nedeniyle (*Kademeli olarak izin verilmesine başlanmıştır.*) köy içi anlaşmazlık konuları ortaya çıkmıştır. Gülyazı köyündeki haneler terörden olumsuz yönde ekonomik yönden etkilenmelerinin yanı sıra kendi köylerine yerleştirilen hanelerden dolayı da ekonomik yönden zor durumda kalmışlardır. Gülyazı köyü görsel yönden de zengin olup, rafting sporunun bile yapılmasının düşünülebileceği turizm potansiyeli olan bir köydür. Bu köyde de bağ alanları ve 2000-2500 civarında ceviz ağacı vardır. Köylüler müteahhitlik hizmetlerinin iyi yapılmadığından dert yanmış, mikroplu suyun olduğu yere konulan deponun yerinin değiştirilmesini talep etmiştir. Köylüler müteahhit tarafından yarım bırakılan okul inşaatının asker ve köylü işbirliğiyle tamamlandığını söylemişler, ilköğretim okulunun liseye çevrilmesini istemişlerdir. Gülyazı tabur komutanlığı ile yapılan görüşmede de kendilerinin de bu yönde girişimleri olduğu ifade edilmiştir. Köylüler sulama kanallarının beton hale getirilmesi yönünde de istekte bulunmuşlardır. Köylülere göre köyün en önemli sorunları köyde lisenin olmayışı, hayvancılığın azalması, sağlık evinde doktor ve sağlık elemanının olmayışı, geçici köy korucularının emeklilik haklarının olmayışı olarak ifade edilmiştir. Köylüler tarımsal konularda, özellikle hayvancılıkta %50'si kendileri tarafından karşılanmak üzere destek talep etmişlerdir. Ayrıca tarımsal konularda yayım hizmetine gereksinim duyduklarını söylemişlerdir. Köyde bulunan alabalık üretme tesislerinden ikisinin boş olduğu, diğerinde ise pazar sıkıntısı nedeniyle balıklara verilen yem miktarının yarı yarıya azaltıldığı ifade edilmiştir. Köyde özellikle dere kenarları meyvecilik, sebzeçilik ve kavak yetiştiriciliği için uygun alanlar olarak görülmüştür. Köylüler fazla nüfustan şikayetçi olduklarını ve aile planlaması konusunda yayım hizmeti istediklerini belirtmiştir.

Ortasu: 102 haneli Ortasu köyünün de geçmişte temel geçim kaynağı sınır ticareti ve hayvancılık olmasına karşılık bugün Gülyazı ve Yemişli'de olduğu gibi koruculuk ve hayvancılık temel geçim kaynağı olmuştur. Köyün bağ alanları ve 1800-2000 civarında ceviz ağacı vardır. Bu köyde de hanelerin yarısında koruculuk bulunmaktadır. 102 haneli köyden 30 hane son yıllarda göç ederek Cizre, Silopi ve büyük kentlere göç etmiştir. Köyde Gülyazı'dan gelen içme suyunun mikroplu olması ve sulama kanallarının toprak olması şikayet konusu olmuştur. Köylüler köyün en önemli sorunlarını geçim derdi, hayvancılığın gerilemesi, ilköğretim okulunun olmayışı ve sağlık olduğunu ifade etmişlerdir. Köylüler sorunlarının çözümü için öncelikle kendilerine %50 geri ödemeli koyun verilmesini ve sınır ticareti için Habur kapısının açılmasını talep etmişlerdir.

İnceler: Terör nedeniyle 1993 yılında 50 hanenin Irak'a, 30 hanenin İstanbul'a göç ettiği köyde, geri dönen haneler 1996 yılından itibaren eski yerleşime 1.5-2 km. uzaklıktaki yeni yerleşime yerleştirilmişlerdir. Konut yardımı yapılarak yerleştirilen 40 haneli İnceler köyünde geçmişte geçim kaynaklarının sınır ticareti, hayvancılık ve buğday tarımı olduğu söylenmiş, şimdiki durumda ise hayvancılık, buğday tarımı, bağ/bahçe tarımı ile geçinildiği ifade edilmiştir. Köylülere göre köyün en önemli sorunu bağlara ve buğday tarlalarına musallat olan domuzlar olarak ifade edilmiştir. Tarlaların domuz yataklarına yakın olmasından dolayı ürünü heba eden domuzlardan kurtulmak için geri dönüşümlü olarak dikenli tel için destek verilmesini talep etmişlerdir. Bu köyde köylüler devletten kredi ile buğday verilmesini talep etmişler ve tarımsal üretimde ilaçlama konusunda teknik destek istediklerini ifade etmişlerdir. Köylüler: "Ürünü domuz yemese ve devletten de kredi ve yayım hizmeti konusunda destek gelse köylünün durumu iyileşir." demişlerdir.

Bağlica: 60 haneli köyden 70 hane çoğunluğu İstanbul'a olmak üzere göç etmiştir. Köylüler geçmişte temel geçim kaynaklarının hayvancılık, tarımsal üretim ve bağcılık olduğunu, ancak yayla yaşağı nedeniyle hayvancılığın ve tarımsal üretimin çok azaldığını söylemişlerdir. Köylüler şimdiki durumda temel geçim kaynaklarını bağcılık, hayvancılık ve tarımsal üretim olarak sıralamışlardır. Köylüler kendi orman arazilerindeki ağaçları kestikleri için Hilal köyü ile sorunları olduğunu söylemişlerdir. Köylülere göre köyün en önemli sorunları bağlara domuzların girmesi, arazi suyunun su arkının bozulduğu ve yaylaya izin verilmeyişi olduğunu belirtmişlerdir. Köylüler sorunlarının çözümü için domuzların ürünü telef etmesinin önlenmesini, su arkındaki sorunun giderilerek sulama suyu sorununa çözüm bulunmasını, yaylada otlatma yaşağının kalkmasını ve kendilerine koyun verilmesini talep etmişlerdir. Köylüler ayrıca domates yetiştirmek istediklerini ancak ürünün pazarlanabilmesi için salça işleme tesisinin kurulması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca üzüm pazarlamasındaki sıkıntılara çözüm bulunması için şarap fabrikası kurulmasını talep etmişlerdir.

Ballı: Terör öncesi 75 hane olan köyde 1989-94 yılları arasında hanelerin çoğu göç etmiş, 1993 yılında köy boşaltılmış, 1994 yılında ise köye yeniden geri dönüş başlatılmıştır. Halen 35 hanenin yaşadığı köyde evlerin çoğu harap ve yıkık durumdadır. Köylüler Taşdelen köyü ile aralarında ağaç kesimi ve hayvan otlatma nedeniyle sınır ihlali yaşandığını belirtmişlerdir. Köydeki okul binasının da cam ve kapıları olmadığından 1995 yılından bu yana eğitim seyyar prefabrik okulda verilmektedir. Köyün içme suyu tesisinin boruları eski ve kırık olup çeşmelerden akan su mikropludur. Köylüler geçmişte geçim kaynaklarının hayvancılık ve çiftçilik olduğunu, bugün de

Hayvancılık ve çiftçilikle geçimlerini sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Köylüler köyün en önemli sorunlarının hayvancılık, sulama kanallarının toprak ark olması, domuzlar, yol, okul ve camilerinin olmayışı olduğunu söylemişlerdir. Yayla yasağı nedeniyle hayvan sayılarının geçmişe kıyasla çok azaldığı söylenmiştir. Köy içinde dolaşan domuzları silah atma yasağı olması nedeniyle öldüremediklerini ve bu yasağın kalkmasını istemişlerdir. Bir çocuğu YİBO'da okutmanın aileye aylık maliyetinin 10-15 Milyon lırayı bulduğunu ifade etmişler, mevcut okul binasının onarımını talep etmişlerdir. Köylerindeki cami yıkılabilir durumda olması nedeniyle kullanamadıklarını ve ölülerini imam olmadan defnetmek zorunda kaldıklarını söylemişlerdir. Yol asfalt olmadığı için köylerine minibüs gelmediğini, ilçeye gidiş-dönüş için 20 Milyon TL taksi ücreti ödediklerini ifade etmişlerdir. Köyde sebzeçilik ve meyvecilik için uygun alanlar var olup köylüler meyve bahçelerinde budama ve ilaçlama için teknik destek talep etmişlerdir.

12. İLÇE TARIM MÜDÜRLÜĞÜ'NE GÖRE SORUNLAR VE ÖNERİLER

- İlçe genelinde uygulanan tarımsal üretimi geliştirme amaçlı projelerin fizibilite çalışmalarında ve proje uygulamalarında kesinlikle İlçe Tarım Müdürlüğü'nün görüşleri alınmamakta, alınsa bile değerlendirilmemektedir.
- Uygulanan projelerde genelde ekonomikliği ve uygulanabilirliği açısından düşünülmediği ve sosyal amaçlı yapıldığı ve daha çok kişiye ulaşılmaya çalışıldığı için başarı oranları çok düşük olmaktadır.
- Projeler halkın eğitimi olmadığı ve daha önceden uygulama yapmadığı konulardan ziyade halkın alışık olduğu konularda ve mevcut şartların iyileştirilip değerlendirilmesi olarak uygulanmalıdır.
- Hayvancılık konusunda öncelikle hayvan sağlığı ve mevcut sürülerin damızlık erkekler getirilip ıslahına öncelik verilerek eğitim yapılması daha sonra kademeli olarak hayvancılığın kalkandırılması gerekmektedir.
- Bağcılık konusunda mevcut şartlar iyileştirilerek özellikle yaban domuzlarının telefinden bağların kurtulması gerekmektedir. Ne kadar bakım yapılsa dahi yaban domuzlarının yemesi dolayısıyla ürün alımı %10'lara düşmektedir.
- Yem bitkileri ekiminin yaygınlaştırılmasıyla özellikle kış aylarında hayvan bakımı ve beslemesiyle hayvan verimi artacağından bu konuya ağırlık verilmelidir.

13. DEĞERLENDİRME/ÇERÇEVE PLAN

Aşağıda araştırma kapsamındaki köylere ilişkin mevcut durum, temel sorun ve öncelikler köylülerle yapılan görüşmeler, gözlemler ve edinilen bilgilerle dayalı olarak değerlendirilmiş ve konu başlıkları altında çerçeve plan oluşturulmuştur:

Alt Yapı ve Hizmetler

Köylerde son on beş yıldır altyapı hizmetlerinde önemli ölçüde gelişme olmuştur. Yolların büyük bir kısmı asfalttır. İçme suyu gereksinimi önemli ölçüde karşılanmıştır. İsteyen haneler tesis döşeyerek evlerine su getirebilmektedir. Telefon ve elektriğe ulaşılmıştır. Sulamanın büyük ölçüde toprak arklarla yapılması su kayıplarına neden olmaktadır. Kanalizasyon olmadığı için tuvalet atıkları çevre kirliliğine neden olmaktadır.

Gülyazı köyünde yeni yapılan elektrik motorlu depodan gelen suyun mikroplu olduğu, deponun 50 m. mesafedeki kaynak suyuna taşınması gerektiği köylülerce dile getirilmiştir. Gülyazı'dan gelen suyu kullanan Ortasu köyü de benzer şikayette bulunmuştur. Konunun teknik yönden incelenerek soruna çözüm getirilmesi gerekmektedir. Ballı köyünde ise eskimiş ve kırılmış olan içme suyu borularından gelen suyun temiz olmaması nedeniyle boruların değiştirilmesi ve ayrıca köyü anayola bağlayan yolun asfaltlanması gereklidir. Ballı köyünde yıkık durumdaki konutların onarımı için maddi desteğe ihtiyaç bulunmaktadır.

Sağlık

Askeri kuruluşlar köylülerin sağlık sorunlarında ilk başvurdukları yer olmaktadır. Askeri birliklerde köylüler doktora muayene olabilmekte, zaman zaman ilaç yardımı alabilmektedirler. Bunun haricinde köylerde sağlık hizmetine ulaşabilmek oldukça zor olmaktadır. Gülyazı köyündeki sağlık ocağında ve Yemişli köyündeki sağlık evinde sağlık elemanı bulunmamaktadır. Köylerde özellikle aile planlaması konusunda talep edilen yaygın hizmeti değerlendirilerek projeye sağlık boyutu dahil edilmelidir.

Eğitim

Yemişli ve Gülyazı köylerinde temel ilköğretim okulları bulunmaktadır. Gülyazı köyündeki okulun liseye çevrilmesi önerilmekte/düşünülmektedir. İnceler köyü öğrencileri Bağlıca köyündeki okulda 5. sınıfa kadar okuyup daha sonra Uludere ya da Şenoba YİBO'ya gönderilmektedir. Ballı köyündeki ilkokul harap durumda olduğu için prefabrik binada, Ortasu köyünde ise eski/yıkılabilir bir okulda 5. sınıfa kadar eğitim yapılmaktadır. Ballı köyündeki okulun onarılarak eski haline getirilmesi, Ortasu köyündeki okul için ise yerinde tespit yapılması gereklidir.

Köylerde kız ve erkek çocukların YİBO'ya gönderilmesi konusunda kamu kuruluşları tarafından düzenli olarak çalışmalar yürütülmektedir. Bu konuda önemli mesafeler alındığı gözlenmiştir. Ancak bir çocuğun YİBO'da okutulması aileye ayda ortalama 10-15 Milyon TL civarında bir yük getirdiğinden özellikle fakir çocuklar için burs olanağı sağlanması konusu üzerinde önemle durulmalıdır. Ayrıca temel eğitimden sonra okula devam edilemeyişi öğrenciler üzerinde hayal kırıklığı yaratmaktadır. Diğer taraftan üniversite mezunları da işsiz kalmaktadır. Bu nedenle teknik liselerin yaygınlaştırılarak meslek kazandırıcı eğitime ağırlık verilmesine çalışılmalıdır. Lisede okuyan öğrenciler için de burs vb. olanaklar yaratılmalıdır.

Köylerde özellikle kadınlar arasında okuma-yazma oranı çok düşüktür. Okuma-yazma kurslarındaki eğiticilerin erkek olması nedeniyle kadınların katılımı az olmaktadır. Bu nedenle eğiticilerin bayan olması özen gösterilmesi kurslara kadınların katılımını artıracaktır. Köylerde dönüşümlü olarak her yıl bir köye olmak üzere kilimcilik kursları düzenlenmekte, bu tür kurslar genç kızların bir araya gelmesini kolaylaştırdığı için talep edilmektedir. Özellikle kadınların okuma-yazma eğitimlerine katılımlarını özendirme ve kadın ve genç kızların dış dünyaya açılımlarını kolaylaştırmak için köylerde ÇATOM açılması konusu üzerinde durulmalıdır. Genç erkeklerle yapılan görüşmelerde arıcılık, budama-bakım, ilaçlama vb. konularda teknik destek talep edilmiştir.

Örgütlenme

Köylerde sosyal yapı aşiretler dayanmaktadır. Aşiret reisleri doğal lider konumundadır. Muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri de köyün sosyal yapısında etkileyici konumdadır. Yürütülecek kalkınma projelerinde köylerin mevcut yapılarından hareketle yerel örgütlenmelerin güçlendirilmesi yönünde çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Projelerin planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarında katılımcı yaklaşımın benimsenmesi, yerel kuruluşların ve yerel topluluğun çalışmalara katılımının sağlanması, yerel örgütlerin oluşturulması ve güçlendirilmesi yönünde yapılacak çalışmalar projelerin sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda insan kaynaklarının geliştirilmesi yönünde kapasite geliştirme çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

Hayvancılık

Köylerde insanlar ve tarım için kaynaklar sınırlıdır. Geçmişte sınır ticareti başlıca geçim kaynağı olmasına karşılık bu yolun kapanmış olması bölge ekonomisini sekteye uğratmıştır. Arazinin dağlık, ekilebilir alanların sınırlı olması yöre halkını temel gereksinimlerini karşılayabilmek için hayvancılığa yöneltmiştir. Ancak terör nedeniyle yaylaya çıkışın yasaklanması hayvancılığı da olumsuz yönde etkilemiş, hayvan varlığı %70 oranında azalmıştır. Bununla beraber hanelerin sınırlı gelirleri içinde keçi, koyun ve az miktarda sığır varlığı önemli bir yer tutmaktadır. Yemişli, Gülyazı ve Ortasu köylerinde toplam hanelerin yansında koruculuk maaşı alınmaktadır. Bu köylerde koruculuk maaşı önemli bir gelir kaynağı olmakta beraber araştırma kapsamındaki 6 köyde de köylülerin temel geçim uğraşı küçükbaş hayvancılıktır. Yaylada otlatmanın yasaklanmasıyla az da olsa büyükbaş hayvancılığa yönelik başlamıştır. Yine aynı nedenle imkanlar elverdiğince keçi yerine koyun besleme tercih edilmektedir. Köylerde hane başına 10-15 koyun/keçi, 1 sığır varlığı mevcuttur. Gülyazı hariç tüm köylerde hanelerin %80'inin hayvanı vardır. Gülyazı köyüne sonradan yerleştirilen 86 hanenin hayvanlarının olmadığı söylenmiştir.

Bölgedeki sığır, koyun ve keçi ırkları genetik potansiyeli düşük yerli ırktan oluşmaktadır. Gerek küçükbaş, gerekse büyükbaş hayvanlar için yem destek temeli oldukça sınırlıdır. Başlıca yem kaynağı meralardır ve bunlar genellikle orman olarak tanımlanan alanlar içinde yer almaktadır. Fabrika yemi kullanımı hiç yoktur. Dane yem kullanımı ise son derece sınırlıdır. Hayvanlarda iç ve dış parazitler mücadele ile aşılama hemen hemen hiç yapılmamaktadır. Barınak koşulları iyi olmayıp, havalandırma yetersizdir. Kış ayları yaklaştığında besleme güçlüğü ve nakit gereksinimi nedeniyle oğlak ve kuzu satışı yapılmaktadır. Hem hayvancılığın hanelerin tümüne yakınının kaynak tabanını oluşturması ve hem de hayvancılıkta bakım ve besleme koşullarının iyi olmayışı ve genetik özelliklerden dolayı verimin düşük olması nedeniyle hayvancılığın iyileştirilmesi yönünde çalışmalara

gereksinim bulunmaktadır. Köylerde yürütülecek hayvancılığı geliştirme programları bütün hanelerin büyük bir yüzdesini etkileyecek, hanelerin gelir düzeyini önemli ölçüde artıracaktır. Bu nedenle geliştirilecek program ve projelerde hayvancılık temel ve öncelikli konu olarak ele alınmalıdır. Köylerde seçilmiş hanelere hayvan dağıtılması Yemişli köyünde "Taşdelen'e koyun verildi, biz 21 şehit verdik, bize verilmedi" şeklinde dile getirildiği gibi hem köy içinde hem de köyler arasında kıskançlık ve çekememezlik konusu olabilmekte, anlaşmazlık yaratabilmekte ve ihtilaflara neden olabilmektedir. Ayrıca hayvan dağıtım çalışmalarının da yem desteği ile paralel olarak planlanması gerekmektedir. Bu şekilde planlanmış olsa dahi dağıtılan hayvanlar için tahsis edilen yem bazı durumlarda diğer hayvanlar için de kullanılabilir.

Bu çerçevede başlangıç olarak hanelerin çoğunluğunu içine alabilecek, hane gelirlerinde doğrudan gelir artışı yaratabilecek, etkisi kısa zamanda görülebilecek aşağıda belirtilen üç temel konunun öncelikli olarak ele alınması önerilmektedir:

- Hayvan Hastalıkları İle Mücadele
- Barnak İyileştirme
- Yem Bitkileri Üretimi (Yonca, fiğ, korunga vb.)

Yem destek temelli hayvan sağlığına yönelik çalışmalar sonucunda hayvanların et ve süt veriminde %20-30 civarında artış olacak ve bu da doğrudan hanenin kaynak tabanına yansıtacaktır. Bu üç temel konu paralelinde sürü yönetimi temelli besi programları, damızlık materyalin elde tutulması, koç katım programları, melezleme, meralarda otlatma düzeni/sürdürülebilir doğal kaynak yönetimi vb. konularda hayvancılığın geliştirilmesi yönünde programların entegre ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınması ve uygulanması gerekmektedir.

Bağcılık

Zengin bağ alanlarında yetişen üzümler yöre köylülerince değerlendirilememekte, ürünün nakde dönüşümü az olmaktadır. Diğer taraftan domuzlar tarafından ürünün telef edilmesi de ciddi bir sorun olmaktadır. Ürünün büyük bir kısmı da pazar şansı az olduğu için elde kalmaktadır. Bağcılığın geliştirilmesine yönelik bakım, ıslah ve gençleştirme çalışmalarının pazarlama olanaklarının geliştirilmesi çabaları ile eşgüdümlü olarak yürütülmesi gerekmektedir. Yamaçlarda/sırtlarda/orman alanlarında yüksek meyilli arazilerdeki bağlar erozyonu önlemede de etkili olduğundan doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı açısından da önem taşımaktadır. Diğer taraftan bağlarda ilaçlama yapılmamakta ve kimyasal gübre kullanılmamaktadır. Yani doğal tarım yapılmaktadır. Dünya pazarında organik tarımsal ürünlere önemli talep artışı olmaktadır. Uludere köylerindeki üzümün doğal ürün olma özelliğinin pazar şansını yükseltebilir olduğu önemle dikkate alınarak organik ürün pazarında yer alma yönünde çalışmalar ve ürün değerlendirme konuları üzerinde önemle durulmalıdır. Bu çerçevede Gülyazı köylülerinin talep ettiği şarap fabrikası üzerinde fizibilite çalışması yapılmalıdır. Yine aynı bağlamda Midyat'taki şarap fabrikasının yeniden üretime başlaması konusu değerlendirilmelidir.

Ceviz

Ceviz ağaçlarında hem iyi bakım yapılmamakta hem de kaçak kesimle ceviz ağaçları yok edilmektedir. Cevizde pazar sorunu yaşanmamakta ancak verim düşük olmaktadır. İyi bir ceviz ağacından 200-300 kg. verim alınabilmektedir. Bu durumda 10 ceviz ağacından sağlanacak 2-3 Milyar TL satış geliri haneler için önemli bir nakit girişi olabilmektedir. Buna karşılık budama, alt temizliği, ilaçlama yapılmadığından verim 40 kg.'a kadar düşebilmekte, ayrıca kalitesiz ve kurtlu olmaktadır. Bu nedenlerle ceviz ağaçlarında bakım konusunda yayım çalışmalarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Sebze ve Meyvecilik

İnceler, Bağlıca ve Balh köyleri mikro klima özelliği gösterdiğinden bu üç köy örtü altı sebzeçilik konusunda uygun alanlar olarak görülmektedir. Uygulama projelerinde başlangıç olarak demir aksan yerine ahşap aksan kullanılması ve 200 m² yerine 100 m² büyüklüğünde yüksek plastik tünellerde daha düşük/daha az maliyetle örtü altı sebzeçiliğin geliştirilmesine çalışılmalıdır. Yatırım ve işletme maliyetlerinin düşük olduğu basit teknoloji kullanımı ile hem haneler için anlamlı bir gelir sağlanabilecek ve hem de diğer hanelerin kendi girişim ve olanaklarıyla tekrarlayabilecekleri bir model oluşturabilecektir. Bu şekilde daha çok sayıda üretici bu olanaktan yararlanabilecektir. İnceler köyünde yapılan ziyarette 210 m² büyüklüğünde yapılan yüksek plastik tünelin değiştirilmesi gereken plastik örtüsünün köylü tarafından alınamaması ve ilaveten işletme giderinin yüksekliği nedeniyle üretim yapılamamaktadır. Yani köylü bu işin yararının bilmesine rağmen maddi yetersizlikten dolayı kullanamamaktadır. Bu nedenle daha küçük ve ahşap aksanlı yüksek plastik tünel önerilmektedir.

Örnek uygulamaların yayım hizmetleri ile paralel olarak yürütülmesi projenin özellikle ilk yılları için çok önemlidir. Başarısız örnek uygulamalar köylülerde hayal kırıklığı yaratmakta ve onların motivasyonunu azaltmaktadır. O yüzden örnek olarak yapılan çalışmalarda başarısızlık şansını minimize etmek gerekmektedir. Yani örnek projeler "ya tutarsa!" mantığı içinde değil de detaylı bir analiz sonucunda başlatılmalıdır. Bu nedenle projelerde teknik girdi temininin yanı sıra uygulamalı ve teorik eğitim çalışmalarının da paralel olması gerekli görülmektedir. Bu bağlamda sebzeçilikte tohum temini, gübreleme, fide yetiştirme, şaşırtma teknikleri, sulama vb. konularda yayım çalışmaları sistematik olarak yürütülmelidir. Meyvecilikte özellikle örnek meyve bahçesi tesis etmek isteyenlere uygulamalı olarak bakım, budama, ilaçlama teknikleri vb. konularda eğitim verilmelidir.

Arıcılık

Köylerde mevcut koloni varlığının korunması ve geliştirilmesi yönünde yürütülecek çalışmalarda kolonilerde ırk seçimi, hastalıklar vb. konularda titizlikle durularak kovan dağıtımı yapılmalı, kışa hazırlık, bakım, besleme, hastalıklar vb. konularda periyodik uygulamalı eğitim yapılmalı, hastalıklara zamanında müdahale edilmelidir.

Tatlı Su Balıkçılığı

Gülyazı'da tesis edilen 3 alabalık üretim tesisinden 2'si atıl durumda olup 1'inde üretime devam edilmektedir. Bu üretici konu hakkında bilgili ve istekli olmasına karşılık pazar sorunu nedeniyle balıklara vermesi gereken yem miktarını %50 oranında azalttığını söylemiştir. Üreticinin yavru yetiştirme havuzu olmadığından yavru balık satın alınarak üretim yapılmaktadır. Alabalık üretimi pazar olanağı bulunulduğunda karlı bir üretim olmakla beraber yörede köylülerin balık tüketim alışkanlıkları olmadığı için pazar sıkıntısı yaşanmaktadır. Karlı bir üretim olan alabalık işletmeciliğinde pazar sorunu aşıldığında mevcut havuzlarda da üretim yapılabilecek, gerek duyulduğunda yeni havuzlar ilavesiyle üretim kapasitesi artırılabilir.

Doğal Kaynakların Korunması ve Geliştirilmesi

Köylüler biyolojik çeşitlilikten yararlanma yollarını bilmekte ve kullanmaktadırlar. Mahlep, soğanlı bitkiler toplanarak tüccara satılmakta, helis otu, meşe yaprağı vb. bitkiler hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Meralarda serbest otlatma yapılarak yenilenebilir kaynaklar kullanılmakta/tüketilmektedir. Yabani bitkiler ve hayvanlar birçok tarımsal sistemin ayrılmaz parçaları durumundadır. Yabani çeşitler yiyecek güvenliğinin sağlanması ve yaşamın sürmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle yürütülecek projelerde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için ekonomik, toplumsal ve ekolojik boyut bir arada ele alınmalıdır. Köylülerle geniş katımlı toplantılar yapılarak otlatma düzeninin oluşturulması, mera ıslahı vb projeler üzerinde çalışılmalı ve uygulamaya geçirilmelidir. Soğanlı bitkilerin yok olmasını önlemek/söküm alanlarını azaltmak için rotasyon sistemi, söküm tekniğine yönelik eğitim, dinlendirme, elek altı soğanların yeniden kazandırılması vb. konular köylülerle birlikte tartışılarak doğal hayatın korunmasına yönelik çalışmalar yürütülmelidir. Sonuç olarak doğal kaynakları sistem bütünlüğü içinde değerlendirerek sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin sağlanması yönünde çalışmalar yürütülmelidir.

T.C.
BAŞBAKANLIK
GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

ŞIRNAK İLİ ULUDERE İLÇESİ KÖYLERİ
KADIN ARAŞTIRMASI

	Sayfa No
1. GİRİŞ	2
2. CİNSİYETLER ARASI ROL DAĞILIMI	2
3. KARAR VERME MEKANİZMALARI	4
4. İLETİŞİM ARAÇLARINDAN YARARLANMA	4
5. KADINLARININ ÇOCUKLARI İLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ	4
6. KADINLARIN KENDİLERİ İLE İLGİLİ İSTEK VE BEKLENTİLERİ	5
7. HANE İÇİ İŞ BÖLÜMÜ	5
8. EVLİLİK ÖRÜNTÜSÜ	6
9. MİRAS VE BOŞANMA	7
10. KÖY DIŞI İLİŞKİLER	7
11. EĞİTİM	8
12. SAĞLIK	8
13. KONUTLARIN DURUMU	9
14. SONUÇ VE ÖNERİLER	10

1. GİRİŞ

Şırnak İli'ne bağlı Uludere ilçesi coğrafi olarak dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahip olup, araştırma yapılan köylerin bir kısmı orman eteklerinde bir kısmı yamaçlarda yerleşmişlerdir. Bu köyler birbirine yakın olup, temel geçim kaynaklarını hayvancılık, koruculuk, bağcılık ve cevizcilikten sağlamaktadır. Bu bölüm, Uludere ilçesinin 6 köyünde (Yemişli, Ortasu, Ballı, Bağlıca, İnceler ve Gülyazı) kadınlarla ve köylülerle yapılan odak grup görüşmeleri, yüz yüze görüşmeler ve gözlemler sonucunda elde edilen bilgiler ışığında kaleme alınmıştır.

2. CİNSİYETLER ARASI ROL DAĞILIMI

Araştırma köylerinde yapılan yüz yüze ve odak grup görüşmelerinde kadınların ve erkeklerin üstlendikleri rollerin farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Kadın ve erkeklerin rol dağılımının farklılaşmasında hanenin temel geçim kaynağı, köyün yerleşim yeri ve şehirle kurulan bağlantı ile yakından ilgilidir. Ayrıca kadınların beklenti ve potansiyelleri köyler itibariyle de benzerlikler göstermektedir.

Yeniden üretimle ilgili olarak, (yemek, bulaşık, çamaşır, temizlik, çocuk bakımı) yapılan işler genellikle anne-kız ve bu köylerde yaygın olan ikinci eş arasında bölüşülmektedir. Üretimle ilgili işlerin paylaşımı genellikle homojen bir yapı sergilemektedir. Çünkü köylerin temel geçim kaynağını hayvancılık ve koruculuk oluşturmaktadır. Tarımsal üretimin sınırlı olduğu araştırma köylerinde hane tüketimine yönelik olarak yapılan sebzeçilik ve bağcılıkta erkekler bahçe hazırlığı, sulama, çapa ve toplamada çalışmaktadır. Hayvancılık faaliyetlerinde yine erkekler otlatma, besleme, kırkım, ahır temizliği gibi işler yapmakta, kadınlar ise sağım, süt ürünlerinin değerlendirilmesi ve ot toplama işlerini üstlenmektedir. Kadınlar, sütün bol olduğu Haziran ve Temmuz aylarında günde iki kez, diğer aylarda günde bir kez sağım işini yapmaktadır. Ayrıca hayvansal ürünlerden yağ, yoğurt ve peynir üretimini kadınlar günlük tüketimleri için üretmektedirler. Köylerin çoğunda çoban bulunmaktadır.

Hanelerde hayvan alımı satımı ve büyük alışverişler genellikle erkekler tarafından Cizre ve Uludere ilçeleri ile Şırnak ilinden yapılmaktadır. Kadınlar ise genellikle köylere gelen çarılardan kişisel ve evin ihtiyacı olan alışverişleri taksitle yapmakta, ay sonunda erkeklerden aldıkları para ile ödemektedirler. Araştırma köylerinde az da olsa düzenli olarak -korucu maaşı- evlere giren para ve dükkanın olması ve köylerin ulaşım sorunu olmaması kadınların alış-veriş ortamını artırmaktadır.

Ziyaret edilen köylerde kadınların oldukça rahat olduğu, kaç-göç olayının ise hemen hemen hiç olmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum bu köylerin terör öncesi Kuzey Irak ile olan sınır ticareti dolayısıyla sosyal hareketliliklerinin yüksek olması ve eskiden ermeni yerleşimi olan köylerle olan etkileşimin neden olduğu şeklinde açıklanabilir. Ayrıca evlilerin bazılarının özellikle ikinci eşlerle olan evliliklerin Kuzey Irak'tan yapılmasının da bir etkisinin olabileceği söylenebilir.

Kadınların iş yüklerinin çok olmaması köylerde tarımsal faaliyetlerin az olması ve genellikle beyaz eşyanın gündelik yaşam içinde yer alması ile doğru orantılıdır. Öyle ki Yemişli köyünde otomatik çamaşır makinesi kullanan hanelere bile rastlanmıştır.

Köylerde bir çok evde elektrikli süpürge, az da olsa dört ocaklı aygaz bulunmaktadır. Alan köylerinin 1993 öncesi temel geçim kaynağını sınır ticareti oluşturduğundan elektronik eşyanın olmadığı hemen hemen hiçbir hane yok gibidir. Dolayısıyla beyaz eşyanın kolaylaştırıcı etkisi ve tüketim ekonomisinin gelişmesi kadınların iş yükünü azaltmakta, kadınlar bulaşık ve çamaşırdaki yeşil sabunun yanı sıra deterjan da kullanılmaktadır.

ÜRETİM FAALİYETLERİNİN AYLARA DAĞILIMI VE İŞBÖLÜMÜ

FAALİYETLER	A Y L A R												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
SEBZE ÜRETİMİ	K:Kadınlar E: Erkekler Ç:Çoban												
Bahçe hazırlığı				E	E								
Ekim					E								
Sulama					E	E	E	E	E				
Çapa					E	E	E						
Hasat							E	E	E	E	E		
ÇAYIR OTU													
Çayır sulama	Yapılmıyor												
Ot biçimi, bağ yapımı						E	E	E					
Taşıma, ot depolama													E
KOYUNCULUK													
Ağılda bakım besle	E	E	E										
Kuzu bakımı		E	E										
Koyun otlatma				Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E
Kuzu otlatma				Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E
Sağım				K	K	K	K	K	K	K			
Süt Değerlendirme				K	K	K	K	K	K				
Manduraya süt satımı	Yok												
Kırkım						E							
Yün yıkama eğirme						K							
Yaylaya göç	Yok												
Kuzu satışı									E				
Tezek yapımı	Yok												
SİĞİRCİLİK													
Ahırda bakım besleme	E	E	E	E							E		
Ahır temizliği			E								E		
Merada otlatma				Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E	Ç/E

E: Erkek, K: Kadın, Ç: Çoban

Yukarıdaki tablodan da görülebileceği gibi toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün önemli bir yanı da kadın ve erkeklerin yaptıkları işlerin farklılık göstermesidir. Genellikle erkeklerin yaptıkları işler toplumsal olarak daha prestijli ve/ya karlılığında daha fazla gelir getiren işlerdir. Kadınların yaptıkları işler daha çok ev eksenli emeğe dayanan mevsimlik, yarı zamanlı, ücretsiz işler olmaktadır. Bunlara bağlı olarak kadınların yaptıkları işlerden elde edilen ürünler -yiyecek, giyecek- çoğunlukla hemen tüketildikleri için ekonomik olarak bir değer ifade etmemektedir. Bunun bir sonucu olarak kadın emeği değersiz ve görünmez kılınmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında "erkek işi" ve "kadın işi" tanımlamalarda birincisi daha değerli, ikincisi daha az değerli olduğu yolunda yargılar toplumda kabul görmektedir.

Kadınlar ve erkekler farklı cinsiyet rollerini yerine getirmekte, farklı işler yapmakta hizmetlere ve kaynaklara erişim dereceleri farklı ve kendi toplumsal kimlikleri ve rollerine bağlı olarak da farklı ihtiyaçlara sahiptirler ve buna bağlı olarak da toplumsal cinsiyet açısından farklı çıkarları vardır.

3. KARAR VERME MEKANİZMALARI

Araştırma köylerinde köy ile ilgili kararların yanı sıra hane ilgili ekonomik kararlar ve siyasi kararlar/oy verme erkekler tarafından alınmaktadır. Kadınlar bu kararların dışında kalmaktadır. Oy verme işleminde evin erkeği hangi siyasi partiye oy veriyorsa kadınlar erkekleri ile birlikte gidip oyunu kocasının istediği doğrultuda vermektedir. Kararlar arasında kadınların en etkin olduğu konu hane-içi kararlar örneğin ev ile ilgili alışveriş ve çocukların eğitimleri ile ilgili kararlardır. Bu köylerin hemen hepsinde üniversitede okuyan gençlere rastlanmıştır. Bu gençlerin karar alma süreçlerinde rol aldıkları gözlenmiştir.

Dul kadınların hane reisi olduğu (Balı 8, Yemişli 10, Gülyazı 15, Ortasu 6, İnceler 4, Bağlıca 8 hane reisi kadın) durumlarda, bu hanelerin çıkar ve düşünceleri köyü ilgilendiren kararlarda yansıtılmamaktadır. Kimsesiz, dul kadınlar geçimlerini hayvan besleyerek, ot toplayarak ya da yaşlılık maaşı ile sürdürmektedir.

Bütün köylerde 2-3 yerel lider kadın olduğu gözlenmiştir. Bu kadınlar daha çok orta yaşın üzerinde olup yerel ebelik yapmakta, aynı zamanda da düğün ve taziyelerde öncü rol oynamaktadırlar.

4. İLETİŞİM ARAÇLARINDAN YARARLANMA

Araştırma köylerinde tüketim malı sahipliği sayısı beklenenin üzerinde olmuştur. Bunun terör öncesi yıllardaki sınır ticareti ile çok yakın ilişkisi bulunmaktadır. Hemen hemen tüm köylerde TV, radyo, teyp, telefon olduğu gözlenmiştir. Ancak, televizyon kanallarından yalnızca ATV, Kanal D ve Show TV net olarak izlenebilmekte diğer kanalları izleme sorunu yaşanmaktadır. Telefon konusunda ise örneğin Yemişli köyünde köylüler bir ara düzenli fatura geldiğini, ancak son sekiz aydır fatura gelmeyip birden yüklüce fatura geldiğinde köylülerin çoğunun ödemediği zorlandıkları için telefonlarının kapalı olduğu söylenmiştir. Diğer köylerde de telefon ve elektrikle ilgili hat ve fatura sorunlarının düzenli olarak yaşandığı söylenmiştir.

Hem kadınlar hem erkekler özellikle Miroğlu, Yılan Hikayesi gibi yerli dizilerin yanı sıra kadınlar pembe dizileri izlemektedirler. Hem kadınlar hem de erkekler Miroğlu dizisinin kahramanını kendilerinden biri olarak görmektedirler.

5. KADINLARININ ÇOCUKLARI İLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ

Kadınlar kendilerinin küçük yaşlarda evlendirildiklerini, kendi kızlarının 20 oğullarının ise 25 yaşlarında evlenmesini arzuladıklarını söylemişlerdir. Kadınların çocukları ilgili beklentilerini irdelerken "oğlunuzun evleneceği kişide ne tür özelliklerin olmasını istersiniz?" sorusuna "namuslu, evinin sırrını dışarı aktarmayan, kocasını seven biri" şeklinde yanıtlamışlardır. Kızlarının evleneceği erkeğin ise "okumuş, iş gücü sahibi, namuslu efendi biri" olmasını arzuladıklarını ifade etmişlerdir.

Kadınlar en az iki, en fazla dört çocuk sahibi olmayı istemektedirler. Kadınlar çocuk bakımının çok zamanlarını aldığını belirtmişlerdir. Çocuk yapma konusunda daha duyarlı olduklarını, geçim koşullarının zor olduğunu dile getiren kadınlar "Önceden aile planlamasını bilmiyorduk, şimdi televizyonlardan ve sağlıkçılardan çok şey öğrendik" demişlerdir. Köylerde ortalama çocuk sayısı 6 ile 8 arasında değişmektedir.

Yörede kız çocuklarının okula gönderilmesine önem verilmekte, kadınlar cinsiyet ayrımı yapmaksızın çocuklarının okumasını özellikle öğretmen, ve doktor olmasını istemektedirler. Kadınlar çocuklarının bu iki mesleği özellikle belirtmesindeki temel nedenlerin başında devlet memurluğunun düzenli maaş ve güvence vermesinin yanı sıra öğretmen ve sağlık personeli ile çok fazla yüze yüze gelmelerinden kaynaklanmaktadır.

6. KADINLARIN KENDİLERİ İLE İLGİLİ İSTEK VE BEKLENTİLERİ

"*Elinizde imkan olsa nasıl bir kadın olmak isterdiniz*" sorusuna kadınların çoğunluğu "*altını ve güzel eşyaları olan birisi*" olarak yanıtlamışlardır. Alan köylerinde altın, eşya ve hayvan varlığı kadınlar açısından; ikinci eş, hayvan ve arazi varlığı da erkekler açısından statü göstergesi olarak görülmektedir.

Kadınlar kendilerinden daha çok kızları için kilim, biçki-dikiş gibi kursların açılmasını, kışın oturduklarını yapacak hiçbir şeylerinin olmadığını söylemişlerdir.

7. HANE İÇİ İŞBÖLÜMÜ

Kadınlar genellikle düğün, taziye, ekme yapımı, süt sağımı, çalı/çırpı ve ot toplanmasında bir araya gelip ortak hareket edebilmektedirler. Düğün yemeklerinde kadınlar arası işbölümü yapılmaktadır. Özellikle düğünlerin ikinci gününde çevre köy ve uzaktan gelen akrabalar için düğün yemeğini komşu/akraba kadınlar birlikte yapmaktadırlar. Aynı şekilde taziyelerde de yine kadınlar birlikte hareket edip, taziye evine yemek ve temizlik konularında dayanışma içine girmektedirler. Yaz aylarında çok yakın komşu kadınlar birlikte yemeklik ot (pancar, kengel) ve çalı/çırpı toplamaya beraber gitmektedirler. Kadınlar topladıkları kengeli yaz aylarında tuzlu suya basıp kışın turşu gibi yemektedirler.

Hane içi işbölümü kadınlar arasında daha bir net tanımlanmıştır. Kayınvalide misafirlerin ağırlanması, peynir yapımı; gelin ev işleri ve yemek; kız çocukları bulaşık ve kardeşlerin bakımı; kayınvalide ve gelin süt sağımı; anne ve kız ekme yapımı işlerini iş yoğunluklarına göre birlikte yapmaktadırlar. Ayrıca çalı-çırpı toplama işi yine kayınvalide tarafından yapılmaktadır.

Köylerin tamamında şebeke suyu mevcuttur. İnceler köyünde evlerin tamamında, diğer köylerde ise yarısında/üçte birinde evlerde şebeke suyu mevcuttur. Evlerinde su olmayan hanelerde su köy çeşmelerinden taşınmaktadır. Ballı ve Ortasu köyleri ile Gülyazı köyünün bir kısmında çeşmelerden akan su mikroplu olduğu için içme suyu köylere yakın kaynaklardan kadınlar tarafından elle bidonlarla daha uzak olan yerlerden ise erkekler tarafından eşek sırtında getirilmektedir. Su taşıma işi bir kadının günde bir saatini almaktadır.

Ekme pişirme genellikle evin dışında anne-kız veya anne ile çok yakın iki komşu birlikte "*ekme veya tandır ocağı*" olarak adlandırılan yarı açık bir mekanda yapılmaktadır. Pişirme sıklığı aile büyüklüğüne göre haftada bir ya da iki olabilmektedir. Bu iş sabah çok erken saatlerde yapılmakta ve kadınların üç saatini almaktadır.

Kadınlar günde iki kez yörede "*beri*" olarak adlandırılan süt sağımına gitmektedirler. Keçiler kışın bir, yazın ise iki kez sağılmaktadır. Elde edilen süt; süt, yağ ve yoğurt olarak günlük öz tüketim için kullanılmakta, Nisan-Eylül aylarında sütün bol olduğu dönemlerde kadınlar tarafından otlu peynir yapılarak kışa hazırlık yapılmaktadır.

7-9 yaş arası kız ve erkek çocukları pazar günleri günlük yemeklik olarak dağlardan mantar toplamaktadır. Ayrıca soğanlı çiçekler de mevsiminde yine çocuklar tarafından toplanmaktadır. Yetişkin erkekler katır/traktörle yakacak için dağlardan odun taşımaktadır.

8. EVLİLİK ÖRÜNTÜSÜ

Araştırma yapılan köylerde erken yaşta yapılan evliliklere rağmen (14 ve 15 yaş), son zamanlarda evlilik yaşının (18-20) ilerlediği gözlenmiştir. Kadınlardan biri "*bizim köyde kızlar küçük yaşta evleniyor ama evlenme çağına gelince akılları başlarına geliyor*" diyerek duygularını ifade etmiştir. Kadınlar her ne kadar cinsiyet ayrımı yapmasalar da evlenme çağına gelen kızlar için "*kız çocuğu kör bir kuyuya benzer, koca görmemiş, gözü açılmamış*" düşüncelerine sahiplerdir. Geleneksel olarak kız çocuklarını erken yaşlarda evlendirme eğilimi varsa da, kadınların gerçekte olmasını istedikleri evlenme yaşı 20'lerin üzerindedir. Bu yönde de değişimler yaşanmaktadır. Görüşme yapılan kızların bir çoğu okumak, meslek sahibi olmak ve rahat gidebilecekleri sosyal mekanların olmasını arzuladıklarını söylemişlerdir.

Köylerde berdel türü evlilikler oldukça yaygındır. Bu tür evlilikler aynı aileden kız ve erkeğin değiş tokuşudur. Bir baba, karşı tarafa kız verip, oğluna kız aldığı gibi kızına karşılık kendine de kız alabilmektedir. Evliliklerde oğlan tarafından kızın ailesine başlık parası adı altında bir bedel ödenmektedir. Bu bedel 2 ile 10 milyar TL arasında değişebilmektedir. Alınan bu bedel genellikle kızın ailesi tarafından kızın çeyizi için harcanmaktadır. Araştırma köylerinden sadece Yemişli köyünde başlık geleneği çok eskiden varmış ancak şimdi artık alınmıyormuş. Düğün öncesinde oğlan evi tarafından kızın annesine "süt hakkı" olarak 1-2 milyar TL arasında para verilmektedir.

"Kadın 29 yaşında, 13 yaşında iken halasının oğluna Abisi ile berdel olur. Evlendikten sonra iki erkek çocuğu olur. Allece Mersin'e giderler, Yaşlı olan kocası Mersin'de bir fabrikada işçi olarak çalışır. Sekiz yıl Mersin'de kaldıktan sonra köylerine dönerler. Koca yaşlı olduğu için anlaşamayıp, ayrılırlar. Adam çocuklardan birini alıp, Şırnak'a yerleşir. Kadın diğer oğlu ile annesinin yanında kalır. Adam birkaç ay Şırnak'ta kaldıktan sonra, Uludere'ye döner, akrabalarının yanında kalmaya başlar. Çocuğu da Kumçatı'da YİBO'ya gönderir ve asla kadına göstermez. Kadın ise köyde altı çocuğu olan bir adama ikinci eş olarak gider, yeni koca aynı köyde ona bir ev yapar ve şimdi kumasının kızı ile kocasının birinci kadını paylaşmış yaşama isyan ederek bir gün diğer oğlunu göreceği günü beklemektedir. Oğullarından biri annesi ile aynı köyde yaşamlarını sürdürmektedir. Ona göre "erkekler dürüst olmalı, paylaşmalı, kızlar okumalı".

Araştırma köylerinde ikinci evlilik oldukça yaygın olup erkekler tarafından zenginlik ve statü göstergesi olarak kabul edilmektedir. Örneğin 260 haneli Yemişli köyünde yaklaşık 30 hanede ikinci eş olan erkek bulunmaktadır. Kadınlardan kumadan çok da rahatsız görünmemektedir. "*Kumanın iyi yanı nedir?*" diye sorulduğunda "*işleri beraber yapıyoruz*" diye yanıtlamaktadır. Kumanın kötü yanı olarak da kıskançlık dile getirilirken, erkeklerin daha çok ikinci eş yanında zaman harcadığını söylemektedirler.

Köylerde evlilikle ilgili tören geleneklerinde kent kültürünün etkileri yansımaktadır. Bir yandan evlilik kurumuna özendirme ya da kapalı toplumun eğlenme ritüellerine getirdiği çeşitlilik bağlamında işlev yüklenen davullu zurnalı köy düğün törenleri, dışarı açılmanın etkisi ile artık yerini orkestralara bırakmaya başlamıştır.

Çocuklar doğduklarında nüfusa geçirilmekte ve ikinci evliliklerden olan çocuklar birinci eşin üzerine kayıt edilmektedir. Birinci eşlerin çoğunun hem resmi hem de imam nikahı olmakla birlikte ikinci eşlerin sadece imam nikahı olmakta ve herhangi bir sosyal güvenceleri bulunmamaktadır.

9. MİRAS VE BOŞANMA

Araştırma köylerinde erkek ve kadınlarla yapılan görüşmelerde boşanmanın uygun görülmediği, özellikle kadınlar mutsuz olsa dahi çevre baskısı ve baba evine dönmenin hoş karşılanmaması gibi nedenlerden dolayı mutsuz olan evliliklerini sürdürdüklerini ve şiddete de maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Ortanca, Ballı ve Gülyazı köylerinde bugüne kadar sadece birer boşanma olduğu söylenmiştir.

Miras konusunda kadınlar "*babamın malını erkek kardeşim yesin, beni alan adam bana baksın*" veya "*elin oğlu için babamın/kardeşimin payını almak istemiyorum*" anlayışları ile "*erkek hakkı*" olduğunu düşünmektedir. Ancak kadınların erkek kardeşleri yoksa babanın erkek yakınları mirasın paylaşımına karar vermekle birlikte, Ballı köyünde yaşanan örnekte olduğu gibi "*kadının babası ölür, hiç erkek kardeşi olmadığı için, amcaları malların bölüşümüne kendi aralarında, aşiret reisi ile birlikte karar verir. Ancak kadın mahkemeye başvurup, babasından kalan malların kendisi ve kız kardeşleri arasında paylaşımını sağlar*" benzer birkaç olaya da rastlamak mümkündür.

10. KÖY DIŞI İLİŞKİLER

Bir şehirden bir şehre gitmek, bir bölgeden başka bir bölge gitmek yani sürekli hareket halinde olmak ve devamlı yer değiştirmek oradan oraya dolaşmak ve bunun sonucunda doğal olarak ortaya çıkan ait olma ya da sahip olma duygusunun gelişmemesi ya da bireylerin kendisini köksüz hissetmesine neden olmaktadır. Mecburiyetlerin yarattığı bu durum kimi bireylerde yeni yerlerle ilgili endişeler yaratıyor karamsarlıkla içini burkuyor kimilerinde de yeni maceralara doğru bir istek uyandırıyor. Bu çerçevede araştırma yapılan köylerde 20 yaşın üzerindeki kadınların ve erkeklerin bir kısmı kendilerini bu yörelere ait hissetmemekte daha çok Kuzey Irak'la içselleştirmektedir. Bunun altında yatan nedenlerin başında yöre insanının geçmişte Kuzey Irak'la çok sıkı olan ticari bağları ve birkaç köyün daha önce oralarda uzun süre yaşaması ve halen devam eden ikinci evlilikler bu ait olma duygusunu pekiştirmektedir.

Kadınların dışarı ile ilişkileri hastalık, akraba ziyareti ve düğün alış-verişi (Cizre, Uludere, Şırnak, Diyarbakır) ile sınırlı olmakta birlikte kız çocukları eğitim için Şırnak Merkez, Kumçatı ve Şenoba beldesindeki YİBO'lara gitmektedir.

Şırnak merkez ve çevre ilçelerden Gülyazı köyüne piknik yapmaya gelen insanlar, köylülerle yakın ilişki içine girmektedir. Bu köyü dışarıya cezbeden yeşil alanları ve içme suyu kaynaklarıdır. İnceler köyü halkı Kuzey Irak'tan gelip buraya yerleşmiş olup, bu köy yeniden yerleştirilen bir köy olması nedeniyle, köy halkının Kuzey Irak, Hakkari, İstanbul, Cizre ve Ankara ile bağlantıları bulunmaktadır.

Kadınların kamu ile ilişkileri Gülyazı, Ballı, Ballica ve İnceler köylerinde olduğu gibi askeri birliklerle veya Uludere, Cizre ve Şırnak illerindeki sağlık üniteleri ile sınırlıdır. Kadınlar, askeri birliklerin sağlık hizmetlerinden yoğun bir şekilde yararlanmaktadır. Öyle ki Ortasa köyünde zor doğum yapan birkaç kadın askeri helikopterle Şırnak Devlet Hastanesine yetiştirilip, kurtarılmıştır. Üretim, pazar ve resmi işleri ilgilendiren kamu kuruluşları ile erkekler ilgilenmekte, kadınların ilişkisi ise sağlık hizmetleri ile sınırlı kalmaktadır.

11. EĞİTİM

Ziyaret edilen köylerde İnceler hariç, Yemişli ve Gülyazı köylerinde ilköğretim okulu, Ortasu, Ballı ve Bağlıca köylerinde ise beşinci sınıfa kadar devam eden köy okulları bulunmaktadır. Ballı köyündeki eski okul binası harap durumda olduğu için prefabrik binada eğitim verilmektedir. İnceler köyünde ise Bağlıca köyündeki okuldan yararlanılmaktadır. Bu köylerde erkeklerin hemen hepsi okur-yazar olup, orta yaşın üzerindeki kadınlar ise okuma yazma bilmemekte, ancak bir çoğu kendilerini çok güzel, açık ve net olarak ifade edebilmektedir. Yemişli köyünde yaklaşık 20 kadın ilkokul mezunudur. Çalışma yapılan bu altı köyde eğitimin hem kadınlar hem de erkekler açısından çok önemli olduğu gözlenmiş ve özellikle öğretmenlik ve doktorluk gibi mesleklerin kutsallıkları dile getirilmiştir. Özellikle genç kızlar 8 yıllık temel eğitimden sonra okula gitmek, öğretmen, hemşire ve doktor olmak istemektedir. Örneğin Gülyazı köyünde bir genç kız konservatuara gitmektedir. Ortasu 'da YİBO'lara giden 6. sınıf öğrencisi Fadime "**okuyup hemşire olmak istiyorum, bizim burada bebekler ölüyor, çöpler hep yollara dökülüyor, onlara yardım etmek istiyorum, bebekler sağlıklı ve temiz büyüsün**" diyerek duygularını dile getirmiştir.

Bütün köylerde yatılı okuyan erkek çocukların yanı sıra kız çocukları da bulunmaktadır. Örneğin Gülyazı 6, Ortasu 5, Bağlıca 5, İnceler 10, Ballı köylerinden 5 kız öğrenci, Şırnak, Kumcatı ve Şenoba'daki YİBO'lar gitmektedir. Annelerin çoğunluğu kızlarının okumasından son derece hoşnut görünmektedir. Bazı köylerde ortaokul ve liseye akrabalarının yanında -Cizre ilçesinde rastlanıldığı gibi- devam eden öğrenciler bulunmaktadır. Köylerde üniversite mezunu ve üniversiteye giden gençlere rastlanmıştır. Halk eğitimin bazı köylerde açmış olduğu kurslara -okuma-yazma, kilim ve biçki/dikiş- yoğun ilgi olmasına rağmen bu hizmetlerin yetersiz olduğu gözlenmiştir.

12. SAĞLIK

Araştırma yapılan köylerde kadınlar genellikle kadın hastalıkları, yüksek tansiyon, guatr ve sarılık hastalıklarından şikayet etmektedirler. Bu şikayetlerinin bir kısmı için askeri birliklerden hizmetle almakla birlikte uzun tedavi gerektiren hastalıklarda da Cizre, Şırnak ve Diyarbakır'a gitmektedirler. İleri yaşlardaki kadınlarda romatizma ve tansiyon rahatsızlığı olduğu söylenmektedir. Kadınlar sağlık konusunda askeriye destek aldıklarını ancak bunun reçete verme ve teşhisin ötesine gidemediğini, ilaç ve tedavi masraflarının çok yüklü olduğunu, ancak maddi durumu iyi olanların Diyarbakır'a gidebildiğini söylemişlerdir. Köylerde yeşil kart adeta nüfus kağıdı gibi maddi durumu iyi olanın da kötü olanın da sahip olduğu önemli bir belge niteliğindedir.

Köylerde kadınların bir kısmı modern aile planlaması yöntemlerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu köylerde kitle iletişim araçlarının evlere girmesi, eğitime önem verilmesi, Kuzey Irak'la evlilik ve çok eskiden ticari ilişkilerin çok sıkı olması, çocuk istemi konusunda cinsiyet ayırımının pek olmaması gibi faktörler evli çiftler arasında aile planlaması konusunda bilgi ve bilinç düzeyini yükseltmektedir. Doğum kontrol yöntemi olarak genellikle spiral, kondom az da olsa iğne kullanılmaktadır.

Görüşme yapılan kadınlar tarafından bu köylerde bebek ölümlerinin oldukça az olduğu söylenmiştir. Bu az ölümlerinin nedenleri arasında beslenme yetersizliği, sağlıksız içme suyu bakımsızlık sayılabilir. Bebekler bir yaşına kadar emzirilmekte, 6. aydan sonra ek gıda olarak çorba suları ile beslenmektedir. Çocuklarda en çok ateşli ve ishelli hastalıklar görülmektedir.

Genel olarak tedavi yöntemlerini bu köylerde kullananlara az da olsa rastlanmıştır. Örneğin Yemişli ve Gülyazı köylerinde mide ağrısı için ceviz içi ateşte yakılıp yenmekte. Gülyazı köyünde de tuzlu su ya da pancar pişirilip kulağa damlatılmaktadır.

13. KONUTLARIN DURUMU

Araştırma köylerinde evlerin çoğu üzeri toprak damlı duvarları taşla örülmüş evlerdir. Yeni yapılan evlerde briket kullanılmaktadır. Ayrıca betonarme evlere de rastlanmıştır. Özellikle İnceler köyündeki binalar kamu tarafından yapıldığı için ağırlıklı olarak betonarme, Ballı'da ise toprak binalara rastlanmıştır. Bu köye daha önce güvenlik nedeniyle göç edip, geri dönmeye başlayan köylülerin bir kısmı eski topraktan yapılan evlerine yerleşmiş, birkaç hane ise yeniden betonarme binalar inşa etmeye başlamıştır. Bu yeni yapılan evlerde mutfak, banyo ve tuvalet ayrı yapılmakta, duvarlarda fayans kullanılmaktadır.

Köyler eski yerleşim olduğu için evlerin çoğunluğu taş olup, çatıları saman ve topraktan ibaret olup, tavanlarda tahtadan direklerle tutulmaktadır. Yörede kış ağır geçtiği için bu mevsimde ayda bir iki kez lok denilen küçük silindir taşla çatıların üstü düzlenmekte, böylelikle yağmurun aşağıya inmesi önlenmektedir.

Konutların oda sayısı, mutfak, banyo ve tuvalet kullanımı ve dekorasyonu köye ve hanelerin ekonomik durumuna göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin Ortasu köyünde briketten yapılan yeni bazı evlerde tuvalet ve oda ve kapıları yerine evin halı, üç ocaklı aygaz yada ütü masası sahipliği önceliği alabilmektedir. Gülyazı ve Ortasu köylerinde olduğu gibi 3 yada 4 hane ortak tuvaleti kullanabilmektedir. Genellikle tuvalet evin dışında, banyolar evin içinde ancak bazen bulaşıklar banyoda yıkanmaktadır. Bazı evlerde banyo için özel bir mekan yerine yatak odası içinde küçük bir mekan banyo olarak kullanılmaktadır. Eski ve yeni evlerde kanalizasyon sistemi bulunmamaktadır. Tuvaletler için fosseptik çukurları açılmıştır. Ahırlar evin bitişiğinde ya da evin altındadır. Hayvan yiyecekleri ise ahırın bir köşesi ya da yine eve yakın bir yerde korunmaktadır.

Evlerin dışında kadınların mutfak olarak kullandığı zaman zaman bulaşık yıkadığı ve ince saç ekmeği pişirdikleri dar mekanlar bulunmaktadır.

Konutlarda bulunan eşyaların türü özellikle oturma odası olarak kullanılan mekan da bulunan eşyalar vitrin, halı/kilim, sehpa, renkli TV, radyo/teybe ve kanepeler benzer nitelikte idi. Bu durum köylerin gelişmişlik düzeyi daha önce bu köylerin kaynak tabanını sınır ticareti oluşturuyordu- ve köyedeki statü göstergesi olarak yorumlanabilir. Yoksullukla ilgili kadınlarla yapılan sohbetlerde varsıl aileler "*evi olup güzel eşyası ve hayvanları olan*", fakir aileler ise "*hayvanı ve evi olmayan*" olarak tanımlanmıştır.

Evlerinde su olmayan hanelerde bulaşık çeşme başlarında yıkanmaktadır. Evlerinde su olan hanelerde bile bazen bulaşığın çeşme başında yıkanması tercih edilmektedir. Çamaşır ise evlerde yıkanmasının yanı sıra benzer şekilde çeşme başlarında ve dere kenarlarında da yıkanmaktadır. Köylerde çeşme başları ve dere kenarlarında bulaşık ve çamaşır yıkama işleri ile ot toplama ve beriye gidilmesi genç kızlar ve kadınlar için sosyal ilişki ağını genişletmekte ve sosyal dayanışmayı artırmaktadır. Genç kızlar hem bu şekilde akran grupları ile hem de karşı cinsle tanışma ve buluşma için fırsat elde etmekte, "*ot toplamaya, çeşmeye, dereye gitmek erkekleri nerede göreceğiz?*" diyerek bu işlerin kendileri için ne kadar önemli ve vazgeçilmez olduğunu ifade etmişlerdir.

14. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamındaki köylerde kadınlar çoğunlukla köy dışına çıkamamakta kamusal hizmetlere yeterince ulaşamamakta ve yararlanamamaktadırlar. Köylerde zaman zaman düzenlenen okuma-yazma kurslarına ise eğiticilerin erkek olması nedeniyle çoğunlukla kadınların katılımı az olmaktadır. Köylerde İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından verilen yayım hizmetlerinden de kadınlar yararlanamamaktadır. Köylerde kadınları kapsamına alan tek etkinlik dönüşümlü olarak köylerde verilmekte olan kilim kurslarıdır. Özellikle genç kızlar bu etkinliğe yoğun ilgi göstermekte ve talep etmektedirler. Kadınlar kendileri ya da çocukları hasta olduğunda askeri birliklerdeki doktorlardan günün belli saatlerinde sağlık hizmeti alabilmektedirler. Ancak kadınlar özellikle üreme sağlığı konusunda bilgi ve hizmete ulaşmada güçlükler yaşamaktadırlar.

Oluşturulacak proje modelinde Şırnak ve Cizre ÇATOM bünyesinde mevcut olan gezici sağlık hizmetleri ünitesinden bu köyler için de yararlanılması önerilmektedir. Bunun yanı sıra Uludere ÇATOM etkinliklerinin bu köyleri de kapsamına alması yönünde çalışmalara ağırlık verilmelidir. Ayrıca Gülyazı Köyü'nde kadın ve genç kızlara yönelik yeni bir ÇATOM açılmalı ve bu ÇATOM aracılığıyla diğer köylere de ulaşılmalıdır. Bu şekilde hem kadınlar için ortak mekanlar oluşturulacak, hem de kadınların okuma-yazma/egitim ve sağlık göstergelerinin iyileştirilmesi sağlanacaktır. Ayrıca ÇATOM kapsamında yürütülecek gelir getirici projeler aracılığıyla kadınların bireysel/sosyal yönden olduğu kadar ekonomik olarak da durumlarında iyileşme gerçekleşecektir.

Köylerde kadınların iş yüklerini azaltmak, dayanışma örüntülerini geliştirmek ve bir arada olmalarını sağlamak için çamaşırhane vb. mekanlar oluşturulmalıdır. Ayrıca pazara yönelik üretim amaçlı pekmez, cevizli sucuk, otlu peynir vb. ürün değerlendirme üniteleri kurulmalıdır.

Köylerde haneler çocuklarını YİBO'lara göndermenin kendileri için ayda 10-15 Milyon TL civarında maddi külfet getirdiğini ve bu nedenle de çocuklarını YİBO'lara göndermede zorlandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca temel eğitim sonrası liseye devam edememek ve meslek sahibi olamamak özellikle kız çocukları için mutsuzluk/umutsuzluk kaynağı olmaktadır. Bu nedenle kız öğrenciler ağırlıklı olmak üzere öğrencilerin eğitimlerine devam edebilmeleri için fırsat yaratılması amacıyla burs sağlanması yönünde çalışmalara ağırlık verilmelidir. Bu kapsamda ilgili kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde bulunarak ortak projeler geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

